

Mikes International

Magyar szellemi fórum

Hungarian Periodical for Art, Literature and Science

Alapítási év / Founded: 2001.

Internet: www.federatio.org/mikes_int.html

Email: mikes_int@federatio.org

P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Holland

XV. évfolyam, 3. szám

Volume XV., Issue 3.

2015. július – szeptember / July – September 2015

ISSN 1570-0070

Kiadó

'Stichting MIKES INTERNATIONAL' alapítvány, Hága, Hollandia.

Bankszámla / Nemzetközi átutalás

BIC: INGBNL2A

IBAN: NL83 INGB 0006 4028 54

Cégbejegyzés: Stichtingenregister: S 41158447 Kamer van Koophandel en Fabrieken Den Haag

Terjesztés

A lap a következő Internet-címről tölthető le: http://www.federatio.org/mikes_per.html

Aki az email-levelezési listánkon kíván szerepelni, a következő címen iratkozhat fel:

mikes_int-subscribe@yahoogroups.com

A kiadó nem rendelkezik anyagi forrásokkal. Többek áldozatos munkájából és adományaiból tartja fenn magát. Adományokat szívesen fogadunk.

Cím

A szerkesztőség, illetve a kiadó elérhető a következő címeken:

Email: mikes_int@federatio.org

Levelezési cím: P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Hollandia

Minden cikkért szerzője felel.

Publisher

Foundation 'Stichting MIKES INTERNATIONAL', established in The Hague, Holland.

Account / International transfer

BIC: INGBNL2A

IBAN: NL83 INGB 0006 4028 54

Registered: Stichtingenregister: S 41158447 Kamer van Koophandel en Fabrieken Den Haag

Distribution

The periodical can be downloaded from the following Internet-address: http://www.federatio.org/mikes_per.html

If you wish to subscribe to the email mailing list, you can do it by sending an email to the following address:

mikes_int-subscribe@yahoogroups.com

The publisher has no financial sources. It is supported by many in the form of voluntary work and gifts. We kindly appreciate your gifts.

Address

The Editors and the Publisher can be contacted at the following addresses:

Email: mikes_int@federatio.org

Postal address: P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Holland

Individual authors are responsible for facts included and views expressed in their articles.

ISSN 1570-0070

© Mikes International, 2001-2015, All Rights Reserved

TARTALOM

CONTENTS

Kedves Olvasó!	4
Dear Reader, ...	5
Szerzőink / Our authors	6
Szerkesztőség / Editorial Board	8
EZOTÉRIA	9
Dobos Csanád: Homérosz: Iliász — Napút elemzése	9
DOBOS, Csanád: The Esoteric Meaning of Homer's Iliad	24
NYELVÉSZET	25
Czeplédi Katalin: Angela Marcantonio Az uráli nyelvcsalád című könyvéről	25
CZEGLÉDI, Katalin: Critical Remarks on Angela Marcantonio's Book <i>The Uralic Language Family</i>	49
Delibeli József: Székelyföldi kőrovások	50
DELIBELI, József: Stone Runes of Seklerland	58
TÖRTÉNELEM	59
Bencze Mihály: Történelmi méltatások	59
BENCZE, Mihály: Historical Appraisals	66
Obrusánszky Borbála: Férfiak erőpróbája	67
OBRUSÁNSZKY, Borbála: Mongolian Martial Arts	69
NÉPMŰVÉSZET	70
Bozsó Csaba: Faszobrászat	70
BOZSÓ, Csaba: Wood Carving	78
László Péter Sándor: Kriza (Az álomlátó fiú: azaz, a juhász álma) az antropológia tükrében	79
LÁSZLÓ, Péter Sándor: A Hungarian Folk Tale in the Mirror of Anthropology	83
SZOCIOLÓGIA	84
Heltai Miklós: Értékkörzés a családi és iskolai gyermeknevelésben	84
HELTAI, Miklós: Thoughts on Value-Based Education	91
IRODALOM	92
Kalász István: Elbeszélések	92
Kukucska Ferenc: Levelek egy szerelemről	101
KÖNYVISMERTETŐ	104
Köpeczi Bócz Edit: Negyvenegy prédikátor	104
KÖPECZI BÓCZ, Edit: Forty One Preachers	106

Kedves Olvasó!

Megjelent a *Journal of Eurasian Studies* VII. évfolyam (2015.) 2. száma. A tartalom:

- FARKAS, Flórián: Dear Reader
- PHILOSOPHY
 - MIRABILE, Paul: Friedrich Nietzsche and Georges Palante A Failed Existential Identity?
- HISTORY
 - KISAMOV, Norm: Tarim Mummy in Socio-Ethnological Perspective
- MUSICOLOGY
 - MÁTÉ, Zsuzsanna: On the Musical Impact of Madách's *The Tragedy of Man*
- LINGUISTICS
 - MARCANTONIO, Angela: The Linguistic Influence of Turkic on Hungarian

A folyóirat a következő címen érhető el: **<http://www.federatio.org/joes.html>**

Farkas Flórián, főszerkesztő

Hága, 2015. július 14.

~ ~ ~ ~ ~

Dear Reader,

The 2nd issue of the seventh volume (2015) of the *Journal of Eurasian Studies* was recently published. The content:

- FARKAS, Flórián: Dear Reader
- PHILOSOPHY
 - MIRABILE, Paul: Friedrich Nietzsche and Georges Palante A Failed Existential Identity?
- HISTORY
 - KISAMOV, Norm: Tarim Mummy in Socio-Ethnological Perspective
- MUSICOLOGY
 - MÁTÉ, Zsuzsanna: On the Musical Impact of Madách's *The Tragedy of Man*
- LINGUISTICS
 - MARCANTONIO, Angela: The Linguistic Influence of Turkic on Hungarian

The periodical can be accessed at: <http://www.federatio.org/joes.html>

Flórián Farkas, editor-in-chief

The Hague, July 14, 2015

~ ~ ~ ~ ~

Szerzőink / Our authors**BENCZE, Mihály**

Matematikus, tanár, költő. Négyfalun született 1954-ben. A kolozsvári Babeş-Bolyai Egyetemen, a Matematika Karon szerzett 1978-ban diplomát. Azóta középiskolákban matematikát tanít, jelenleg Brassóban az Áprily Lajos Gimnáziumban. Emellett a következő területeken fejt ki tevékenységet: tevékenyen részt vett a brassói magyar középiskola rendszer megalapításában; alapítója az Erdélyi Magyar Matematikai Verseny-nek; alapítója a *Wildt József Nemzetközi Matematikai Verseny*-nek; diákjai számára mentorként működik, akik folyóiratokat szerkesztenek; az OCTOGON MATHEMATICAL MAGAZINE nemzetközi matematikai szaklap főszerkesztője; a *Fulgur* (1993) nevű kiadó alapítója, amely magyar könyvek kiadására összpontosít. Számos könyv (verseskötetek és matematika), valamint több száz matematikai szakkikk szerzője.

Mathematician, teacher, poet. Born in Négyfalu in Transylvania in 1954. Graduated from the Babeş-Bolyai University, Kolozsvár/Cluj/Klausenburg (Transylvania), Faculty of Mathematics in 1978. Since his graduation he is teaching mathematics in high schools, currently in the Áprily Lajos High-School in Brassó/Braşov/Kronstadt (Transylvania). Next to teaching his activities cover the following fields: he was involved in the establishment of a Hungarian high-school system in Brassó/Braşov/Kronstadt; founded the Hungarian Mathematics Competition in Transylvania; founded the *József Wildt International Mathematical Competition*; mentor of students who create student periodicals; editor-in-chief of the international mathematical journal OCTOGON MATHEMATICAL MAGAZINE; founder of the publishing house *Fulgur* (1993), which specializes in publishing Hungarian books. He is author of several books including poetry and mathematics and several hundreds mathematical papers

CZEGLÉDI, Katalin

A Szegedi József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar magyar-orsz-altajszika szakán folytatta tanulmányait, az altajszikai tudományokból egyetemi doktori címet is Szegeden szerzett. Nyelveket valamennyi magyar állami iskolai típusban, nyelvészetet és idegen nyelveket főiskolán és egyetemen tanított. Kutatási területe az általános és alkalmazott nyelvészetben belül a nyelvészeti őstörténet. Jelenleg a Miskolci Nagy Lajos király Magánegyetemen és a Budapesti Kőrösi Csoma Magánegyetemen tanít nyelvészeti őstörténetet. Előadásaiival rendszeresen vesz részt konferenciákon. Eddig mintegy 80 tanulmánya és két könyve (*'A szkíta-hun nyelvek története 1. Hangtan 2. Ősmondattan'*) jelent meg. Megjelenés alatt: *'3. Alaktan (1. Gyökrendszer 2. A toldalékok rendszere)'*. Feladatának a nyelvünk és népünk igaz történetének a minél jobb megismerését valamint a megszerzett tudás átadását tartja.

Studied Hungarian-Russian-Altaic languages and literatures at the University 'József Attila' in Szeged, Hungary. She was given the title 'dr. univ' at the same University, too. As a teacher Ms. Czeglédi taught foreign languages at all type of state schools, and linguistics at state universities. Her major research topics cover linguistic prehistory in general and applied linguistics. Currently she teaches linguistic prehistory at Private Universities called 'Nagy Lajos király' in Miskolc, Hungary and 'Kőrösi Csoma' in Budapest, Hungary. She regularly delivers scientific lectures at conferences and meetings. Ms. Czeglédi published about 80 essays and two books: *'History of Scythian-Hunnish languages 1. Phonetics 2. Presyntaxe'*. Currently she is working on the third volume of this series *'3. Accidence (1. System of roots of words 2. System of forming of words.)'*. Her major aim is to learn the history of our language and our people in the best possible way and to convey this knowledge to as many people as possible.

DELIBELI, József

Építőmérnök. 1944-ben Szigetváron született, helyben végezte az általános iskolát és humán szakon a gimnáziumot. 1969-ben kapott mérnöki diplomát a Budapesti Műszaki Egyetem építőmérnöki karának út-vasút szakán. MÁV ösztöndíjasként Pécsen a Pályafenntartásnál kezdett, de rövid idő után, mélyépítési irányító tervezőként a Bm-i Tanács Tervező Vállalatánál dolgozott. 1974-ben a kivitelezői pályára váltott, átköltözött Kaposvárra. 1989 közepéig a Somogy megyei Állami Építőipari Vállalatnál dolgozott. Később műszaki osztályvezetőként, műszaki főmérnöként, műszaki ig. helyettesként vett részt a vállalat irányításában, annak a megszűntéig. Ezt követően egy országos hatáskörű Kft.-t vezetett könnyűbeton szabadalmukat hasznosítva. 1996-ban neves külföldi építőanyag gyártókra építve, egy kereskedelmi Kft.-t vezetett 2013-ig.

A magyar rovásírással 25 éve, először hobbiként, majd a hozzáférhető szakforrások révén már elkötelezett magán kutatóként foglalkozik. 15 internetes, két nyomtatott publikációja van, ezek a középkori székely, az avarkori magyar rovásfeliratokról íródtak. Jelenleg a kelet-európai és belső-ázsiai magyar nyelvű feliratokat kutatja.

Civil engineer. He was born in 1944 in Szigetvár, Hungary. Graduated in 1969 at the Technical University of Budapest. Up until 2013 he was with several companies, first in technical jobs, later in several senior management positions.

Mr. Delibeli is researching Hungarian rune inscriptions for 25 years. This passion began as a hobby, which during the years evolved into making him a dedicated private researcher. He has 15 Internet publications and two volumes published on paper. Currently he is working on Eastern-European and Central-Asian Hungarian inscriptions.

DOBOS, Csanád

45 éves, közgazdász. 2007-ben a Himalájában átélt halál közeli élménye után kezdtek az ókori görög drámákra vonatkozó gondolatok megfogalmazódni benne, melyeket csak évekkel később rendezett írásba. 2014 óta a www.naput.hupont.hu honlapján olvashatók az aktuális gondolatai a művészet és a csillagos ég kapcsolatáról.

Economist. After he had faced death in the Himalayas in 2007, he started to analyze the ancient Greek dramas. He has started to publish his thoughts in 2014 on the www.naput.hupont.hu homepage.

FARKAS, Flórián

Okleveles villamosmérnök; MBA. IT és menedzsment konzultáns. 1992. óta Hollandiában él.

Electric engineer; MBA. IT and management consultant. Living in the Netherlands since 1992.

KUKUCSKA, Ferenc

1953-ban született Kiskőrösön. Már korai gyermekkorában megragadta az irodalom. Sokáig csak az íróasztala fiókjának írta újabb és újabb novelláit, hosszabb-rövidebb írásait. Az áttörés néhány éve történt, Krúdy születésének 125. évfordulóján. Azóta vidéki lapokban, művészeti folyóiratban jelentek meg írásai. Kedveli a férfi-nő kapcsolatokat, a velük járó konfliktusokkal, a pergő, dinamikus párbeszédet. Ír krimi, és csattanós történeteket, ezeket rövidebb, gyorsan fogyasztható formátumban. Nemrég fejezte be első regényét. Kedvenc írói: Krúdy Gyula és Munkácsi Miklós.

Born in 1953 in Kiskőrös, Hungary. He was enamored of literature from his youth. His early writings landed in the drawer of his desk, nevertheless, in 2003 a breakthrough happened. Since then Mr. Kukucska publishes in literary journals. He has recently completed his first novel.

LÁSZLÓ, Péter Sándor

Genetikus (Szeged SzB.K.I. / International T. C/UNESCO), fő területe sejtgenetika-citogenetika, de rendelkezik diplomával a dendrológia (fakutatás, erdő-állomány, lignosa-kutatás) területén is, illetve humán téren teológiaából és pedagógiából.

Mr. László's main degree is in genetics but he has also degrees in the fields of theology and pedagogy. Next to his main profession in cell genetics, he is also very much interested in geography.

~ ~ ~ ~ ~

Szerkesztőség / Editorial Board**Főszerkesztő / Editor-in-Chief**

FARKAS, Flórián	Hága, Hollandia	/	The Hague, Holland
------------------------	-----------------	---	--------------------

Szerkesztők / Editors

KIBÉDI VARGA, Áron	Freiburg i.B., Németország	/	Freiburg i.B., Germany
---------------------------	----------------------------	---	------------------------

MURAKEÖZY, Éva Patrícia	Hága, Hollandia	/	The Hague, Holland
--------------------------------	-----------------	---	--------------------

TÓTH, Miklós	Hága, Hollandia	/	The Hague, Holland
---------------------	-----------------	---	--------------------

Titkár / Secretary

CSANÁDY, Ágnes	Hága, Hollandia	/	The Hague, Holland
-----------------------	-----------------	---	--------------------

~ ~ ~ ~ ~ ~

EZOTÉRIA

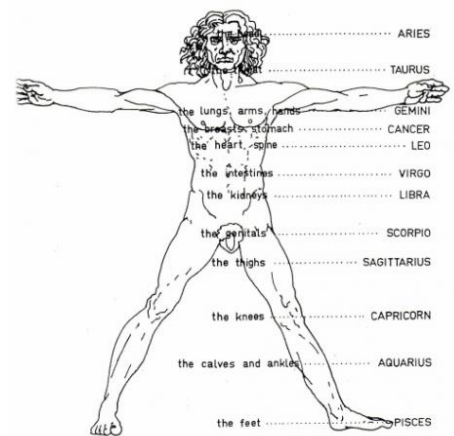
Dobos Csanád : Homérosz: Iliász — Napút elemzése

1. Számszerű adatok és beszélő nevek az Iliászban

24 ének, 52 nap története, valamint az egyes források szerinti 144 szereplő, mind az idővel vannak kapcsolatban. 12x2 utal a hónapok és az órák számára. 52 hétből áll az év, valamint a 144 is felbontható 12x12-re. A legfontosabb számszerű adatok, melyek a Nap égi mozgásához igazodik. Ezen már érdemes elgondolkodni és megpróbálkozni az asztrálmítoszi elemzéssel.

A név utal a származásra, de utalhat valami tulajdonságra is, főleg ha felvett névről van szó. **Homérosz** (görögül „Ομηρος” (ejtsd: omirosz), a névelővel ellátott emberi testrészt „ο μηρος” (az emberi comb). Az emberi mikrozodiákban az emberi comb a Nyilas jegy megfelelője. Mivel a Homérosz név, tudatosan felvett név, akkor ennek nagyon fontos szerepe van, Miért lehetett oly fontos Homérosznak pont a Nyilas jegy?

Iliász. Az eposz címe miért nem inkább Trója, vagy éppen Akhilleusz? Hiszen ezek jobban illenének hozzá. Az ősi nyelvek egyik sajátossága, hogy a magánhangzókat évezredek át nem jelölték, mivel a mássalhangzók hordozták a jelentést. A magánhangzók leginkább csak árnyalatokkal gazdagították az alapszót. Itt most érdemes egy kis kitérőt tenni: Illés próféta halálát Elizeus úgy meséli el, hogy Illést "egy tüzes szekér, tüzes lovakkal, forgószéllel" vitte fel az égbe. És ez a leírás megegyezik a Napistenségek jellemzésével is. A Nap görög jelentése: ο ήλιος. Érdemes összenézni az Illés és az Ilios (ο ήλιος) neveket, mennyire megegyeznek. Mindkettőben L,S mássalhangzók találhatók! És ugyanebbe a rendszerbe illik az Iliász is, mivel a S-SZ váltóhangok. (görögül η **Ιλιάδα**, *Iliász*). **iLLÉS** – ήλιο**Σ** – ιλι**α**Σ, esetleg kapcsolat van az eposz címe és a Napistenség között? Az Iliásznak kettős görög neve ismert: az **Ιλιάδα**, *Iliász*. Ez a kettősség hasonlóan megtalálható Görögország megnevezésében is: Η **Ελλάδα**, ή **Ελλάς**.

Az Iliász szerkezete

15.685 [hexameter](#) 24 ének és 52 nap. Az eposz kétfajta szerkesztési elvet követ. Egyik a 24 részre osztott énekek sora, mely a látható tagolás miatt könnyen beazonosítható. Ezt a szerkezeti formát szinte minden eposz-elemzés alapelvnek tekinti, mely felosztás pedig csak vélhetően jóval később (egyes források szerint az i.e. 2. Évszázadban) társult az Iliázshoz! A másik, az igazi, az eredeti szerkesztési elv az 52 napos időtartam, mely -a már korábban elemzett Antigonéhoz hasonlóan- a Nap égi útját veszi alapul, ez adja az eposz NAPÚT (asztrálmítoszi) járását.

Az eposz napjai meglehetősen rendszer nélkül kapcsolódnak az énekek sorához: Az első ének rögtön felöleli az első 23 napot, majd a 24. nap eseménye már 6 énekre oszlik szét, de a 7. ének egyszerre tárgyalja a 24. és a 25. nap eseményét is. A 8., a 9. és a 10. ének egy-egy nap eseményét írja le. A 29. nap eseményét 8 ének, a 30. napét további négy ének meséli el. Az utolsó előtti ének a 31. és 32. nap eseményére koncentrál, míg a 24. befejező ének a 33. naptól az 52. napig foglalja össze az eseményeket.

Első pillanatra zavarosnak tűnik a helyzet: néhol egy énekbe torlódnak össze a napok, máshol meg fordítva, több éneken át ível egy nap eseménye. Csak a 9. és a 10. énekben, a 27. és a 28. nap leírásánál áll be a rendszer az egy ének- egy nap egyensúlyba.

Az adott napokhoz és énekekhez tartozó események rövid jellemzését az alábbi táblázat foglalja össze:

Ének	Nap	Történes
1	1	Apollón haragja
	11	Akhájok gyűlése, Agamemnón és Akhilleusz konfliktusa.
	23	Zeusz térdének ölelése, Akhilleusz kérésének meghallgatása
2	24	Zeusz gonosz álma
3	24	Párisz Meneláosz párbaj, Aphrodité kiragadja Páriszt a halál elől és a hálótermébe repíti
4	24	Esküszegés, Zeusz Héra heccelése
5	24	Aphrodité megmenti Aineiászt Diomédésztől, Isten-ember harc. Istenek hazatérte
6	24	A trójaiak és az akhájok harca folytatódik
7	24	Hektór-Aiász párbaj, mely döntetlennel végződik.
	25	A halottak összeszedése
8	26	Istenek gyűlése. Zeusz ARANYMÉRLEGE, akhájok sorsa süllyed alá Zeusz tilalma ellenére Héra próbálkozik
9	27	Csúf vaksága Agamemnónnak, aki már haza is fordulna. 7 város ajánlat Akhilleusznak békülés gyanánt, Akhilleusz kettős végzete
10	28	Kém, kémkedés
11	29	Hektór vár Agamemnónsebesülésére, trójaiak eljutnak a görög hajókig. Az Árok.
12	29	Az akháj fal ostroma
13	29	Harc a hajóknál, Poszeidón beavatkozik
14	29	Zeusz rászédése. Héra visszaszüzesedése. Az álom, szerelem-szeretkezés
15	29	Zeusz felriadása, Poszeidón hazazavarása. Apolló leküldése Hektorhoz harcra biztatni.
	29	Patroklosz Akhilleusz győzködése
16	29	Patroklosz halála
17	29	Harc Patroklosz teste körül
18	29	Akhilleusz megtudja Patroklosz halálhírét, az új pajzsára vár.
19	30	Héphaisztosztól megérkezik az új fegyver. Akhilleusz békülése
20	30	Istenek harca, Akhilleusz őrvongása, öldöklése
21	30	Folyóisten kísérlete Akhilleusz elpusztítására, trójaiak hazamenekülése
22	30	Hektór halála
23	31	Akhilleusz álma Patroklosz ról, Akhájok tűzifa gyűjtése a hamvasztáshoz, a be nem gyulladt halotti mágja. Fohász a szelekért, majd szélfúvás hajnalig
	32	Halom, versenyek
24	33	Akhilleuszra mérges istenek, Hector holttestét tisztelni kell! Isteni terv Hector testének ellopására
	42	Istenek 9 napi civakodásának vége. Döntés Hektór teteméről
	43	Hektór testének hazaszállítása
	52	Lovas Hektór temetése

Iliász NAPÚT beazonosítása

Az elemzésénél Devecseri Gábor kitűnő (magyar nyelvű) fordítását vettem alapul.

1.NAP

Első ének, első nap: **Apollón haragja**

NYILAS, NYILAS

A kiindulópont Apollón haragja, kinek az olümposzi trónja az **Ikrek** jegyben található. Míg Apollón trónja az Ikrek jegyben van, addig testvére Artemisz trónja vele szemben, a **Nyilasban**.

Az indítás rögtön meg is határoz egy tengelykapcsolatot. Apollón haragja, a nyílzápor eső is ezt támasztja alá, hiszen a nyíl mindkét jegyhez tartozhat (a

kétfajta íj és nyíl lényegét Pap Gábor Az Attila-kincsvallomása könyvében részletezi)

*„meg is hallgatta Apollón: jött az Olümposz csúcsairól, haragudva szívében, íját s kétfődelű tegezét hordozva a vállán: és a haragvó válla fölött csörrentek a vesszők minden mozdulatára: közelgett, mint a sötét éj. Majd a hajóktól messze leült, s röpitette a vesszőt: rettenetes pengés hangzott, bongott az ezüst íj. **Kezdetben csak az ösvérekre s a fürgé kutyákra lőtte hegyes nyilait, de utána magára a népre:** szüntelen és sűrűn tetemek máglyái lobogtak.”*

11. NAP

Első ének, tizenegyedik nap: **Akhájok gyűlése, Agamemnón és Akhilleusz konfliktusa**

NYILASból – **BAKba**, NYILASból – **SKORPIÓba**

*„Hosszú kilenc napon át dúlt ott isten lövedéke; végre **tizednap** a népet Akhilleusz egybehivatta”*

Az 52 nap összesítése alapján lehet egyértelműen pontosítani az eddig eltelt napokat és az egyes kifejezések pontos jelentését. Már az eposz legelején is egy ilyen gond adódik, hiszen a „tizednap” kifejezés valójában a 11. napot jelenti.

*„az akhájok együtt veri most le a **harc** meg a **dögvész**”*

A dögvész egyértelműen a **Bak** jegyhez tartozik, míg a harc a Mars aktivitását jelzi (annak a Marsnak, aki a **Skorpió**ban van otthon)

A Nyilas jegytől éppen 11 „napra” (csillagövi jegyre) található mind a Bak, mind a Skorpió zodiákus jegy. Továbbhaladva ezen elképzelés mentén, miszerint a napok múlása adja a NAPÚT haladás sebességét, úgy egy meglepő, tudatosan végiggondolt Napút szerkesztéssel találjuk szembe magunkat. Eszerint, ha másnapra virrad a cselekmény, akkor a következő zodiákus jegybe kell érkezni a Napúton. De kinek -melyik harcoló félnek-melyik irányba kell haladnia az égi úton?

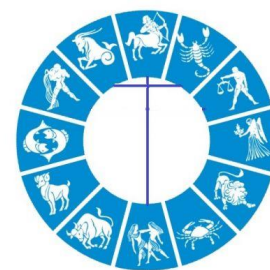
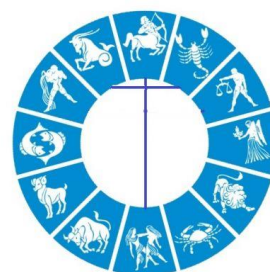
23. NAP

Első ének, huszonharmadik nap: **Zeusz térdének ölelése. Akhilleusz kérésének meghallgatása**

BAKból – **BAKba**, SKORPIÓból – **SKORPIÓba**

*„Ámde tizenkettedszer, amint jött újra a hajnal ... Thetisz se feledte fiának kívánságát, mert fölbukva a tengeri habból, szállt kora hajnalban csúcsára az égi oromnak: ... Hát odaült elibe tüstént, **megfogta a térdét** bal kézzel, s jobb kézzel az **áll** **alatt** simogatta, és könnyörögve ekép szólt Zeusz Kroniónhoz.”*

A térd a **Bak** helye a mikrozodiákusban, és az áll, a fejnek a száj alatti része is jellegzetes testrész, mely a (bak)kecskére utal. (A kecskeszakáll kifejezés ezért nem véletlen). A veszekedés, háborúskodás továbbra is a Marsra, és ezzel a **Skorpió** jegyre utal. Egy teljes égi kör megtétele után, 12 nap elteltével a korábbi helyükre érkeznek vissza a harcoló felek.

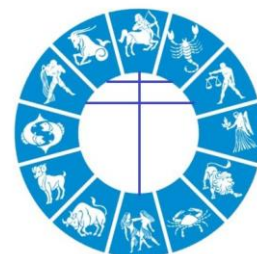

24. NAP

Első ének, huszonnegyedik nap: **Zeusz gonosz álma**

BAKból - **VÍZÖNTŐ**be

Az álom tipikus **Vízöntői** szimbólum. A Baktól egy „napi útra” van a Vízöntő jegy. Ezen a napon zajlik a különféle népcsoportok számbavétele (28 görög, 14 trójai népcsoport), mely felfogható a görögség kirajzásának is.

Párisz-Meneláosz párbaj, Aphrodité kiragadja Pariszt a halál elől és a hálótermébe repíti

SKORPIÓból - **MÉRLEG**be

A párbaj, a megMÉRetés a **Mérleg** jegyhez kapcsolódik... Aphrodité (Vénusz) nászágyas mentőakciója is ugyanezen jegyre utal, hiszen a Mérlegben a Vénusz bolygó van otthon. De hasonlóan a nász, a lakodalom is ide kapcsolódik az évkörben.

A Skorpiótól ténylegesen egy „napi útra” van a **Mérleg**. Ez rendben is lenne, de egy érdekesség történt: megfordult a menetirány. Aki eddig a kisévi rendben haladt, most nagyévi menetirányba áll be, és fordítva. Ez a módosított menetirány aztán megmarad az 52. nap végéig. Ennek okára a napút elemzés végén újra visszatérünk.

A 24. nap eseményét összesen 6 ének meséli el, ezek közül, csak a kezdeti 2. és a 3. énekkel foglalkoztunk most.

A nap további eseményei (hasonlóan a 25. és a 29. nap több éneken átívelő eseményeihez) egy másik (belső) Napút szerkesztési elvet követnek, melynek részletezése nem része most a cikksorozatnak.

25. NAP

Hetedik ének, huszonötödik nap: **A halottak összeszedése**

VÍZÖNTŐből - **HALAK**ba, MÉRLEGből - **SZŰZ**be

Gyűjtögetés, aratás tipikus **Szűz** tulajdonság. A halál-**Halak** kapcsolat szintén közismert az asztrológiában. És pont e két zodiákus jegy adja a két végpontját a „Haláltengelynek”.

26. NAP

Nyolcadik ének, huszonhatodik nap: **Istenek gyűlése. Zeusz ARANYMÉRLEGbe, ahol az akhájok sorsa süllyed**

HALAKból **KOS**ba, SZŰZből **OROSZLÁN**ba

Az aranymérleg egyensúlyi helyzetre utal. Az évkörben két fény-sötétség egyensúlyi időpont van: a Mérleg és a **Kos** jegyekben. Az arany a Nap színe, mely a Kosban erőben van. Az akhájok sors-süllyedése együtt jár a háborúval, az öldökléssel, azzal a marsi tulajdonsággal, mely a Kosban otthon van.

Pont ez a Mars-Nap páros van jelen az Oroszlán jegyben is, csak éppen fordított pozícióban.

Zeusz tilalma ellenére Héra próbálkozik

A 24. napban Héra még sikerrel heccelhette Zeust, hisz a Vízöntőben Héra trónja található. Most a 26. napra már megváltozott a helyzet. Héra hiába próbál megint ellenszegülni Zeus akaratának, most engedelmessé kell, hiszen az OROSZLÁN jegyben Zeusz olümposzi trónja található!

27. NAP

Kilencedik ének, huszonhetedik nap: **Csúf vaksága Agamemnónnak, aki már haza is fordulna. Agamemnón 7 város ajánlata Akhilleusznek békülése gyanánt, Akhilleusz kettős végzete**

KOSból **BIKÁba**, OROSZLÁNBól **RÁKba**

A visszafordulás a **Rák** jegyre utal, és Akhilleusz kettős végzete is itt hangzik el először. **Bika** jegyre pedig a földi élvezet és azok tárgyi eszközei, melyeket békülés gyanánt Agamemnón ajánl fel.

28. NAP

Tizedik ének, huszonnyolcadik nap: **Kém, kémkedés**

BIKÁból - **IKREKbe**, RÁKból - **IKREKbe**

Merkúr a kémek, tolvajok istene. A Nap közelsége és a gyorsasága miatt Merkúr az egyik legnehezebben megfigyelhető bolygó. Épp ezért is többek között a kémek, tolvajok istene!

Az **Ikrek** jegyben a Merkúr otthon van. Az Ikrek csillagkép jellegzetessége a kapuforma, amire az Antigoné Napút elemzésében külön kitértem. A kapu mindig valami határvonalat is jelez. A kémekre, a kémkedésre leginkább a határvonalon túl van szükség. Mivel a kapu most „zárva” van, ezért csak a kémeknek van lehetősége, hogy jelképesen belopózzanak a kapu mögé. (Az Antigoné Napút elemzését újra átolvasva jobban érthetővé válik ez a hasonlat).

Itt csak egy zodiákus jegy érvényesül, az IKREK. Mindkét irányból itt ért össze a kisévi és a nagyévi menetrend.

29. NAP

Tizenegyedik ének, huszonkilencedik nap: **Hectór várakozása Agamemnón sebesülésére, majd a trójaiak eljutnak a görög hajókig. Árok.**

IKREKBől - **RÁKba**, IKREKBől - **BIKÁba**

A **Rák** jegy hatja át megint az egész napot. Ezen a napon minden a visszajára fordul, úgy ahogy a Rák jel is mutatja. Még a nap elején a trójaiak ostromolják az akháj védelmi rendszert, valamint a görög hajókat, de a nap végére mégis megfordul a helyzet. Patroklosz vezeti az akhájokat a nagykapujú Trója felé. E gyorsan lezajló hatalmas változás illik is a Hold karakteréhez, mely mind a **RÁK**, mind a **BIKA** jegyben jelen van. Ahogy a Hold képes hatalmas víztömegeket naponta kétszer is átmozgatni, úgy most az óceánok víztömege helyett e két hatalmas haderőt tologatja ide-oda.

Héra visszaszüesedése szintén a Hold szerepkörre utal.

30. NAP

Tizenegyedik ének, harmincadik nap: **Héphaisztosztól megérkezik Akhilleusz új fegyvere, Akhilleusz békülése**

RÁKból - **OROSZLÁN**ba, BIKÁból - **KOS**ba

Újabb több énekben elmesélt nap.

20	30	Istenek harca. Akhilleusz őrzőngése, öldöklése
21	30	Folyóisten kísérlete Akhilleusz elpusztítására. Trójaiak hazamenekülése
22	30	Hektór halála

Korábban a 26. napon (8.ének) gyűléseztek az Istenek és hoztak döntést az emberek sorsáról. Az aranymérleg süllyedésekor szintén **Kos-Oroszlán** páros érvényesült. Most is, a 30. napon ez az állatövi jegypáros van érvényben, és az Istenek újra beavatkoznak az emberek életébe, de most még közvetlenebbül, hiszen már fizikailag is belelendülnek a harcokba. Mivel a Mars van meghatározó szerepkörben mindkét jegyben, ezért az öldöklés mindkét oldalon már nem kétséges.

Héphaisztosz trónja a Kos jeggyel szembeni Mérleg jegyhez kötődik, ezért is érkezik meg most Akhilleusz részére az általa elkészített új fegyverzet. A látszólagos béke, egyensúlyteremtés látszólag illik a Kos jegyhez, hiszen a napéjegyenlőség e jegy sajátossága.

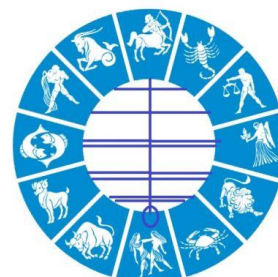
A 21. ének cselekménye nagyon eltér az egész eposz hangulatától. Egy külső –nem olümposzi istenség– majdnem a feje tetejére állítja a Zeuzsi akaratot. Megelégedve Akhilleusz öldöklését a Folyóisten maga próbálja megállítani ezt a két lábon járó öldöklőgépet, és majdnem sikerrel is jár. De ki, vagy mi ez a Folyóisten? A városokon kívül, ahol nincs fényszennyezés, az esti csillagos égbolt egyik leglátványosabb égi tüneménye a Tejút, az égi ÚT, mely a Nyilas és az Ikrek csillagképeket köti össze átszelve az éjszakai égboltot. Aszerint, hogy milyen pozícióban van ez a fényes ÚT, lehet ÉGI FOLYAM vagy éppen égi ÉLŐFA is. Ezen az égi folyamon, élőfán érkeznek le, és távoznak a lelkek. De az éltető tejútenergiák is ezen az égi folyamon keresztül érkeznek le hozzánk.

31. NAP

Huszonharmadik ének, harminegyedik nap: **Akhilleusz álma Patrokloszról. Az akhájok tűzifa gyűjtése a hamvasztáshoz. A be nem gyulladt halotti mágja. Fohász a szelekért, szélfúvás hajnalig.**

OROSZLÁNból - **SZŰZ**be, KOSból - **HALAK**ba

Az asztrológiai élet- és haláltengelyről már többször volt szó. A hamvasztásra használt tűzifa már nem élőfa. Ez már a haláltengely fája. Hogy lehet az, hogy akik naponta tüzet gyújtanak, azok nem tudják begyűjtani azt egy ilyen fontos szertartáshoz? Szó sincs hatalmas esőzésről, sem egyéb természeti akadályról mely megnehezítené a hamvasztást, de mégis a tűzifa, az ÉgiFa nem gyullad be! Míg a 21. énekben a folyónál a túlhevülő energiájával próbált egyensúlyt teremteni a Tejút, most épp az ellenkező hatásával, az energiamegvonással. Nem közvetít energiát!

Berze Nagy János: Az Égig érő fa című munkájában kifejti, hogy az ókori Nap—Hold—Vénusz hármasság nálunk Nap—Hold—Szél hármasságként jelenik meg. A SZÉL-SZÜL nyelvtani kapcsolatra Szántai Lajos (az Ósvallásunktól Tündér Ilonáig 2010) előadásában is bőven kitér. Szerinte is sokkal mélyebb kapcsolat található e két kifejezés között, mint csak egy egyszerű magánhangzó csere. Hiszen a SZÉL nemcsak a szelet jelenti, hanem valami szélét is, pl az égbolt szélét. Mivel a Vénusz folyamatosan a Nap közelében található, ezért csak az égbolt szélén lehet megfigyelni napkelte vagy éppen

napnyugta környékén. A közös pont tehát a Vénusz bolygó, mely a nőiség, az anyaság bolygója. De ugyanakkor a Vénusz csillag szolgál már ezredévek óta a SZÉL szakrális jelzésére is. Mindez a magyarországi református templomok festett mennyezetein nyomon követhető úgy mint a magyar népmesékben is.

Hiába van tűziFa, de mégsem gyullad be. A holt lelkeknek is a távozásukhoz szeretetre van szükségük, (Vénusz bolygó hatására, a Szeretetre, a SZÉLre) nem pedig gyűlöletre, haragra, bosszúra.

A Halak jegyben a SZÉL kapcsán említett Vénusz bolygó erőben van.

32. NAP

Huszonharmadik ének, harmincharmadik nap: **Halom, versenyek**

SZŰZből - **MÉRLEGbe**, HALAKból - **VÍZÖNTŐbe**

Meg**MÉ**rettetés – **Mérleg** jegy. Álomszerű békés hangulat.

33. NAP

Huszonnegyedik ének, harmincharmadik nap: **Akhilleuszra mérges istenek, Hektór tetemét tisztelni kell! Isteni terv Hektór holttestének ellopására.**

MÉRLEGből - **SKORPIÓba**, VÍZÖNTŐből - **BAKba**

Mérges istenek – marsi hatás (**Skorpió**). Tisztelet, tradíció szaturnuszi közeg (**Bak**).

Az Istenek Hermésszel tervezik Hektór testének kilopását. Csak tervezik, de mégsem ez történik. Amennyiben Hermésznek kéne kilopni Hektor testét, úgy a következő, a 34. nap erre igazán alkalmas lenne, hiszen a harcoló feleknek másnap már a Nyilas jegybe kéne érkezniük. (Abba a Nyilas jegybe, ahol Merkúr rejtett erőben van!) De mégsem így alakul az eposz története.

Itt jön a meglepő fordulat. Mintha kizökkenne a megszokott menetrendjéből a cselekmény. Nemcsak hogy napokat ugrik át a történet, de még az addigi tiszta NAPÚT-járás is kibillen az addigi menetéből. Eddig a napig a Nyilas jegyből kiindulva „létrafokokként” lépegetett a történet egészen az Ikrek jegyig. A 28. nap mind a kisévi, mind a nagyévi mozgásszál ebben a jegyben találkozott, majd megkezdődött létrafokokként a visszafelé araszolgatás. Már csak egy lépés volt vissza, hogy a Napút-elv szerinti mozgással hazaérjenek a Nyilas jegybe a harcoló felek. De mégsem így történt, a 42. nap eseményével ez a rend megtörik.

42. NAP

Huszonnegyedik ének, nagyvenkettedik nap: **Istenek 9 napi civakodásának vége, döntés Hector testéről**

SKORPIÓból - **OROSZLÁNba**, BAKból - **KOSba**

Az eposz égi menetrendje az eddigi lépegetés helyett hirtelen 9 napot ugrik előre. Ez alapján a Skorpió-Bak "létrafokról" a cselekmény átugrik az **Oroszlán-Kos** párosba.

Ez a rész nemcsak a legfontosabb dramaturgiailag, de egyben a legszebb pillanat is az eposzban. Akhilleusznak ki kell adni a gyűlölt ellensége testét, amit megtehetne pusztán csak utasítással: itt van vigyék! De nem ez történik: lányokkal megmosdatja és bekeneti olajjal, drága palástot ad rá, majd saját maga (Akhilleusz) emeli fel a gyászkeretre. Hatalmas a változás Akhilleusz jellemében! De ez még folytatódik: Az evést követően a trójai király gyönyörködik Akhilleusz hangjában, nemes, szép arcában, abban az Akhilleuszban, aki a kedvenc fia gyilkosa! Abban az Akhilleuszban, aki nemcsak, hogy meggyilkolta Hektórt, de annak testét még meg is alázta! Szintúgy Akhilleusz is hasonlóan gyönyörködik a legnagyobb ellenségének apjában. Akár mondhatnánk másképp is: Úgy gyönyörködnek egymásban, mint az APA a FIABAN és FIÚ az APJÁBAN.

Mi ez ha nem éppen az ikrek típusú „szerepcseré”? A láncszem köztük maga a „lovas” Hektór.

"Megmosták, s megkenve a lányok olajjal a testét, inget is adtak rá, köribe meg drága palástot, majd maga hős Akhilleusz fölemelte, s a gyászkeretre tette, s a társak emelték véle a síma szekérre.

*...
"Íme, kiadtam a gyermeked, agg, akiért könnyöregtél: fekszik a hordágyon, s tüstént mikor eljön a Hajnal, látod s elviheted; gondoljunk most az evésre.*

*...
Majd miután elverték végül az éhet, a szomjat, akkor a Dardanidész Priamosz bámulta Akhilleuszt: mekkora, mily gyönyörű és mennyire isteni arcú. S közben a Dardanidész Priamoszt bámulta Akhilleusz: nézve nemes szép arcát és hallgatva a hangját. És miután eleget nézték egymást, gyönyörükre..."*

43. NAP

Huszonnegyedik ének, nagyvenharmadik nap: **Hektór testének hazaszállítása**

OROSZLÁNBól - **SZŰZbe**, KOSból - **HALAKba**

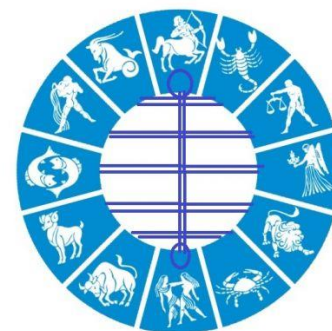
Egy napot lép előre a történet, immár a Szűz-Halak tengelybe zajlik Hektór halott testének hazaszállítása, hogy aztán az 52. nap végre megkapja a lovas Hektór is a végtisztességet. A 25. napi halottak összeszedése szintén a „haláltengelyhez” kapcsolódott, ahogy most a halott Hektór testének „összeszedése” is.

52. NAP

Huszonnegyedik ének, ötvenkettedik nap:

SZŰZből - **IKREKbe**, HALAKból - **IKREKbe**

Újabb 9 nap ugrás, hogy a cselekmény mindkét (kis- és nagyévi) Napút szála a Halak és a Szűz jegyből a IKREK jegybe érkezzen. Az IKREK jegybe és ezzel együtt végre hazaérkeztek a Nyilas jegybe (is).

Az első nap, valamint az utolsó 19 nap Napút története részleteiben:

Az eposz Napút elemzésének kezdeténél, az 1. napi események részletezésénél zavarosnak tűnhetett az IKREK-NYILAS tulajdonságok „egybesímítása”. Ezért is volt fontos már az indulásnál hangsúlyozni, hogy Apollón haragja két külön fokozatban érinti az állatokat, majd az embereket. Ez a tudatos szétválasztás utal arra az egyszerű vadászati, hadászati tényre, hogy más íjat használtak alkalmától függően vadászatnál és harci eseményeknél. És pont e két különféle íj, két különböző zodiákus jegyhez társítható. Így az Apollón bosszúja valójában egyszerre érintette az Ikrek jegyet (ahol az égi trónusa található Apollónnak) és a vele szemben lévő Nyilas jegyet is. (Erről bővebben Pap Gábor Az Attila-kincs vallomása című könyvében)

Ugyanez a kettősség tapasztalható az 52. (záró) napnál is. A mozgásdiagram alapján a Nyilas jegybe váránk az eposzi befejeződést, de ez mégis az Ikrekben történik. Abban az Ikrek jegyben, ahol megtalálható (az Antigoné dramaturgiája alapján is) a KAPU, mely most végre kinyílt. Az a KAPU, mely a 28. napon (a 10. énekben) még zárva volt, ahol akkor csak a kémeknek volt lehetősége „átjutni” rajta. Az Ikrek csillagkép Kapu formájú csillagképe fontos csillagászati és szakrális csomópont is, mivel itt metszi egymást a két legfontosabb égi pálya, a zodiákus Napút és a Tejút. Azaz itt van az átjáró a földi élet síkjá és a más dimenziókat jelentő univerzum között.

Az eposz Napút elemzésénél egy fontos kérdést kell még tisztázni. A 24. napon miért fordul meg a menetirány, mi váltja ki a fordulatot? Újra átnézve az időtáblázatot, azonnal felismerhető egy ok: Zeusz térdének átölelése, Akhilleusz kérésének meghallgatása. Azaz ekkor maga Zeusz lép be aktívan a folyamatokba, és végig az utolsó napig az ő döntésétől függ minden. Látszólag Zeusz irányít mindent innentől kezdve, de egy tényt nem szabad elfeledni: mindez Akhilleusz akarátának megfelelően! A 24., 25. és a 29. nap belső napútjárásának elemzése további érdekességekkel szolgálja ennek megértéséhez. Legyen most csak elégséges magyarázat, hogy Akhilleusz barátjának elvesztését követően ide akarja visszaporgetni az idő kerekét, mintegy meg nem történtté tenni a korábbi kérését.

Napjárás szempontjából e kétfajta mozgásirány két szóval jellemezhető: kisévi és nagyévi rendszer. Aki a kisévi rendszerben haladt, az a 24. nap a nagyévi irányba fordul át, és fordítva. Az eredmény szempontjából mellékes, hogy ez a hátrafordulás a 11. vagy éppen a 23. nappal történik-e meg. Viszont logikailag inkább hajlok arra, hogy „ez az irányváltás” -Zeusz térdének átölelése-, azaz Akhilleusz kérésének meghallgatását követően zajlik le. Ekkor mozdul ki az idő az addigi sodrából. E pillanattól kezdve viszont végig tartják ezt a menetirányt. Mindkét „harcoló fél” azonos sebességgel halad innentől az égi körpályán. Mint egy létra fokain haladnak egyesével a Nyilas jegytől az Ikrek jegyig. A 28. napon az Ikrekben találkoznak, de mégsem érkeznek célba. Ennek okát talán az Antigoné drámából megismert Kapuban kell keresni.

A kapu zárva van, amin keresztül csak a kémeknek van esélye belépni, ezért nem záródhat le itt az eposz története. Ekkor még nem tudtak dimenziót váltani a harcoló felek, így folytatni kellett égi útjukat. Az Ikrekben lezajlott kémkedés után lassan, fokként ereszkednek visszafelé az égi létrán, hogy immár a másik oldalon érkezzenek a legalsó létrafokhoz, ahonnan már csak egy lépés a Nyilas jegy - mindkét harcoló fél számára. De nem lépnek be a Tejútra, annak ellenére, hogy az olimposzi istenek ezt tervezik.

Az istenek azzal a Merkúrral tervezik ellopni Hektór tetemét, aki a Nyilasban (azaz az éppen aktuális csillagjegyben) rejtett erőben van. Ekkor hirtelen vált az eposz menete. Ahelyett, hogy hazaérkezne a történet egyetlenegy napos lépéssel, mégis belekezd egy bonyolult 9+1+9 napos időugrás sorozatba. Ez a 19 napos, három részre szaggatott időugrás pillanatok alatt „romba dönti” a korábbi kristálytiszta Napút járást. A cselekmény átugrik a Nyilas jegy helyett az Oroszlán-Kos párosba, majd onnan a Szűz-Halak tengelyre, hogy végül „hazaérkezzen” az IKREK-be. Nagyon nem illik ez a kitérő az eddigi rendszerbe! De akkor mégis mit keres itt? Az utolsó három időugrásnak igenis van szerepe, méghozzá nagyon fontos! Az biztos, hogy amíg Akhilleusz meg nem változik, addig nem léphet a Tejútra. És ezt a tejúti energia korábban már kétszer is Akhilleusz (és a mi) tudomásunkra hozta, a Folyó és tűzIFA képében. De mit jelent az utolsó 19 napnak 9-1-9 napra bontása? Ezzel beiktatódott egy újabb Kos-Oroszlán és egy Halak-Szűz páros. Két párosról van szó, de biztos párban kell őket nézni? Mivel a nagyévi, precessziós mozgás része az eposzi Napútnak, így érdemes ez alapján eltűnődni. A trójai háború Krisztus előtt másfélezer évvel zajlott, ez az időszak a precessziós világkorszak szemlélet alapján a KOS jegyhez tartozott. Vélhetően szintén ebben az időszakban élt Homérosz is, aki ennyire tudatosan szerkesztette ezt a Napút eposzt. Homérosz és az őt követő párezer évben (lényegében az újkorig) még nem

volt kérdéses, hogy az emberiség egyszerre két időszakban él: a nagyévi 26.000 éves, és a kisévi 365 napos ciklusban. A két időrendszernek egyszerre vagyunk a részei. Ettől eltérni nem lehet, csak legfeljebb tudomást nem venni erről. És pont ez a precessziós mozgásirány ugrik a Kos világkorszakba. Abba a Kos világkorszakba, amihez a trójai háború és (állítólag) Homérosz munkássága is kapcsolódik. Majd átlép a másik világkorszakba, a Halak világkorszakba, abba a világkorszakba melyben jelenleg is élünk.

Tényleg a Kos és a Halak világkorszakra irányul ez a Napúti kitérő? Ha igen, akkor miért van szükség erre a kitérőre? Mi az üzenete ennek? Miért csak két világidőszak van kiemelve, az egyik, amikor zajlott az esemény és a másik, a mi világkorszakunk? Miért nem darabolódik tovább a maradék 9 nap? Miért nem folytatódik a kitérő sora egy Vízöntősséggel, esetleg Bak jeggyel? Talán mert arra már lehet, hogy nem kerülhet sor! Csak egy világkorszak számára került lejegyzésre az eposz, ez pedig a Halak világkorszak, azaz számunkra!

Ez meglepő kijelentés az első pillanatban, de azok számára, akik ismerik a Vízöntő paradoxon lényegét, ez nem meglepő. Csak nekünk szól ez az üzenet, az apáinknak, nekünk, a gyerekeinknek és talán az unokáinknak...! Lehetséges, hogy tényleg ebben a világkorszakban következik be az, amit Jézus úgy fogalmaz: „az idő megrövidül” és „megszűnik az idő”.

A Napút további sajátosságai, az eposz összefoglaló Napút táblázata

Az Napút elemzés további sajátossága, hogy adott állatövi jegy párosításokhoz mindig azonos események tartoznak. A SZŰZ-HALAK pároshoz, az asztrológiában jól ismert „haláltengelyhez” köthetők a halottgyűjtögetések, de a be nem gyulladó tűzifa is.

- 25. nap a halottgyűjtés,
- 31. nap a be nem gyulladt tűzifa,
- 43. napon Hektor hazaszállítása.

Hasonlóan az OROSZLÁN-KOS páros idejében döntenek mindig az Istenek a földiekről.

- 26. nap az aranymérleg lebillen az akháj oldalon...
- 30. nap újra aktívan harcolnak az istenek a földön egymás és az ember ellen.
- 42. nap újra döntenek az istenek, de most már Hektór testéről és ezzel együtt áttételesen az emberiség sorsáról is (hiszen ez az egyik üzenete a Napút járásnak)

A BAK-SKORPIÓ páros esetében már a düh a kulcsszó. Először Akhilleusz dühös (11. és a 23. nap), megtagadja a további harcot, valamint a kérésével kimozdítja az időtengelyt. Hasonlóan az eposz végén (33.nap) a düh megint Akhilleuszhoz kapcsolódik, de most rá dühösek az égi istenek, és a döntésükkel előkészítik a kimozdult idő visszaállítását.

Az eposzban kiemelt szerepe van az első és az utolsó sornak. Az első, „Homérosz: Iliász”, sorról már szó volt, ahogy ennek a Nyilas-Ikrek jegyek kapcsolódásáról is. Homérosz, aki ennyire ragaszkodik a Nyilas tulajdonságokhoz, hogy „a művész nevében” is két dolgot hangsúlyoz: Ember („emberi comb”) és Nyilas jegy - az biztos, hogy görög eredetileg is? Vagy esetleg ő maga már görög, de a felmenői közül volt olyan, aki ezt az ősi tudást, mint szerves, eleven tudást át tudta rá örökíteni, így lélekben magával hordozta mind a hettita (szkíta), mind a görög kettős szellemiséget? Robert Graves A görög mítoszok könyvében szintén hasonlóra utal, a szántóföldek trágyázása révén:

„A tehéntrágyát, miként a mítoszról kiderül, a görög parasztok semmire sem becsülték. Hésziodosz a Munkák és napokban még csak meg sem említi. H. Mitchell (Economics of Ancient Greece) kimutatja, hogy több ősi szerződésben meg van tiltva a marháknak a parlagon való legeltetése. Igaz, hogy Argosz, Odüsszeusz kutyája, egy szántóföldek trágyázására használt trágyadombon fekszik (Odüsszeia XVII. 299.), de akárhol íródott is az Odüsszeia - és biztos, hogy ez nem a görög szárazföldön történt -, a földművelésre és a gyümölcstermesztésre való utalások bizonyos krétai gyakorlat továbbélésére mutatnak.”

A nap-Napút elemzés átfutása után bátran kijelenthetjük, hogy az első sor egyértelműen a Tejút-élettengelyre utal a Homérosz-Comb-NYILAS jeggyel, valamint a Napistenség-Apollón-ÍKREK jeggyel. De ez mennyire érvényes az utolsó mondatra is?

„Így rendezték ők a lovas Hektór temetését.”

A lónak, a lovas jelzőnek mi a szerepe ebben a mondatban? Talán mert a lovával együtt temették el? Vagy csak egyszerűen a zodiákus Nyilas jegyre utal? Mindenesetre jelen van, és egészen nyomatékos a szerepe. A temetés, végső nyughely... hazatérés-kifejezések összetartoznak. És ez fokozottan érvényes Hektorra is, hiszen a halott testének sora, míg végső nyugalomra nem lel – fontos része az eposznak. Hektór testének a végtisztesség megadása és a HAZAtalálás szorosan összefügg. De hova talál haza? A NYILAS jegybe!

Így az eposz első és az utolsó mondata szintén alátámasztja a teljes Napút elemzést: Tejúti indítás és tejúti befejezés mindkét esetben.

A NAP, HOLD és VÉNUSZ hármasság az Iliászban

Az Antigonében fontos szerepe volt a VÉNUSZ, NAP és a HOLD tulajdonság önfeláldozásának. De miért fontos ezt újra megemlíteni az Iliász elemzésben? Mert e három istenség Apollón (NAP), Aphrodité (VÉNUSZ), és Artemisz (HOLD), egyértelműen a trójaiakat támogatja. (Igaz, hogy még egy istenség, Árész (Mars) szintén a trójaiakat támogatja, de az ő szerepe már nem ennyire tiszta. Árész helyzete érdekes, de erre többször is utalnak az Iliászban, hisz az anyját, Hérát kéne követnie, de a szíve jobban húzza Aphrodité felé. Mi motiválja ebben? A szerelem vagy a nemi vágy?)

Sumér és a magyar Nap-Hold-Vénusz együttállás (Csengersima kazettás mennyezet)

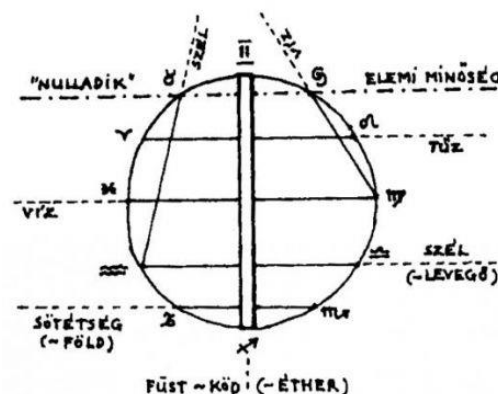
Apollón (NAP), Aphrodité (VÉNUSZ), és Artemisz (HOLD), mindhárom istenség hiába része az olümposzi 12-eknek, mégis mindháromnál felfedezhető szkíta (hettita)-sumér eredetszál. Ennek ismeretében érthető, hogy miért is ők, pont ők támogatják a trójaiakat, akikről az eddigi elemzés alapján is alapos okunk van feltételezni, hogy hettiták, azaz szkíta népcsoport részei. Annak a szkíta népcsoportnak a része, melyet az antik görögség is ősibbnek tekintett, mint az egyiptomit (Marcus Junianus Justinus VILÁGKRÓNIKA II. könyv) és akinek a világlátásából sokat merített a saját mitológiájának megalkotásában.

De miért is van szükség mindezek hangsúlyozására? És mi ennek a hettita-szkíta kapcsolatnak a legfontosabb, perdöntő bizonyítéka az Iliászban? Az Iliász eposz Asztrálmitoszi SZERKESZTÉSE, amiről eddig is szólt az elemzés.

Iliász Napút szerkezete és az 5+1-es zodiákus rendszer

A Napút elemzésben folyamatosan szó volt a Tejútról és arról az „égi létráról”, amin az eposz időrendje fel és alá halad. De mi is ez a rend? Ez az Iliász Napút elemzésének első igazán döbbenetes rácsodálkozása. Ez nem más, mint Pap Gábor az előadásaiban sűrűn emlegetett, a manicheizmushoz közelálló zodiákus rendszer, mely egyben a szkíta zodiákus rendszer alapja is.

Az az 5+1 elemű ÉLŐFA rendszer, ahol a nyugati föld-víz-tűz-levegő elem kibővül egy ötödik (fő, szerkesztő) elemmel, a SZER-elemmel. A szerelemmel, mint legfőbb szerkesztési elvvel. (Ahogy a SZER-tár, SZER-elő, SZER-telen szavainkban SZER előtagja sem véletlen, úgy ez ötödik elem, az ÉLŐFA-TEJÚT SZER-elem megnevezése sem). A Nyilas-Ikrek tengelyen átívelő ÉLŐFÁra, a Tejútra fokként kapcsolódnak a hagyományos, a nyugati asztrológiában is használt elemek, melyeket a SZER-elem rendez egy élő rendszerbe, ahogy az ábrán is látható. És pont ezt írja le az Iliász NAPÚT járása is. Ez nem véletlen, ez tudatos szerkesztés olyan szerzőtől aki nemcsak ismerte, de fő rendezőelvnek tekintette ezt az 5+1-es hagyományt! Vajon a szerző tudatos névválasztása is kapcsolatban van ezzel a gondolkodásmóddal? Ideje egy fontos ténytet is megemlíteni:

A manicheista ötelem-rendszer, az évkörre vetítve: a Bika levegő-, a Szűz víz-, a Skorpó föld-elemének tételeződik itt

Az Iliász legrégibb általánosan ismert kéziratát, a „**Venetus A Z 454**”-et, (mely alapul szolgál a Napút elemzésünknek is) a hivatalos tudomány csak a X. századra datálja, azaz közel 2500 évvel későbbre, mint a trójai háborút!

Ekkor Európában a gnosztikus és szkíta egyházi szerveződéseknek még jelentős súlya volt. Európa középtengelyében, a mai Lengyelországtól-Bulgáriáig, az akkori Magyarországot is beleértve egy összefüggő, szkíta hagyománnyal rendelkező nemzetek láncolata volt megtalálható, mindez a mai Görögország és a hajdani Bizánc szomszédságában. Abban az akkori Európában, melyben két általánosan elfogadott érintkezési, irodalmi és vallási nyelv volt: a görög és a latin.

A kisévi és a nagyévi mozgás képviselői

A Napút vizsgálatnak még egy fontos kérdést kell tisztázni, ki képviseli a kisévi, és ki a nagyévi mozgást? Látszólag lényegtelen kérdés, de mégsem az. Az asztrológiában általában a kisévi mozgást az egyéni időtartamra vonatkozóva használják, ezzel szemben a nagyévi, precessziós időtartammal viszont az ősi népek, birodalmak, vagy éppen az egész emberiség sorsát veszik számba. Mivel a görögség sokáig önmagát, mint egy fiatal nemzetet jellemezte az egyiptomi és a szkíta népekhez képest, ezért ez már egy megfelelő kiindulási alapot adhat számunkra. Ezt erősíti meg, hogy az eposzban szinte csak a trójaiaknak és a szkíta (trák) szövetségeseiknél hangsúlyozzák a lovakkal való szoros kapcsolatot. Történelmileg a szkítaságot (és ezzel együtt a magyarságot) minden korban és minden időben a fehér lóhoz, és ezen keresztül a Nyilas jegyhez társították (amiben épp a görög Ptolemaiosznak vannak elvitathatatlan érdemei, ki erről bőven értekezett a mundán asztrológia keretén belül). (Bár Akhilleusz személye ebből a szempontból érdekes, szinte kilóg az akhájok közül, ez most mégsem része ezen elemzésnek.)

Mindezek alapján a szkíta-hettita-trójai had lépeget a Napút pályán a precessziós menetrendnek megfelelően, míg az akháj-görög haderő a kisévi rendszer alapján halad. Az elemzés kapcsán szó volt, hogy a Napút járás legelején hirtelen megfordul mindkét fél „haladási iránya”. A kis- és a nagyévi menetirány felcserélődik. Ezt jelképesen úgy is tekinthetjük, hogy mindenki, minden korban egyszerre mindkét időszakban él, részese mind az évszakok változásával jelentkező kisévi rendszernek, de részese a nagyévi rendszernek is. Egyik időszak sem választható le a másiktól, minden kor minden emberének egyszerre kell megélni a kis- és a nagyévi időszakját.

De tényleg minden kor minden emberének csak ez a két párhuzamosan futó idősíkjá van? Vagy néha vannak egyéb időtorzulások is? Követheti-e a Halak világkorszakot a Nyilas világkorszak, úgy hogy egyszerre két világkorszakot is átugrik az idő? Mindezt úgy, ahogy az Iliász utolsó 10 napi eseménye sugallja? Ezekre adjon majd választ az Odüsszeia asztrálmítoszi elemzése.

„ 108 ” – újragondolva

Avagy, mi a kapcsolat a Képes Krónika és a homéroszi eposzok 108-as száma között

A magyar krónikák Hunor és Magor kapcsán rendre hangsúlyozzák a 108-as számot. **„Száznyolc tartomány, száz és nyolc nemzetség”**. De miért pont 108, mi lehet a jelentése ennek a varázslatos számnak? A válasz meglepő módon a homéroszi eposzokban rejlik, melyek eredeti kéziratai nem is az ókorból, hanem csak X. századból származnak. Sőt, ezen eposzok napút szerkezete inkább szkíta-magyar asztrológiai elveket követ, sem mint a mediterrán, nyugati elvet. Ezért is érdemes az Odüsszeia és az Iliász idevágó sorait segítségül hívni a krónikás hagyományunk 108-as számjegyének a megértéséhez.

Képes Krónika:

*„Szittyaország ugyan egy nevezet, ámde fejedelemkedés dolgában három országra oszlik: Baskíriára, Denciára és Magoriára. **Száznyolc (108) tartománya van; ezeken Hunor és Magor száznyolc fia osztozott ama száz és nyolc (108) nemzetség okán, melyek ezeknek ágyékából kiszármazván, a Maeotis ingoványaiból mentek ki Szittyaországba...***

*Kiválasztottak a **száznyolc (108) nemzetségből tízszer százezer harcost, vagyis minden nemzetségből tízezeret; a többi hunt Szittyaországban hagyták vissza, hogy oltalmazzák ellenségtől széküket és országukat... A Szittyaországból való második kijövetelkor tehát a **száznyolc (108) nemzetség mindegyikéből kétezer fegyveres férfiú jött el, hozzátartozóiknak számát nem tekintjük.**”***

Hasonlóan Kézai mester Krónikája is szintén halmozza a 108-as számot, de miért?

*„**Száznyolcz (108) tartománya van száznyolcz (108) nemzetség miá, a mennyire osztották hajdan Hunor és Mogor fiai, midőn Scythiába berontottak. Mert száznyolcz (108) nemzetségből áll a tiszta Magyarország, s nem többől, s ha tán hozzájuk mások is csatlakoztak, azok idegenek, vagy foglyoktól eredtek. Mivel Hunortól és Mogortól a Meotis ingoványban minden jöttmenteken kívül **száznyolcz (108) nemzetség származott volt. Melly jövevények nemzetsége e könyv végén rendre ki lesz téve.**”***

Első megközelítésből lehetne említeni a buddhistákat, hindukat hisz náluk a 108-as számnak hatalmas súlya van. Nem véletlenül a buddhista "rózsafüzérnek" is 108 gyöngye van, ahogy Shiva, a hindu főisten is a 108 táncával hozza létre, mozgatja és zárja le az időt és az univerzum létezését.

De mi most egy másik útvonalat választunk a krónikás hagyományunk 108 nemzetségének, 108 tartományának megértéséhez: A homéroszi eposzokat, hiszen ahogy már említettem, a válasz kétszeresen is felelhető bennük:

*"Mert nem tíz, de nem is kétszer tíz nekik a számuk, sokkal többen vannak, azonnal megtudod ezt is. Válogatott fiatalság jött ide Dúlikhionból, **ötvenkét ember**, hat szolgálta követte csapatjuk; és Számé szigetéről jött ide férfi **huszonnégy**, véle Zakünthoszból idejött **húsz ifju** akháji, végre **tizenkét legderekabb** lakik itt Ithakában, vélük a hír hordója, Medón, meg az isteni dalnok, és két szolgálégény, ki az étkeket osztani szokta." (Odüsszeia 16. ének)*

Az eposzban Odüsszeusznak 108 kérőt kell legyőznie. Azonban ebben a röpke idézetben rejlik egy többlet információ is. Homérosz ugyanis itt megadja a kérők (és a 108) megoszlását is.

$$52+24+20+12 = 108$$

A számok az időre utalnak. Egy évben lévő hetek száma, a napi órák száma, hónapok száma. A huszas azonban, hogy kerül ebbe a listába, mi köze az időhöz?

$$108 \times 20 = 2160 \text{ év (egy világkorszak hossza)}$$

$$2160 \times 20 \times 10 = 432\,000 \text{ szoláris év} = \text{Kali juga}$$

Azaz a 20-as számmal egy újabb, még nagyobb léptékű világkorszakba lehet átjutni, a világkorszakok idősíkjába, majd a hinduizmus világába repít minket: a káli juga időszaka... Így a 108-as szám $52+24+20+12$ felbontása az idő kis egységtől (az órák számától) a legnagyobb időtartalmáig (világkorszakok hosszáig) lefedi az idő mérhetőségét.

Ezért és az Odüsszeia asztrálmitoszi szerkezete alapján állítható oly határozottan, hogy Odüsszeusz a 108 kérés legyőzésével nem kevesebbet győz le, mint az időt! Tökéletes az analógia. De azok számára, akik ezeket a gondolatokat továbbra is csak fenntartással tudják elfogadni, újabb megerősítés található a másik homéroszi műben, az Iliászban is.

„Válaszul így szólt most sereget-vezető Agamemnón:

„Kedves öreg... Most, hogy vétettem, hallgatva bal indulatomra,

végtelenül sok ajándékkal békíteni vágyom:

s híres ajándékom mindőtök előtt nevezem meg,

*tűznemlätta triposzt **hetet** (7) és **tíz** (10) tiszta talentum*

*színaranyat, **húsz** (20) fényes tálat, ürge **tizenkét** (12)*

*díjnyertes paripát...Válogatott **hét** (7) nőt is adok, munkába-kiválót...*

*És **húsz** (20) trójai nőt maga válasszon ki a várból...*

*Három **lányom** (1) is él jól ácsolt házam ölében,*

Khrüszothemisz meg Láodiké és Íphianassza:

hát, akit öközülük kíván, vigye el jegyajándék

nélkül Péleusznak házába: s adok hozományt is,

mint amilyen dúsat lányával senkisémmé eddig.

***Hét** (7) gazdaglakosú várost adok én hozományul"*

Iliász: Kilencedik Ének – Követség Akhilleuszhoz

Agamemnón tételes ajánlata kétszer is elhangzik ebben az énekben, hogy az olvasó mindenképpen felfigyeljen rá és végre kezdjen el számolgatni:

$7+10+20+12+7+20+1+7$, azaz 84. 84, de mégsem 108. A hiányzó 24 is itt rejlik a szemünk előtt, méghozzá Akhilleusz válaszában.

„Édesanyám, az ezüstlábú Thetisz, isteni asszony,
*mondta, hogy engem **kettős végzete vár a halálnak**.*

Hogyha a trójai vár körül itt maradok verekedve,

elvész visszautam, de sosem hervadhat a hírem:

ámde ha megtérek szeretett földjére hazámnak,

elvész nagy hírem, hanem éltem hosszúra nyúlik,

és gyorsan nem is ér el végzete már a halálnak."

Akhilleusz igazi célja a halhatatlanság, ezért jött ide, Trója alá meghalni és halhatatlanná válni. Agamemnón pont ettől a halhatatlanságtól fossza meg Akhilleuszt, kinek a halhatatlanság helyett immár Hádész kapuja marad.

Erre a gyorslábú Akhilleusz neki válaszul így szólt:

„Isteni sarj, Láertiadész, leleményes Odüsszeusz,

kell, hogy a szót nyíltan megmondjam, vissza se fogjam,

*úgy, ahogy én érzem, s ahogyan hiszem is, hogy igaz lesz,
hogy sose turbékoljatok itt nekem innen-amonnan.
Gyűlöletes nékem Hádész kapujával egyenlőn,*

Akhilleusz a folytatásban felsorolja a sérelmeit:

*„Kétszer hat(12) várost dúltam fel a fürge hajókkal
termő Trója terén s **tizenegy** (11) várost gyalog eddig:
sok gyönyörű holmit hordtam haza mindegyikükből,
hoztam s átadogattam mindet az Átreidésznek:
ő meg a fürge hajóknál várt, átvette a zsákmányt,
szétosztott keveset, s a javát ottfogta magának.
Osztott ő adományt a királyoknak s kitűnőknek,
ott van mind: egyedül csak tőlem orozta el újra:
lelkemnek kedves **nőmet** (1) maga bírja, no hisz csak
vígadjon, vele hálva.”*

A 12 +11 feldúlt várost és +1, a lelkének kedves nőt, azaz a hiányzó 24 tételt. Agamemnón által ajánlott 84 tétel és a Akhilleusz által kifogásolt 24 tétel együtt szintén 108, melyek már együtt tudnák Akhilleusz számára biztosítani a halhatatlanságot!

És, hogy mennyire nem a pénz számít Akhilleusznak, azt a folytatásban közli is:

*Most, hogy a fényes Hektórral nincs küzdeni kedvem,
áldozom én holnap Zeusznak meg az égilakóknak,
és a hajóim jól megrakva, a vízre kisiklok...*

Azaz lemond a halhatatlanságról Agamemnón miatt.

*Egy hajszálnyira sem becsülöm, s **adománya utálat**.
Még ha akár tízszer vagy hússzor olyan sokat adna,
mint ami birtoka van, s máshonnan toldana hozzá:
Orkhomenosz minden kincsét, s az egyiptomi Thébai
kincseit, ámbár ott legtöbb van a házak ölében,
s száz kapujának mindegyikén kétszáz lovasember
fér át, mind egyszerre lovakkal meg szekerekkel;
s még ha olyan sokat adna, ahány a fövény meg a porszem,
Átreidész, még akkor sem győzné meg a lelkem,*

De a Képes Krónika és az homéroszi művek további pontban is összekapcsolódnak. A magyar krónikás hagyományban Hunor és Magor neve kapcsolódik a 108-as számhoz:

Száznyolc (108) tartománya van; ezeken Hunor és Magor száznyolc fia osztozott ama száz és nyolc (108) nemzetség okán

A Hunor-Magor népi csillagelnevezés, a kapu formájú Ikrek csillagkép két fő csillagára utal, melyek hivatalos nevei: Castor és Pollux. Az a jó testvérpár, akik a görög mitológiában a mi testvérpárunknak feleltethetők meg. Továbbá mindkét eposz Napút szerkezetében az Ikrek csillagképnek fontos szerepe van akár az idő legyőzésében, akár Akhilleusz halhatatlansága érdekében is.

A 108 csillagászati háttére

De csak az időre vonatkozik a 108-as szám, vagy van esetleg más érdekes csillagászati jelentése is? A Föld és a Nap közötti távolság 108-szorosa a Nap átmérőjének (pontosan 107,8-szorosa). Továbbá a Föld és a Hold közötti távolság is szinte 108-szorosa a Hold átmérőjének (pontosabban kb 110 – szerese). Ezzel a kis

„számjátékkal” pillanatok alatt eljuthatunk az idő fogalmától az univerzális térig. Mintha a 108-as szám egyfajta híd lenne az asztrológia és az asztronómia között is, mintha a mindenség lenne belefoglalva. Talán még a Vénuszra is létezik valami hasonló fizikai szabályosság?

Elhamarkodottnak tűnhetnek ezek a mondatok, de az asztrológiai, és egy másik, ősi csillagászati tény mégis megerősíti mindezt:

A csillagászati magyarázata a 108-as számnak szárazabb, de mégis elgondolkoztató: Az exeligmos (görögül: εξελιγμος – „a kerék elforgatása”, azaz három „Saros” időszak) 54 éves és 33 napos időtartamot jelöl, melyet az egymást követő nap (és holdfogyatkozások) megjósolására lehet használni. Előnye ennek a háromszoros Samos időtartamnak, hogy közel hasonló helyen és hasonló órában volt várható a következő fogyatkozás. És ami számunkra érdekes, hogy ennek az időtartamnak a kétszerese szintén 108. Minden napfogyatkozással mintha megszűnne az idő. Az eltűnő Nappal együtt az élet lehetősége is kérdésessé válik. Bár csak néhány perces időszokról van szó, mégis sokkal jelentősebb ennek a csillagászati eseménynek az életre gyakorolt hatása, sőt a mitikus jelentése is. Elég csak a Nap és Hold szabadító meséinkre gondolni.

A 108-as számot többféle képpen lehet felosztani. A 2×54 és a Saros ciklusról már szó volt, de a $72 + 36$ -os felbontásról még nem, melynek bőven található irodalma, akár a Szent Korona, akár a tradicionális ázsiai számmitológiában.

Ezek ismeretében talán már bátran kijelenthető, hogy a krónikáink 108 nemzetsége akár úgy is tekinthető, hogy ez az időtlen, örök életű nemzetség, de csak addig, amíg minket a Hunor és Magor szellemiség hat át. Ez biztató, de mégis hatalmas az ördög kísértése, hogy a jó testvérekből hirtelen gyilkos, kapzsi és aljas testvérek váljanak, ahogy ennek nap mint nap szemtanúi lehetünk.

DOBOS, Csanád: The Esoteric Meaning of Homer's Iliad

In this writing the author presents his ideas on the esoteric meaning of this ancient masterpiece.

~ ~ ~ ~ ~

NYELVÉSZET

Czeglédi Katalin :

Angela Marcantonio *Az uráli nyelvcsalád* című könyvéről

Bevezetés

Angela Marcantonio nyelvismerete, tudományos felkészültsége, a módszertanban való jártassága, Rómában az egyetemen végzett tanítási gyakorlata megkérdőjelezhetetlen, amely mind szükséges ám elegendő ahhoz, hogy az uráli nyelvcsaládot bemutassa és annak kritikáját adja. Az első (*A történeti nyelvészet és a magyar nyelv eredete*) és második (*Az uráli nyelvcsalád*) könyvben vannak átfedések, de ez természetes, hiszen az elsőként bemutatott könyv a tanulmányok gyűjteménye, amely szükségszerűen alapul szolgált a másodikként elemzett könyvnek. Úgy ítélem meg, az előforduló ismétlések a figyelem felkeltés megerősítését szolgálják, ezért azokat szándékosan benne hagytam.

Szakmai megerősítések, megjegyzések, kiegészítések, vélemények

Marác László az Amszterdami Egyetem tanára már 2005-ben kitűnő előszót írt e könyvhöz. Az elmúlt 100 év legfontosabb könyvének tartja a magyar nyelv eredetéről. Méltatja a szerzőt, Angela Marcantonio professzort, aki a római La Sapienza Egyetemen történeti és uráli nyelvészetet tanít. E munkája eredetileg 2002-ben angol nyelven jelent meg az oxfordi székhelyű nagy hírű nyelvészeti társaság „The Philological Society” sorozatában.

Kiemeli, hogy a szerző nem kevesebbet állít, „mint azt, hogy az uráli, finnugor, ugor nyelvcsalád elmélete nincs tudományos tényekkel és érvekkel alátámasztva.” Mindez ellent mond a Magyarországon folyó iskolai képzésnek. Mindhárman – Angela Marcantonio, Marác László és jómagam – egyet értünk abban is, hogy a kérdéskör súlyához méltóan és elfogulatlanul, kizárólag szakmai szempontokat figyelembe véve tudományos felkészültséggel kell foglalkozni e témával, a nyelvtudományon kívüli tényezők – mint romantikai, politikai elképzelések – mellőzésével, amely Magyarországon ma sem oldható meg könnyen. A helyzet az, hogy azoktól az egyetemi tanároktól, kutatóktól, akik a munkájuk során szembekerültek a finnugor elmélettel akár teljes egészében, akár részben, már elvették a katedrát és a megnyilvánulási lehetőséget – előadások, publikálás - ha volt, vagy eleve a közelébe sem engedik. A tanárok, kutatók másik része pedig a megélhetését féltve és védve behódol, mert ha nem tennék, őket is tönkre tennék.

Marác Lászlóval egyet kell értenem az előszóban megfogalmazottakkal, mint pl.: „Marcantonio állításával vitába kell szállni, hiszen ha ezt nem teszik, akkor éppen azon állításait igazolnák, hogy az uráli, finnugor, ugor nyelvrokonság tévhitekre épül, s e rokonság hangoztatói tévhitek sorozatát megdönthetetlen tudományos igazságként, azaz dogmaként kezelik.”

Másrészt kritikusan kell tanulmányozni Marcantonio könyvét, hogy az esetleges eltérő álláspontokat ütköztessük, egészséges vita alakuljon ki csakis azért, hogy ily módon is gazdagíthassuk a tudásunkat, előrébb vigyük a tudományt. Egyet kell értenem azzal is, „ha Marcantonio professzornak igaza van, akkor a magyar őstörténetet is újra kell írni, hiszen az akadémiai magyar őstörténet a magyar nyelv feltételezett finnugor rokonságán alapszik. Ez egyértelműen téves kutatási kiindulópont. Így nemcsak a magyar őstörténetet kell revideálni, de ez maga után vonja az eurázsiai őstörténet felülvizsgálatát is.”

A szerző, Angela Marcantonio a Bevezetés-ben világosan és tömören megfogalmazta a könyv célkitűzéseit, köztük azt, hogy „A könyvben alkalmazott részletes elemzés feltárta a tudományos bizonyítékok teljes hiányát

azzal az elképzeléssel kapcsolatban, hogy az uráli nyelvnek egy nyelvcsaládot, azaz rokon nyelvek származásilag összetartozó csoportját képezik. Ezért azt a következtetést vonom le, hogy ez az elképzelés (a továbbiakban uráli csomópont”) nem megalapozott.” (31. old.)

Ami az uráli forrásanyagot illeti, a kutatók egyik része szerint szabálytalan, a másik része szerint viszont szabályos. Ez utóbbi kapcsán egy sor tételt állítottak fel, köztük: „A modern uráli nyelvek egy élő-urálinak nevezett genetikai szülőtől származnak, és a környező nyelvekkel nincsenek genetikai kapcsolatban.”

Erre vonatkozóan egy sor kérdés adódik, pl.: hogyan nevezték a genetika szülőt, az ősanját és az utódot, utódokat. Milyen sajátos gondolkodásmód volt rájuk jellemző, amelynek a mentén teremtették, alkották meg azokat a szavakat, amelyekkel magukat és a környezetüket megnevezték? stb. Állítják, hogy a meglévő kölcsönhatások „kölcsönzés vagy a véletlenszerű hasonlóság” eredményei. „Az ősnyelv és a családfa alsóbb csomópontjainak legtöbbjét megbízhatóan következtették ki.” „Az első uráli nyelvet az Urál hegység térségében beszélték legalább 6-8000 éve.” „A helyreállított családfa összhangban van a modern nyelvek esetében megfigyelt megfelelésekkel.” „A leánynyelvek – melyek az anyanyelvből későbbi rendezett kettéválások eredményeként jöttek létre – megfelelő, közös újításokat és a modellel összhangban álló, ősi jellegzetességeket tartalmaznak.” „A leánynyelvek jelenlegi hangrendszere alapvetően szabályos és a rendszerszerű hangváltozás eredménye.” „Az ősnyelv alaktanilag gazdag volt.”

Több gond is van a fentiekkel. Először is meg kell vizsgálni a kölcsönhatások mibenlétét. Válaszolni kell egy sor kérdésre, pl.: Mit jelent és mi az oka az ún. véletlen-szerű hasonlóságnak? Mi igazolja azt, hogy az első uráli nyelvet az Urál hegység térségében beszélték s éppen 6-8 ezer évvel ezelőtt? Mit jelent az, hogy első uráli nyelv, mi van a második, harmadik stb. uráli nyelvvel? Mi a különbség a helyreállított és a nem helyreállított családfa között? A modern nyelvek esetében nem elegendő csupán megfigyelt megfelelésekről beszélni, azoknak rendszerszerűen kell működni, hogy bizonyítékként alkalmazhatók legyenek. Hol vannak ezek a bizonyítékok? Melyek azok? Mi igazolja az ún. leánynyelvek létrejöttének fenti módját? Az újítások és ősi jellegzetességek rendszere hol van felállítva és bizonyítva? Először is hol van bemutatva maradéktalanul a jelenlegi ún. leánynyelvek hangrendszere külön-külön? Hol vannak azok a szabályos rendszerszerű hangváltozások, amelyek ráadásul összhangban lennének és utalnának az ősi jellegzetességekre? Mi igazolja az ősnyelv valamikori meglétét? Hol van bemutatva a még nem igazolt ősnyelv alaktana, amely ráadásul gazdag is volt? Mitől volt gazdag? Mik voltak az egységes alaktani jellemzők? A hangtani, alaktani tulajdonságokon túl keresem a jelentéstani és mondattani jellemzőket is. Hol vannak, melyek azok?

Egyet értek Angela Marcantonio következő világos megfogalmazásával: „E könyvben azt kívánom bemutatni, hogy a fenti tételeket nem támasztják alá bizonyítékok ... nagyon esedékes az egész paradigma felülvizsgálata.”

Alapvető hiba, tudományos munkában megengedhetetlen az a tény, hogy „az irodalom gyakran nem tesz különbséget a tudományos bizonyíték ... és a vélemények vagy értelmezések között...” (34-35. old.)

Valóban, a földrajzi nevek „túlnyúlnak az uráli terület feltételezett határain és így összeegyeztethetetlen az uráli elmélettel.”

A magyar és a *manysi* népnév magyarázatát másképp látom a földrajzi névi kutatásaim fényében is. (ld. CZEGLÉDI 2007)

Egyet értek azzal is, hogy „...valójában nem helyes az az állítás, hogy az uráli nyelvcsaládot (több mint 100 éve) kétséget kizáróan, tudományosan megállapították.” (38. old.)

Hozzáteszem, sem kétséget kizáróan, sem tudományosan nem történt meg a megállapítás. A szerző úgy ítéli meg, hogy „az uráli nyelvcsalád fogalma a 16. és 18. század között keletkezett a magyarok latin népeve a *hungarus* és az Urál hegység közelében lévő orosz földrajzi név a *Jugria* közötti látszólagos hasonlóságból.” (39. old.)

A. Marcantonio szerint „arra is van bizonyíték, hogy a hangváltozások többsége a különféle tényezők zavaró hatására nem szabályosan megy végbe. Ilyen tényezők: a társadalmi, földrajzi és nemzedéki különbség, nyelvek és

nyelvjárások keveredése az érintkezés miatt és azok a bonyolult, gyakran önkényes folyamatok, melyek következtében a változások szétterjednek, befejeződnek vagy ki sem fejlődnek.”

Én magam ezt a kérdést úgy látom, hogy a nyelvhasználat során a nyelv különböző irányban alakult, változott, ám sohasem önkényesen és sohasem véletlenül, nem szabálytalanul, hanem a tudat és gondolkodás kölcsönös kapcsolatában igenis tökéletes rendszerhez igazodva.

Vajon mihez képest lehetnek szabálytalanok a változások? Amennyiben egy megalapozatlan, feltételezésekre épített nyelvtanhoz, akkor azok a változások éppen ellenkezőleg, igazak is lehetnek. A. Marcantonio óriási munkát tervezett, amint írta: „megkísérlem leírni... az uráli nyelvcsalád magyarázatára használt bizonyítékokat, feltételezéseket és modelleket... Bemutatom mind a főirányzatú tankönyvi értelmezést, valamint az irodalomban jelentkező sok egyéb változatot... Mindig megkísérlem elkülöníteni a tudományos bizonyítékot a feltételezéstől, az értelmezéstől és az okoskodástól.” (43. old.) „Beszámolok a történelem, a fonológia, a szókészlet, alaktan, morfológia, tipológia, onomasztika és más nem nyelvészeti területek, mint például a régészet és genetika területéről nyert adatokról.” (44. old.)

A szerző óvatosan fogalmazott, hiszen mára már világossá vált: „Lehetséges, hogy nemcsak az uralisztika vizsgálendő felül.” Nemcsak lehetséges, biztos s a felülvizsgálatra nemcsak az ún. uralisztika, hanem az altajisztika, az indoeuropeisztika és a hozzájuk sorolt konkrét nyelvek, köztük a magyar nyelv grammatikája, továbbá az ún. mezopotámiai nyelvi kultúra kérdése is felülvizsgálatra szorul.

Az okok között szerepel, hogy. „...a bizonyítékok nem támasztják alá az uráli elmélet tanait, sőt, nagyon sok szól ellenük.” (45. old.) „az ellenbizonyítékot módszeresen lekicsinylik vagy átértelmezik...” (46. old.) „Amennyiben a bizonyíték nem illeszthető az elfogadott modellhez, a modellt igazítják az uráli szövegek környezetéhez.” (46. old.) „Néha a bizonyítékot „javítják” (vagy „átértelmezik”), ha nem egyezik az elmélettel.” (47. old.)

Nemcsak a *magyar* és a *manysi* illetve a *hungár*, *ungár*, *ogur*, *jugur* stb. neveket nem tudják magyarázni, de a többi népnévet is rendre tévesen értelmezik. Természetesen a nevek említése az első és a további forrásokban több szempontból figyelemre méltó, a megoldáshoz hozzájárul, de önmagában nem elegendő. Pl.: „Az első történelmi források”: A „*finn*” szót először Kr.u. az első században Tacitus római történetíró (Germánia 45. fejezet) említi fenni alakban.” (59. old.) Az *észti* népnév összetartozik a litvániai *Aista* folyónévvel, azonban ennek az igazolása kiterjedt kutatások háttérében lehetséges. A „*kiriali*” nevet (ld. *karjala*) először a 11. 12. században egy névtelen norvég szövegben említik. A „*cornutti finni*” a lappokat jelenti. A *lapper* mint a lappok neve egy 12. századi izlandi szövegben fordul elő. A *sum* és *suomi* formákat „a 11. századtól kezdve az orosz krónikákban lehet fellelni.” A *vepsze*, *cseremis*, *mordvin*, *permi* nevek a Nestor krónikában (1000-1100) olvashatók. A „*Sremnise ... meren*” Jordanesnél fordul elő. (59-60. old.)

A népnevek megfejtéséhez e források adatul szolgálnak, azonban a megoldás kulcsához eljutni a földrajzi névi kutatásokkal lehetséges. A latin források „A magyarokat állandóan a Mongóliából származó hun-tatár típusú nomád avarokkal azonosítják.”

Jól látja A. Marcantonio: „a császár ...sehol sem említi a *magyar* nevet, ehelyett nála *Μεγέρη* szerepel. A szöveg szerkezete azt sugallja, hogy egy törzsi vezető nevére van szó, de úgy szokták értelmezni, hogy a császár a magyarok őseire utalt.” (63-64. old.)

Helyes észrevétel, hogy „Moravcsik nem magyarázza meg, hogy miért „nem kétséges” az a tény, hogy a császár itt a „magyar törzsneveket” jelölné, és ... arra sincs semmi bizonyíték, hogy az a sajátos szerkezet „ó-magyar kifejezőmód” volna....A szerző ... nem igazolja a *Nékη* és *Μεγέρη* finnugor eredetét, ...” (67. old.) További megfejtetlen nevekkal találkozunk. (68. old.)

Az eddigi szakirodalom szerzői és a szófejtők azt sem látják, hogy a magyarok és a manysik nem elkülönültek egymástól, (70. old.) hanem a szkíta-hun elődök nyelvének más-más jellegzetességeit őrzik a népnévükben.

Igaz, „a magyaroknak az „ugor-őshazából”...feltételezett elvándorlásuknak egyáltalán nincs semmi nyoma.” (71. old.) Az nem igazolható, hogy „A *hungarus* név vélhetően a türk *on-ogur*-ból származik, ..” (72. old.)

A továbbiakban is (82-87. old.) számos olyan szó található, amelynek a magyarázata elfogadhatatlan s az ok több tényezőben gyökerezik. Nem ismerik a kutatók azt, hogyan gondolkodtak eleink akkor, amikor a szavakat teremtették, alkották, ezért nem ismerhetik fel azokat a jelentésszálakat sem, amelyek a szavak jelentéseit összekötik. A hangtan, alaktan rendszerét pedig nem dolgozták ki, hogy az működjön oda-vissza. Az uráli nyelvelmélet mindenáron való uralmon tartása és a nyelvcsaládok rendszeréhez ragaszkodás ezt nem is teszi lehetővé. Nem csoda, hogy nem látják helyesen pl. a magy. *orr* (*or* + *r*) szónak a helyes összefüggését a finn *turpa* stb. szóval.

A *köldök* szó értelmezéséhez is hozzásegítenek a földrajzi névi kutatások. A szó párhuzamai ugyanis a földrajzi nevekben 'két tó vagy folyó közötti összekötő csatorna' jelentésben fordulnak elő. Ez azt jelenti, hogy az ilyen nevű csatorna éppen a funkciója miatt kapta a nevét. Maga a szó tehát tartalmazza a magyarázatot is. Eszerint a forráshoz, az anyához tartozik, ugyanakkor összeköti vele a másik tavat, az utódot. Nem véletlen, hogy a lapp *kiäldäk* 'szalag, ideg, húr' jelentésű. A törökben ismert párhuzamai, pl. tat. *kündük* 'köldök' összetartozik vele. A szó két elemből áll: magy. *köl* + *-dök*, lapp *kiäl* + *-däk*, tat. *kün* + *-dük* stb., ahol az első elem a magy. *kút*, csuv. *külë* 'tó' stb., a második elem *-dVk* pedig 'valamihez való tartozás, valamivel való ellátottság, valami mellett lévő' jelentésű grammatikai lexéma, amely valamikor olyan önálló szó volt, amelynek képviselője a magyarban, pl. a *tő*, *töv-*, *tőke*, *tönkö* stb. szó.

A *haj* és a *szőr* esetében a jelentést érintő látszólagos ellentmondást csak akkor értheti meg a kutató, ha látja azt, hogy az eredeti komplex jelentéstartalom alkotó részeinek miért éppen ezt a két elemét őrzik bizonyos nyelvekben az ember fején lévő haj és a test más részein megjelenő szőr megnevezésére s bizonyos nyelvekben miért nem tesznek különbséget e két kinövés között s a szőrt is hajnak fogják fel. Ez pedig egyaránt érinti a három nyelvcsaládba sorolt nyelveket.

A finn *taka-* 'mögé' (87. old.) és a magyar *mög*, *möge* összetartozása is beleillik a rendszerbe. A finn szó az eredetibb változatot őrzi a szókezdő *t*-vel.

Lényegesek a források áttanulmányozásának következtetései: „Nincs történeti feljegyzés, ami uráli-finnugor népekre, nyelvre vagy kultúrára utal.... A létező kevés történeti feljegyzés vagy összeegyeztethetetlen az uráli paradigmával, vagy semleges.” (93. old.); „az uráli család létezését a 19. század utolsó évtizedeiben – az általános hiedelemmel ellentétben nem alapozták meg tudományosan.” (94. old.); „Sok szerző elismeri a szabványos uráli paradigma (egyik vagy másik) tantételének vagy a hagyományos családfának ellentmondó adatok létezését, néhányan az uráli nyelvek genetikai rokonságának elutasítását” ajánlják. (105. old.); „Az uráli nyelvek közös eredetét ... tagadó tudósok alapvető bizonyítéka az, hogy a megfigyelt közös hasonlóságok nem is eléggé jók, és számban sem elegendők arra, hogy fenntartsák a genetikai rokonság elméletét”; „Az uráli nyelvek között fennálló hasonlóságokat jobban lehet magyarázni az érintkezés / nyelvi szövetség eredményeként.”

Van kutató, aki szerint „Az uráli nyelvek közös jellegzetességének eredete mindmáig ismeretlen.”

A. Marcantonio idéz Pusztay Jánostól: „Az uráli nyelvekben nincs sok olyan elem, melyek elegendő súlyuk révén az őket tartalmazó nyelvek között genetikai rokonságot engednének meg, mivel hasonló jellegzetességekkel találkozunk az észak-ázsiai térség más nyelveiben is... az uráli nyelvek... a paleo-szibériai nyelvekkel együtt (valamint az altáji csoporthoz tartozókkal) nagy kiterjedésű, tipológiailag nagyon egységes területet képeznek, melyekben a nyelvészeti kategóriák többségét mind szerkezetileg, mind anyagát tekintve nagyon hasonló módon alakítják....” Pusztay szerint „azokat az elemeket, melyek csak néhány uráli nyelvben vannak jelen, nem lenne szabad visszavezetni a közös ősnyelvre.”

Mások szerint „ha létezett volna ősnyelv, az egyfajta közvetítő nyelv kellett legyen az északkelet-európai vadász-gyűjtögető népek között. Ez a magyarázat jobban illik Eurázsia társadalmi és földrajzi helyzetéhez.” (112. old.)

A. Marcantonio szerint „a fent körvonalazott vitának már pusztán léte is ... azt sugallja, hogy a hagyományos paradigmában valami megválaszolásra szorul. A vitából kibontakozó fő kérdés az, vajon az uráli nyelveken belül a hagyományosan felismert megfelelések elég jók-e, elég számosak-e ahhoz, hogy genetikai rokonságot bizonyítsanak.”; Érdekes, hogy „a különböző kutatók ugyanazokat az adatokat és elemző módszereket

használták...., és mégis ellentmondó következtetésekre jutottak az uráli nyelvek eredetét és besorolását illetően.” (117. old.)

A. Marcantonio szerint közös, átfogó alaktani rendszer hiányzik. Nem lehet működő rendszer az olyan, ahol „a forrásanyag több hangtörvényt tartalmaz, mint amennyi szófejtést.”. Nem utal tudományos eljárásra az sem: „Gyakorlattá vált, hogy az adott hangtörvényeket követő szófejtések száma nagyrészt a személyes értelmezés függvénye, és nem a felállított szabályok szerinti vizsgálat tárgya.” (124. old.); „A 4.1. táblázat első sorában látjuk, hogy 19 szabály van, amit csak egyetlen szófejtés támogat.” (126. old.) A módszer alapvető problémája, hogy „szabálytalannak tekintett bizonyítékon alapul, de azt úgy közlik és értékelik ki, mintha (lényegileg) szabályos lenne.” (131. old.)

Egyértelmű, hogy mindenáron meg akarnak felelni a politikai akarat felállította elvárásoknak, azaz igazolni az uráli nyelvelméletet. Fontos tény, hogy a legtöbb nyelv tartalmaz teljes képzésű és redukált magánhangzókat. Attól azonban nem lehet eltekinteni, hogy kiderítsük, hogyan keletkeztek, milyen rendszerbe illenek. (132. old.)

Nem csoda, hogy a felhozott példák (137-139. old.) problémaköre átíveli a három nyelvcsaládba sorolt nyelveket, sőt azokon túl is vannak párhuzamaik, amelyek egy egész rendszert alkotnak. Pl.: A személyes és visszaható névmások, azok esetraggal való ellátása, a birtokos személyjelek és az igei személyragok (tárgyas és tárgyatlan) együttes számba vétele során rajzolható meg a rendszer, amelyből világosan kiolvasható a kialakulásának igen ősi gyökere és az, hogy ebben a rendszerben az alkalmazást illetően hol helyezkednek el a három nyelvcsaládba sorolt nyelvek. Ha pl. a magyar *én* E.sz. 1. személyű névmásnak nézem meg a kapcsolatait, akkor a következő összefüggések láthatók:1

Nominativus:

magy.	<i>én</i> ($< *wVn < *wVn\gamma V < *wVngV^2 < *δVngV < *tVnkV < *tVtkV < *tVtVkV$)
vog.	<i>ε m</i> ($< *wVnm / *wV m < *wVnw < *wVn\gamma V$)
osztj.	<i>mä</i> ($< *wV < *wVn$)
zürj.	<i>me</i>
votj.	<i>mon</i> ($< *mVn\gamma < *mVn\gamma V < *wVngV$)
cser.	<i>mi í</i>
md.	<i>mon</i>
md.	<i>mo í</i>
fínn	<i>minä</i>
észt	<i>mina</i>
	<i>ma</i>
lp.	<i>mōn</i>
	<i>mūn</i>
jur.sz.	<i>mañ</i>
jen.sz.	<i>mod'i</i> ($< *mVdjV^3 < *mVd\gamma V < *mVdgV$)
szelk.	<i>man</i>
	<i>mat</i> ($< *mVtx < *mVtkV$)
kam.	<i>man</i>
csuv.	<i>e pē</i> ⁴ ($< *VnwV < *Vn\gamma V < *wVn\gamma V$)
	<i>e p</i>
oszm.	<i>ben</i> ($< *wVn$)

1 A magán- és mássalhangzókat a helyi értéküknek megfelelő helyre tettem.

2 A *venger* nem más, mint az 'énhozzám tartozó', másképpen az 'anyához tartozó'.

3 Vö.: *magyar* népnév és a *madjar* változata.

4 A *-p-* fél zöngés ejtésű.

kirg.	<i>men</i>
k.kalp.	<i>men</i>
kaz.	<i>men</i>
nog.	<i>men</i>
kum.	<i>men</i>
türkm.	<i>men</i>
tuv.	<i>men</i>
üzb.	<i>men</i>
ujg.	<i>män</i>
azerb.	<i>män</i>
tat.	<i>min</i>
bask.	<i>min</i>
hak.	<i>min</i>
mong.	<i>bi</i> (< *wV < *wVn)
lat.	<i>e go</i> (< *VngV < *wVngV)
ném.	<i>I ch</i> (< *Vnx < *Vnk < *wVnkV)
ang.	<i>I</i> (<i>á j</i>) (< *Vγ < *Vnγ < *Vnk)
or.	<i>ja</i> (< *en ⁵)

Accusativus:

magy.	<i>enge-m</i> (< <i>enge</i> : szótő, vö.: személyes névmás Esz. 1. szem. + <i>-m</i> : birtokos személyjel < személyes névmás E/1. < mV) <i>enge-me-t</i> (< <i>enge</i> : szótő, vö.: személyes névmás Esz. 1. szem. + <i>-me</i> : birtokos személyjel < személyes névmás E/1. < mVn + <i>-t</i> : tárgy ragja)
csuv.	<i>man-a</i> (< <i>man</i> : személyes névmás E/1. + <i>-a</i> : tárgyeset ragja)
oszm.	<i>ben-i</i> (< <i>ben</i> : személyes névmás E/1. + <i>-i</i> : tárgyeset ragja)
or.	<i>men'-a</i> (меня < мен + -я < 1. *ja < *ji 2. *-en) < <i>men</i> : személyes névmás E/1. + <i>-ja</i> : vö: oszm. <i>ji, ju</i> : tárgyeset ragja)
ang.	<i>me</i> (<i>me</i> : vö.: személyes névmás E/1. ⁶)

Genitivus:

magy.	<i>enyé-m</i> ⁷ (< <i>enyé</i> : (< *enje < <i>enge</i> : személyes névmás E/1.) + <i>-m</i> : birtokos személyjel < mV: személyes névmás E/1.)
csuv.	<i>mană-m</i> (< <i>mană</i> : személyes névmás E/1. + <i>-m</i> : (< *mV: személyes névmás E/1.)
oszm.	<i>beni-m</i> (< <i>beni</i> : személyes névmás E/1. + <i>-m</i> : (< *mV: személyes névmás E/1.)
or.	<i>mo j</i>
ang.	<i>my</i> (mai) <i>mi -ne</i> (main)

Dativus:

csuv.	<i>man-a</i> (< <i>man</i> : személyes névmás E/1. + <i>-a</i> : esetrag)
oszm.	<i>ban-a</i> (< <i>ban</i> : személyes névmás E/1. + <i>-a</i> : esetrag)

5 Vö.: magy. *én*.

6 A szórend alapján (alany, állítmány, tárgy) a tárgy helyén szerepel a mondatban.

7 Ld. még nyj. *enyim*.

or. *m n-e* (< *mn* < *men*: személyes névmás E/1. + *-e*:⁸ esetrag)
 ang. *me* (< ld. az Acc. nál)

Locativus:

csuv. *man-ra* (< *man*: személyes névmás E/1. + *-ra*: helyhatározórag)
 oszm. *ben-de* (< *ben*: személyes névmás E/1. + *-de*: helyhatározórag)

Ablativus:

csuv. *man-ran* (< *man*: személyes névmás E/1. + *-ran*: eredethatározós esetrag⁹)
 oszm. *ben-den* (< *ben*: személyes névmás E/1. + *-den*: eredethatározós esetrag)

Visszaható névmás E.sz. 1. szem.

magy. *maga-m* (< *maga*: vö.: magy. *mag* főnév + *-m*: (< *mV) személyes névmás E/1.)
maga-ma-t (< *maga*: vö.: magy. *mag* főnév + *ma*: személyes névmás E/1. + *-t*: tárgyrag)
maga-m-nak a (< *maga*: vö.: magy. *mag* főnév + *m*: (< *mV) személyes névmás E/1. + *-nak a*: birtokos esetrag)
maga-m-nak (< *maga*: vö.: magy. *mag* főnév + *-m*: (< *mV) személyes névmás E/1. + *-nak*: részeshatározós esetrag)
maga-m-mal (< *maga*: vö.: magy. *mag* főnév + *-m*: (< *mV) személyes névmás E/1. + *-mal* (< *-val*: eszközhatározós esetrag)
maga-m-ról (< *maga*: vö.: magy. *mag* főnév + *-m*: (< *mV) személyes névmás E/1. + *-ról*: eredethatározós esetrag)

T.sz. 1. sz.

magy. *mi* (< *mink*)
 nyj. *min-k* (< *min*: személyes névmás E/1. + *-k*: többes szám jele < *két*, *kettő* számnév)
 csuv. *epi-r* (< *epi* (> *epě*: személyes névmás E/1. + *-r*: többes szám jele)
 oszm. *bi -z* (< *bi*: személyes névmás E/1. + *-z*: többes szám jele)
 mong. *bi -den* (< *bi*: személyes névmás E/1. + *-den*: többes szám jele)
 or. *my* (cirill: *мы*) (< *my* < 1. *m*: személyes névmás E/1. + *-i*: többes szám jele 2. vö.: magy. *mi* < *mink*)
 ang. *we* (< *wV: személyes névmás E/1.)
 ném. *wi -r* (< *wV: személyes névmás E/1. + *-r*: többes szám jele)

Igei személyragok:

Alanyi ragozás:

E.sz. 1. szem.

magy. *vagyo-k* (< *vagyo*: igető + *-k* (< *nk < *Vnk < *wVnk < *wVnkV):
 személyes névmás E/1)

8 Vö.: oszm. *-a/-e* Dat. esetrag.

9 Vö.: magy. *-nan*, pl. *onnan*.

T.sz. 1. szem.

magy. *vagyu-n-k* (< *vagyu*: létige + *-n* (< **-Vn* < **-Vnk*): személyes névmás E/1.) + *-k*:
többes szám jele)

Tárgyas ragozás:

E.sz. 1. szem.

magy. *esze-m* (< *esze*: igető + *-m* (< **mV*): személyes névmás E/1.)

járo-m (< *járo*: igető + *-m* (< **mV*): személyes névmás E/1.)

T.sz. 1. szem. *esszü-k* (< **esz-jü-k*)

járluk (< *jár-ju-k*)

Az E.sz. 1. szem. személyes névmásnak az adatok alapján kikövetkeztethető alakjai a következők:

**mVtkV* > **mVdgV* > **mVngV*. A **mVtkV* olyan fejlemény, amelynek elődje **wVtkV* < **δVtkV* < **tVtkV* lehetett. Az első személyű személyes névmás olyan gondolkodás alapján születhetett, vagyis eleink úgy értelmezték, hogy *én* vagyok az anya, a mag, *te* vagy az őszanya, az ősmag, *ő* pedig az utódom. Többes számban a *mink* (nyelvjárási alak) a 'sok *én*', a *tik* a 'sok *te*', az *ők* pedig a 'sok *ő*' jelentésű. Mindezt a földrajzi névi kutatások segítségével ki lehet olvasni magukból a névmásokból.

A fenti nem teljes rendszerben is sok minden meglátható, amelynek részletezése most nem feladat. Ezen kis bemutatóval csak arra kívántam felhívni a figyelmet, melyik út mutatkozik járhatónak. Ezzel együtt világos, miért nem jók az eddigi etimológiák, egyes esetekben még a népnevekre is utaltam. Természetesen az eddigi munkákból a jó elemeket meg kell tartani és azokra fel kell hívni a figyelmet. Végül látható, miért nem működik és nem működhet az uráli, finnugor, ugor nyelvelmélet és miért hibás a nyelveket nyelvcsaládokba sorolni úgy, ahogyan azt eddig tették. Nem bizonyított szóetimológiákat írtak, a magyar nyelvtant egy feltételezésekre épített finnugor nyelvtan alapján írták meg, következésképpen a magyar nyelvtan is nagyrészt használhatatlan. Ennek ellenére ma is az az elfogadott és mérvadó akadémiai álláspont.

Tanulságos átgondolni a a következő idézet jelentés tartalmát: „Az észt nyelvben az alanyeset végső magánhangzójának elvesztése oda vezetett, hogy e magánhangzót átminősítették, mint flexiós esetvégződést a többi esetben. Ez a tény – valamint a szabályozó környezet elvesztése a fokváltakozáshoz és a magánhangzó-váltakozáshoz – olyan flexiós alakokat teremtett, melyeket kizárólag a váltakozások révén lehet felismerni (bár maguk a változások már nem jósolhatók meg a szótó alakjáról). Ezek tehát inkább összeolvadó, mint ragozott alakok.” (139. old.)

Először a mássalhangzó készletet kellett volna rekonstruálni. Ennek egyszerűen az az oka, hogy mindig – már a kezdetektől - a mássalhangzó a meghatározó. A magánhangzó ejtése a mássalhangzó minőségétől függ.

Tény, hogy „a rekonstruált ős-uráli magánhangzórendszer alapjául szolgáló bizonyíték valójában nem támasztja alá a tankönyvekben általában közölt eszményített képet.”; „sem az uráli nyelvekben szórványosan megfigyelhető mennyiségi kölcsönhatások sem a különféle magánhangzó váltakozások nem jelentenek összefogott, következetes, módszeres jelenséget az adott nyelvekben! Ráadásul igen szabálytalan eloszlást mutatnak. Ezért felmerült az a kérdés, hogy vajon ezeket a jelenségeket nyomon lehet-e követni az ős-uráli időkig...” (140. old.)

Biztos, hogy nem, mert egyrészt nem voltak ős-uráli idők, másrészt rossz etimológiák alapján csak rossz hangváltozási sorok állíthatók fel, amelyek eleve nem lehetnek törvények. Ráadásul a hangváltozási sorokat nem etimológiák, hanem az adatok (szavak, nevek, grammatikai elemek) összehasonlító vizsgálatai adják.

Amikor pl. a 'név' (141. old.) jelentésű szavak etimológiáját akarjuk megírni, tudni kell, hogy a *név*, a *jel*, a *betű* stb. genetikailag összetartozó szavak mind jelentéstani, mind alaktani, mind hangtani szempontból. Az összetartozás igazolható:

magy. *né* $v < *nV w < *nV\delta\gamma V < *tVtkV < *tVtVkV$
 osztj. *ne m* $< *nV w$
 ném. *Na me* $< *nV wV$
 ang. *na me*
 cser. *l ê m* $< * \delta V m < * \delta V w < *tV \gamma < *tVtkV$
 csuv. *j at* $< *jVtkV < * \delta VtkV < *tVtkV$
 ÓT. *at* $< *jat$
 magy. *betű* $< *bVtVw < *bVtV\gamma < *bVtVg$
 ÓT. *bitig*
 mong. *bičig* $< *bVtVg$
 magy. *pecsé-t* $< *pVčVw < *pVčV\gamma < *pVčVg < *pVčVk$
 magy. *jel* $< *jV\delta < *jV\delta kV < *jVtkV$

A szakirodalomban, tankönyvekben gyakran olvashatunk arról, hogy bizonyos hangzók, szavak, grammatikai elemek szabálytalanul viselkednek. A kérdésem az, hogy az ún. szabálytalanságok mihez képest szabálytalanságok? A feltételezésekre épített uráli vagy finnugor szabályokhoz képest? A. Marcantonio igenis jól látja, hogy ily módon „a magánhangzó váltakozás rekonstrukciójához rendelkezésre álló lényegi finnugor anyag olyan gyér, hogy semmilyen biztos következtetést nem lehet levonni. Lehet arról elképzelésünk, hogy milyenek lehettek a múltbeli magánhangzó változások és szabálytalanságok, de pontos minőségüket és jellegüket nehéz helyreállítani.” (147. old.)

Az ősuráli mennyiségi magánhangzó változások kérdése (152. old.) kapcsán elmondhatjuk, hogy csak konkrét nyelvek konkrét adataival érdemes dolgozni. A rekonstruáltakkal nem lehet mit kezdeni, mert vagy igaz, vagy nem. Tudományos felelősséggel nem írhatók le olyan gondolatok, mint amelyet pl. Janhunen-től idézett Marcantonio: A „szótövek ...hangminősége világosan rekonstruálható a szabálytalanságok ellenére feltéve, hogy a szabálytalanságok valahogy igazolhatók.” (158. old.) Ilyen nincs. Felelősséggel nem építhetünk arra, hogy a „szabálytalanságok valahogy igazolhatók.” Komoly kutató ilyet nem mond, nem gondol. Garantáltan lehetetlen „Az ős-uráli mássalhangzó rendszer helyreállítása”. (165. old.) Milyen rendszer az, ahol „Az összkép jelentős számú változatról és kivételről szól.” (166. old.) Az oda-vissza működés biztosan lehetetlen. Igaza van Marcantonio-nak: „Az általam elfogadott rekonstrukciók ellentmondásban vannak a családfa vélelmezett mélységével.” (167. old.) Ráadásul a kutatók közül mindenki mást mond: „A rekonstruált affrikáták helyzete...bizonytalan...Néhány tudós úgy véli, hogy az affrikáták és a sziszegők az ősnyelvben egymás változatai lehettek.” (168. old.) Természetesnek tűnik, hogy a kettős hangok rekonstrukciója az etimológiai „anyag hiánya miatt bizonytalanabb.” (169. old.), ám bőséges, sok nyelvből és a földrajzi nevekből vett adatokat vizsgálva egyre pontosabb eredményekre jutunk.

Abban is egyet értek Marcantonio-val, hogy „nincs bizonyíték a családfa gazdag rétegződésére vagy másféle időbeli mélységére, mivel kevés különbség van a rekonstruált mássalhangzók és tényleges tükröződések között....nincs jelentős különbség a mássalhangzó szerkezetben az ős-uráli és az ős-finnugor között.” (171. old.)

Többször megerősítettem, hogy a szó etimológiák (172. old.) rendszerint tévesek. Nehéz olyan szómagyarázatot találni, amely nem tartalmaz alapvető hiányosságokat. Ennek pedig két fő oka van: a nyelvcsaládokban gondolkodás és az uráli nyelvelmélethez való ragaszkodás. Mindkettő gúzsba köti a kutatókat. Ezek a korlátok nagyban hozzájárulnak ahhoz is, hogy a kutatók nem ismerik eleink gondolkodásmódját, következőképp a szóteremtés, szóalkotás indítékait, körülményeit. Mindezt a Marcantonio által is idézett példák közül a *szem*, a *szőlő* és a *gyümölcs* szavunkon keresztül szemléltetem.

A TESz állítása szerint a magyar *szem* ősi örökség az uráli korból, a *szőlő* csuvasos típusú ötörök jövevényszó, a *gyümölcs* pedig török eredetű. Mindhárom állítás hamis. A hamis jelző jogos használatához egyetlen hiba is elegendő lenne, azonban ennél sokkal több van, közülük néhányat mutatok be.

A növénynevekkel először egyetemista koromban a 70-es évek kezdetén foglalkoztam, a gyümölcsnevekből pedig a szakdolgozatomat írtam s csak a földrajzi névi kutatásaim idején sok év múlva jelentkezett a megoldás. Ekkor vált világossá, hogy a vízforrás, mint az élet kiinduló pontja, a folyók eredetének helye mintául szolgált a természetben ugyanúgy vagy hasonlóan működő elemek elnevezésének. S hogy ez mennyire így van, igazolják a ma is ismert és használt idevonatkozó szavak, amelyek közül most csak háromról szólok.

A magyar *szem* jelentései: 'a látás szerve, kalászos, hüvelyes mezőgazdasági növények magja, megítélés, több egyforma rész sorozatából álló tárgy egy darabja, bogyós gyümölcs termése, tekintet, figyelem, igen kis mennyiség, kötés, horgolás, rügy, szem alakú rajzolat, értékjel a kártyán, pont a játékkockán.' (TESz)

A szócikk írója nem hivatkozik, pl. a magy. *tengerszem* szóra, amely szorosan idekapcsolódik s a TESz a következőket írja róla: *tengerszem*: 'hegyi tó'. Tükörszó, de közvetlen mintája nem határozható meg. Megfelelő szó van néhány más nyelvben, vö.: latin.... német...., szlovák.... Jelenlegi ismereteink alapján nem dönthető el, hogy a kifejezés melyik nyelvben keletkezett, s mi volt a szemléleti alapja, vagyis hogy a 'tenger' és a 'szem' fogalmak milyen képzetársítások révén kerültek bele. Az mindenesetre valószínű, hogy a magyarban nem önálló fejlemény. Feltűnő, hogy a hazai latinban már 1689-ben előfordul.' (TESz)

A kutatásaim fényében a *tengerszem* (*tenger* 'víz' + *szem* 'forrás') összetett szó, jelentése 'vízforrás'.

Ami az utótagot illeti, vö.: finn *silmä* 'szem', *silmäkke* 'kibuggyanó v. felbuggyanó víz, fakadó forrás'. (SZINNYEI 1884) További nyelvek adatai tartoznak ide, pl. csuv. *šál* 'forrás, kút', ÓT. *jul*, mong. *ceel* 'forrás, kút, forrás, ahol állandóan bugyog fel a víz a földből.' (JEGOROV 1964) A szó a földrajzi nevekben többféle formában ismert, pl. csuv. *šaval*, or. *civil* stb.

A 'mag', mint a *szem* másik jelentése szorosan kapcsolódik a forrás jelentéséhez. A *mag* ugyanis nem más, mint a növények, állatok, emberek forrása, eredete. Következésképp a termés, azaz a *gyümölcs*, a teremtmények, azaz az állat és az ember, mind egyfajta magzat, a maghoz tartozó, maggal ellátott. A *szőlő* és a *gyümölcs* jelentését 'bogyóság'-ként kell értelmezni s ez meg is felel a valóságnak. A *szőlő* nem más, mint szemekből álló fürt, a *gyümölcs* pedig szemes termés.

Hangsúlyozom, e jelentés felőli megközelítés és magyarázat nem találgatás, egy rendszerből olvasható ki, amelynek tagjai a három nyelvcsaládba sorolt nyelvek és a földrajzi nevek s amelyet támogatnak a hun kutatások és más tudományágak eredményei is. A rendszerbe a következőképpen illik e három szó hangtani oldalról: A magy. *szem* a TESz (miután ősi örökségnek tartja az uráli korból) adatai korlátozottak, vö.: vog. *šem*, osztj. *sem*, zürj. *šir*, cser. *sinzä*, mDE. *šélme* 'szem', finn *silmä*, észt *silm* 'szem....', lp. *čäl'bme* 'szem...', szam.jur. *šéβ*, jen. *sei*, tvg. *šäime*, szelk. *jai*, *sai*, *sei*, kam. *sima*, mot. *sima*, kojb. *sima*, tajgi *šime-dä* 'szem'...Az uráli alapalak **šilmä* lehetett. A szóvégi *m* finnugor **lm* > magy. *m* fejlődéssel magyarázható. (TESz)

További adatok tartoznak ide, pl. mong. *samar* 'fenyőmag, mogyorószerű, ehető belű, csonthéjas termés'. Az or. *szemer* és a magy. *szemernyi* (*szemer* + -nyi: képző) töve genetikusan összetartozik, jelentése 0,073 gram-nyi patikasúly. A *szemer* (*szeme* + -r: képző¹⁰) tövének jelentése 'gabonaszem', amely súlymérték orvosság és nemesfém mérésére. (vö.: TESz)

Ugyancsak 'maggal ellátott' jelentésű a magy. *szilva*, amelyet szláv eredetűnek tart a TESz. Az or. *sém* 'a mag', or. *sam* 'maga': visszaható névmás. Idetartozik a ko. *sin* 'forrás', vö.: *vasin* (< *va* 'víz' + *sin* 'forrás') 'forrás, amely állandóan jön fel a tó vagy folyó aljából', vö. még udm. *ošmes-sin* 'forrás', hanti *mêyse* 'forrás' (< *mêy* 'föld'¹¹ + *sem* 'forrás'). (LYTKIN-GULJAJEV 1999) Rokon a ko. *sin* (*sinm-*) 'szem', udm. *sin* 'szem', mari *šinča* 'szem', md. *s'el'me*, fi. *silmä*, szam. *čälme*, man. *säm*, *šäm*, hanti *sem*, magy. *szem* 'ua.' (LYTKIN-GULJAJEV 1999)

A szó kapcsolatai nemcsak a Volga-Urál vidéke földrajzi nevei között (vö.: csuv. *Šaval*, *Šál*, *Šálav* stb.), hanem a Kárpát-medence földrajzi neveiben is megvan, vö.: magy. *Szinva*, ahol a patak a forrásáról kapta az elnevezést.

¹⁰ A TESz helytelenül az -ar elemet tartja képzőnek.

¹¹ Vö.: fi. *mi*, *me* 'föld', magy. *Móka* 'szőlős, gyümölcsös kert neve'.

Ilyen a magy. *Salgó*, *Zagyva* stb. földrajzi név. Idetartozik, pl. az Ázsiában ismert *Szelenge* folyónév is. Számos közszei és tulajdonnévi példát hozhatnánk, hiszen kiterjedt rendszere van Eurázsia-szerte.

Ami a szavak hangtani oldalát illeti, úgy tartoznak össze, hogy a szókezdő valamennyi esetben *s-*, *š-*, amelyek eredeti *t*-ből keletkeztek. Az *-l-* szintén *-t-* eredetű (vö.: *-t- > -δ- > 1. -l-, 2 -w- > -V- > -0-*).

A *szem* mind jelentéstanilag, mind hangtanilag, mind alaktanilag alapul szolgált a *szőlő* és a *gyümölcs* szónak. A magy. *szőlő* a TESz szerint nyj. *szöllő*, *szöjlő* stb. formában is megvan. Mint csuvasos típusú ótörök jövevényszót összevetik a csuv. *šyrla*, tat. *yiläk*, bask. *yeläk*, nog. *yilek*, *yelek*, karacs. *dzsilek* 'bogyó', vö.: mong. *dzsedegene* 'egy fajta bogyó'. a *szöllő* alak *-ll-*je vagy hangzóközi geminálódás eredménye, vagy egy korábbi **szödlő*-féle formából keletkezett hasonulással...(TESz). A szócikk írójának ismereteiben több hiányosság is megmutatkozik. Nem vesz figyelembe további adatokat, vö.: csuv. *šyrla*, tat. *žilek*, oszm. *čilek*, ujj. *jemiš*, hak. *čistek* (JEGOROV 1964), továbbá or. *jadro* (ядро 'mag', ядерный 'mag-'). Az oszm. *üzüm* 'szőlő' szót nem szokták idézni a szőlő kapcsán, mert nem látják az összefüggést. Arról van szó, hogy a kezdő mássalhangzó elenyészett, a szóbelseji *-z-* előzménye a *-δ-* ugyanúgy, mint az *-l-*, *-r-* ill. a *-w-*-nek. Az *-m* pedig ugyanaz, mint a magyar és társaiban található *-m*.

A párhuzamok egyrészt jelentéstanilag és hangtanilag beépülnek egy hatalmas rendszerbe. Másrészt figyelemre méltó az ujj. *jemiš*, amely átvezet a *gyümölcs* szavunkhoz, a hak. *čistek* (< *čis* + *-tek*) is igazolja azt, hogy a szó belsejében a *tő čis*, a magy. *szöllő* (< *szöl* + *-lő*) *szöl*, a *szöjle* (< *szøj* + *-le*) *szøj*, a csuv. *šyrla* (< *šyr* + *-la*) *šyr*, a tat. *yiläk* (< *yi* + *-läk*) *yi*, a bask. *yeläk* (< *ye* + *-läk*) *ye*, a nog. *yilek* (< *yi* + *-lek*) *yi*, *yelek* (< *ye* + *-lek*) *ye*, karacs. *dzsilek* (< *dzsi* + *-lek*) *dzsi*, mong. *dzsedegene* (< *dzsede* + *-gene*) *dzsede* a szótő, or. *jadro* (< *jad* + *-ro*) *jad*, *jadernyj* (< *jade* + *-r* + or. *-n-*: melléknév képző + or. *-yj*) *jade*, amelyek hangtanilag úgy tartoznak össze, hogy a *tő* végi mássalhangzó, valamint a hiány közös ösre vezethetők vissza, mégpedig eredeti *-t-re*. A fent jelölt *-δ-*: interdentális zöngés spiráns előzménye volt nemcsak az *-l-*-nek, (vö.: magy., md., finn, észt, lp. *l*,), hanem az *-r-*-nek, (vö.: csuv. *r*), a magánhangzónak (vö.: *szam. i*), a hanghiánynak (vö.: magy., tat., bask., nog., karacs. *-0-*), a *-d-*-nek (vö.: mong., or.), a *-j-*-nek (vö.: magy. *j*), az *-s-*-nek: *-s- < -J (-th-) < -t-* (vö.: hak. *-s-*). Ezek a hangzók genetikusan összetartoznak. (vö.: CZEGLÉDI 2004-6)

Hogy mennyire szabályosan, a saját törvényei szerint működik a nyelv, azt igazolják az adatok, köztük a magy. *szöllő* és a *szőlő* páros. Arról van szó, hogy a szótő *-l-* -jének előzménye olyan *-δ-* (interdentális zöngés spiráns), amely egy másik irányú változás esetén (vö.: *δ > w12 > V13 > 014*) eltűnt, miközben megnyújtotta az előtte álló magánhangzót (ld. magy. *szőlő*). A változási sor tartalmazza azokat az állapotokat is, amelyeket megőriztek, pl. a szamojéd adatok. A spiráns *δ > 1. l, 2. r, 3. z15 4. w* fejleményei egyaránt igazoltak a nyelvekből.

Mint ahogyan a *szőlő* szavunknak, úgy a *gyümölcs*-nek is a *szem* szó egyik formája szolgált alapul.

A magy. *gyümölcs* (*gyümöl* + *-cs*) *gyümöl*, nyj. *gyümőcs* (*gyümő* + *-cs*) *gyümő* töve és más nyelvi párhuzamainak a töve egyrészt összetartoznak, másrészt a *szem* szavunkkal és párhuzamaival vannak genetikai kapcsolatban, vö.: ujj. *yemiš* (*yemi* + *-š*) *yemi*, hak. *čistek* (*čis* + *-tek*) *čis*, stb.. A *szőlő* és nyelvi párhuzamainak második eleme a magy. *-lő*, hak. *-tek*, csuv. *-la*, tat. *-lek*, oszm. *-lek*, ujj. *-š* formákkal kapcsolatos és 'valamivel való ellátottság' a jelentése a képzőnek, amelyek ma gyakran gyűjtőnévképzők..

A tanulságok közé tartozik, hogy a nyelvjárási és más nyelvi alakokat figyelembe kell venni, de azt csak akkor vagyunk képesek, ha logikusan gondolkodunk, figyelmesek vagyunk és levetjük az uráli nyelvelmélet korlátait. Ily módon azt is láthatjuk, pl. hogyan tartozik ide az or. *jagoda* (cirill: ягода) 'bogyó' is. A magyar *gyümölcs* szót

12 ld. *szam.jur. séβ-β (w)-je*.

13 Vö.: *jen. sei* szó *-i-je*.

14 Vö.: *kam. sima*.

15 Vö.: *oszm. öz* 'lényeg', *özel* 'saját, magán'.

ótörök eredetűnek tartván a TESZ, török párhuzamokat hoz, vö.: ujj. *yimiš*, oszm. *yemiš*, tat. *yimeš*, *dzsimeš*, csuv. *šiměš* 'gyümölcs...Előzménye a tör. *ye-*, (*yi-*) 'eszik' ige, eredeti jelentése 'étel, eledel'. A mongol nyelvek megfelelő szavai a török nyelvekből valók, vö.: mong. *dzsimis*, kalm. *zems*, burj. *žéměš* 'gyümölcs'....A tör. *š* ~ magy. **lč* megfelelésre vö.: *bölcs*, *bölcső* stb....(TESZ) Jegorovnál a csuv. *šiměš* 'étel, termés, gyümölcs, zöldség' jelentésű a szó, amelyet összevet az ÓT. *yimiš*, ujj., üzb., kirg., azerb., oszm., kumük *jemiš*, bask. *jemeš*, nog. *jemis*, türkm. *ijmiš*, kazah, k.kalp. *žemis*, tat. *žimes*, tuv. *čimis* 'termék, gyümölcs' szavakkal. A szótövet párhuzamba állítja a XII-XIII. sz.-i *jem* 'fű, takarmány', tat. *žim*, kirg. kazah *žem*, azerb., üzb. *jem*, türkm. *ijm* 'étel, magtakarmány', alt. *d'em* szavakkal, melyeket a *ši-* 'enni' szóból eredeztet....A mong. *žime* 'termés, gyümölcs, mag', burj. mong. *džimis* 'termés' törökből valónak tartja. (JEGOROV 1964)

A 'fű, magtakarmány' (vö.: *jem*, *žim*, *žem*, *ijm*, *d'em*, *žime*) jelentésű szavak összetartoznak a *szem* szóval s a gyümölcsöt jelentő szavak alapjául szolgáltak. Az igaz, hogy további kapcsolataik vannak az 'étel' jelentésűekkel, ebből következően az 'enni' igével, de a gyümölcsnek közvetlenül nem az 'étel' jelentésű változatok szolgáltak alapul. A *gyümölcs*, *gyümölcs* és más nyelvi párhuzamai is szótő + képző szerkezetű. Eszerint magy. *gyömöl* + -cs, (ld. még *gyömöl* + -csény), *gyümő* + -cs, csuv. *šimě* + -š, ÓT. *yimi* + -š, nog. *jemi* + -s, türkm. *ijmi* + -š, tat. *žime* + -s, tuv. *čimi* + -s, *džimi* + -s. Figyelemre méltó a türkm. *ijmi* szótő és a türkm. *ijm* 'étel, magtakarmány', amely a magy. nyj. *szőjlő* *szőj-* tövével a -j miatt van közelebbi kapcsolatban.

A *gyümölcs* szónak további nyelvi párhuzamai vannak, vö.: *plody* (*plo* + -dy) 'termés', *frukty* (*fruk* + -ty), *jagody* (*jago* + -dy), amelyeknek az első eleme a *plo*, *fruk*, *jago* összetartozk a magy. *szem*, *mag*, *bogyó* szavakkal, a második elem (-dy, -ty) pedig a 'valamivel való ellátottság' képzője, a törökségben a csuv. -š, ÓT., ujj. stb. -š, nog., k.kalp. tuv. -s, magy. -cs, -csény rokona.

Bár a TESZ nem említi, de a szakirodalomban az -l-t az -lcs, -lgy (vö.: *tölgy*, *völgy* stb.) kapcsolatban gyakran nevezik szervetlenül betoldott mássalhangzónak. Hangsúlyozom, ilyen nem létezik, a nyelv egy olyan tökéletes rendszer, ahol mindennek megvan a maga helye, oka, okozata. Ha nem látjuk, azért a hiányosságaink a felelősek és a magyarázatot nem a nyelv tökéletlenségében kell keresni. Ez azt is jelenti, hogy a magy. *szem* nem lehet uráli eredetű, a *gyümölcs* és a *szőlő* nem lehet török eredetű kölcsönszó. A magyarázatot jóval nagyobb összefüggésekben találjuk meg, amelyet a fentiekén kívül a hun kutatások is egyértelműen igazolnak.

Nemcsak a földrajzi nevekből, a közszókból is kiolvasható, hogy a *szem*, mint mag nemcsak forrás és a víz szóval tartozik össze, hanem az étellel, itallal is, hiszen az első és legfontosabb, ami a létfenntartást, az életet biztosította - különösen a kezdetekben - a víz volt.

A három szó (*szem*, *szőlő*, *gyümölcs*) etimológiája közül egyik sem állja meg a helyét. A szakirodalomban és a mérvadó TESZ-ben a tévedések sorozata van jelen mind a jelentés, mind a hangtan, mind az alaktan terén. Belőlük nyelvészeti és őstörténeti következtetéseket levonva csak hamis eredményekhez lehet jutni. A megoldás pedig az, hogy előítéletektől, előre felállított szabályoktól mentesen felül kell vizsgálni a szakirodalmat, a forrásokat újra kell elemezni és értelmezni, a nyelvünk grammatikáját újra kell írni. Természetes, ami eddig jó volt, meg kell hagyni, és tanulni kell belőle.

Nem véletlenül látja Marcantonio úgy, hogy „A különböző beazonosított hangváltozásokon olyan nyelvek osztozhatnak, melyek talán nem is azonos csomópontozhoz tartoznak, amint például a magyar és a szamojéd közötti közös változások mutatják.” (176. old.)

Az ellentmondás törvényszerű: „az uráli mássalhangzó rendszer alapvetően változatlan maradt az ő-s-uráli és az ő-s-finnugor közötti szakaszban. Ez a megfigyelés ellentétben áll a családfa feltételezett nagy időméliséggel,...” (185. old.)

Alapvető a tévedés egy hangot szabálytalannak nevezni: „a vogulban a szabálytalan szókezdő *s-t és a magyarban az ugyancsak szabálytalan szókezdő h-t találjuk a várt fejlemények helyett...” (192. old.)

Alapvető, hogy a törvényt, a szabályrendszert nem mi állítjuk fel, az megvan, sok ezer éven át alakult a nyelv(ek) használata során. A kutatóknak ezt csupán fel kellene ismerni. Ha nem így történik, baj van. Nem csoda,

ha úgy látják, hogy a mássalhangzó rendszer változásait „pillanatnyilag nem lehet...szabályosnak tekinteni.” (197. old.)

Marcantonio feltételezése megalapozott: „A hangrend rendszertelen eloszlása és egyenlőtlen jellege ahhoz a feltételezéshez vezethet, hogy nem volt uráli jellegzetesség..., hanem a különféle nyelvekben egymástól függetlenül fejlődött ki.” (198. old.)

Az egyes uráliba sorolt nyelvek hangtani jellegzetességeinek valóban kiterjedtebb kapcsolatai vannak. A tudománytalanság magas foka az, hogy tudományosnak minősítenek olyan feltevéseket, amelyeket nem valós nyelvi adatok összehasonlítása, nyelvi elemzése alapján fogalmaztak meg. A felelőtlenségen túl, az emberek szándékos megtévesztésének kategóriájába tartozik az, hogy mindezt állításként kezelik. Ráadásul a más eredményre jutott kutatóktól is ezt várják el, engedetlenség esetén földönfutóvá teszik. Mindennek a tetejében a hamisat, a tudománytalant tanítják a köz- és a felsőoktatási intézményekben.

Marcantonio-nak további figyelemre méltó észrevételei, pl.: „a hangrend olyan jellegzetesség, ami Euráziában összeköti az uráli és az altái nyelveket.”; „mind az altái, mind az uráli nyelvek rendelkeznek a következő jellegzetességekkel: a, a magánhangzó rendszer gazdagsága összevetve a mássalhangzók viszonylag csekély számával. b, a mássalhangzó torlódás korlátozása, amely tilos szókezdő helyzetben, ritka a szó végén és valószínűleg elkerülendő a szó belsejében, c, a helyreállított ősnyelvek fonotaktikai egyszerűsége....Végül ...az ősfinn és az őszamojéd ...magánhangzó rendszere meglehetősen hasonlít egymáshoz. De ez a két uráli rendszer az őstürköt és az ősmongolt (valamint az őstunguzt és „őskoreait”) magában foglaló altái ősnyelvekhez rekonstruálható magánhangzó rendszerhez is igen hasonló.” (199. old.); „...az általános hiedelemmel ellentétben a hagyományos családfa csomópontjait nem az elfogadott összehasonlító módszer szerint következtették ki.”; „A közhiedelem ellenére az ősuráli csomópontot nem valósnak vélt alkotó részeiből rekonstruálták. A szokásosan ősurálíként emlegetett csomópontot valójában csak az őspermi-finn és az őszamojéd rendszeres összehasonlítására alapozták, és kimarad belőle a kulcsfontosságú ugor csomópont.”; „Általában azt hiszik, hogy az ősurugor csomópont létezését történelmileg a 19. század végén állapították meg. De nem ez a valóság. Az ugor csomópont létezésébe vetett hit egyedül a hasonló nevek (*Jugria* és *hungarus*) véletlen egybeesésén alapult,” (200. old.); „Általános hiedelem az, hogy az ősfinnugor csomópontot e terület alapítói a 19. század végén hozták létre....valójában ezt a csomópontot Donner vezette be....Azonban Donner nem szolgáltatott rekonstrukciót – a nyelv egyetlen szintjén sem – amivel igazolta volna annak megállapítását.”

Tudománytalan eljárás, s csak hamis eredményhez vezet az, hogy a teljes uráli családfa rekonstrukciója „nem közvetlenül elsődleges nyelvészeti adatokat hasonlít össze. Helyette általában rekonstrukciók között történik az összehasonlítás, és ezért ezek nem ellenőrizhetők a tényleges adatokkal szemben.”

A *p- > f-* változás sem igaz: „Azonban a magánhangzó rendszerről fent készített elemzésünk azonosított néhány („legtöbbször”) szabályos hangváltozást, pl. az ő.-u. **p-* > *magy. f-*, ahogy a tankönyvekben bemutatják. Bár ezek a változások általában más szempontból szabálytalan etimológiákba ágyazódnak...” (201. old.)

Nem jöhet ki más eredmény, mint az, hogy „a rendesen alkalmazott összehasonlító módszer szerint az uráli nyelvek legalábbis a fonológiai szerkezet szintjén nem képeznek nyelvcsaládot.” (202. old.) Bizonyítékként szolgál az a tény, hogy nincs egységesen elfogadott álláspont, vitatkoznak az alapszavakon: „Az alapszavak (melyek a létrehozott ősuráli etimológiák legnagyobb részét képezik) igen ingatagok...” (204. old.) Már a vita is jelzi, hogy „az uráli szófejtések kérdésesek.” (205. old.)

Csak téves lehet Decsy-nek az uráli ősnyelv átfogó rekonstrukciója, amelyet „az UEW-ben kikövetkeztetett 472 ősuráli szófejtésre” alapoz. (206. old.)

Halmazott bizonytalanságról szól Collinder, amikor „kiemeli, hogy a tárgyban szereplő különféle hangváltozások hogyan fordulhatnak elő „elszórta”, „néhány szóban”, „néha”, „néhány nyelvjárásban”, „bizonyos szavakban” és „bizonyos szövegösszefüggésekben” stb.” (207. old.)

Ez már önmagában is arra utal, hogy csak azért, mert egy nagyobb ősi rendszernek a tagjai, utódai, nem lehet törvényszerű. A hiba abban is megmutatkozik, hogy „véletlenszerűen kiválasztott szavakat szembeállítanak statisztikailag egyenértékű megfelelési szabályokkal.”

A „Mi utal a valódi nyelvrokonságra és mi a véletlen hasonlóságra?” c. fejezetben Angela Marcantonio hivatkozik „Az ’1’-’10’-es uráli számnevek jelentősége”-re. (210. old.)

Hangsúlyozom, a számrendszereket (kettes, hármas, hatos, hetes, tízes) és a számneveket csak egy nagyobb eurázsiai méretű összefüggésben lehet látni világosan. Téves etimológiákra építve nincs értelme semmilyen következtetésnek.

Elvileg beszélhetünk véletlenekről, ám a nyelvben nincsenek véletlenek, ezért a következőt másként látjuk: „Ha két nyelv egyáltalán nem rokon egymással, akkor is várhatják, hogy véletlenszerű hasonlóság miatt van néhány közös szavuk.”

Janhunen szerint is „A szótári anyag világosan azt sugallja, hogy az ős-uráli számrendszer csak a ’2’ és az ’5’ vagy ’10’-es számneveket tartalmazta.” (211. old.)

Az öt rekonstruált jelentése nem lehet öt vagy tíz. Eleve hibás a szómagyarázat. A statisztika bevonásának csak akkor lenne elfogadható eredménye, ha az etimológiák hibátlanok lennének. Egyelőre nem azok.

Marcantonio helyesen gondolkodik, a kutatásaim támogatják a következőt: „Meg vagyok győződve, hogy a párhuzamoknak az összes szóban forgó nyelvcsoporthoz bevonásával elvégzett teljesebb vizsgálata – elkerülve az előítéleteket – értékes eredményeket hozhat. Ha végül is bebizonyosodna, hogy létezett ilyen eurázsiai állomány és tovább gondolhatnám a dolgot, akkor azt vetném fel, hogy a szótani tételek közötti rokonság bizonyos fokig genetikai jellegű.” (227. old.) Rögtön adódik a kérdés: mi az akadály? A válasz: Egy korpusz adatainak a feldolgozása.

A következő idézetnek is van tanulsága: „Személy szerint én ahhoz az elképzeléshez vonzódom, hogy ezek a szavak széleskörű szóállomány részei, mely átíveli az egész eurázsiai térséget, de az indoeurópai nyelvek kizárásával.” (230. old.)

A tudományos kutatásban alapvető hiba, ha már az indulásnál eleve kizárunk valamilyen lehetőséget, ugyanis sohasem én, a kutató, hanem a nyelv, a rendszer mondja meg az eredményt. A széleskörű vizsgálatok nélkül valóban nem lehet „ezen a ponton e széles nyelvi összefüggésben megkülönböztetni a kölcsönzött jellegzetességeket az öröklöttektől...”.

A kölcsönzött kategóriába azért erőszakolnak bele rengeteg szót, mert a manipuláció útján létrehozott öröklött kategóriának az uráli nyelvelméletet és a nyelvcsalád elméletét kellene igazolni. Ami szerintük innen kilóg, az vagy kölcsönzött, vagy nemzetközi ill. vándorszó vagy ismeretlen eredetű. Más megközelítési pontra van szükség.

A tapasztalataim alapján a kutatási lépéseket figyelembe véve a helyes sorrend a következő: Az összehasonlítást elvégezni hangtan, alaktan, jelentéstan terén, majd fel kell állítani a lehetséges egymást követő lépések sorrendjét. A feltehetően helyes etimológiák elkészülte után az idő, tér figyelembe vételével megállapítható a genetikai összetartozás s lehetséges egyfajta viszonylagos kronológia felállítása.

Logikus, „Ha valóban létezne uráli csomópont, akkor elvárnánk, hogy az adatok ennél döntően nagyobb statisztikai fontosságot mutassanak. Egy maroknyi jelentős szó egyszerűen nem elég egy nyelvcsalád létrehozásához különösen, ha ezek a szavak máshol is jelen vannak.” (231. old.)

Törvényszerű, hogy a hibás alapállás miatt számos komplikáció adódik: „A kor uralkodó újgrammatikus nézetéhez felsorakozva úgy hitték, hogy az öröklött szavak szabályos hangtörvényeknek engedelmessé válnak, míg a kölcsönzöttek legtöbbször szabálytalanok”.

Nem csoda, ha a szerző úgy látja, hogy „a szabályosság” és a „szabálytalanság” mintái nem tisztelik az uráli terület hagyományos határait.” Továbbá „a nyelvi adatok nem teszik lehetővé a kölcsönzött szavak megkülönböztetését az öröklöttektől.” (233. old.)

Nem véletlenszerű az sem, hogy „egyes erőteljes izoglosszák átszelik az uráli térség hagyományos határait. Például az északi izoglosszák tartalmazzák a tunguz nyelveket és néhány északi uráli nyelvet, a déliek a magyart, a csuvast, a mongolt és a köztürk nyelveket foglalják magukba, és végül északkeleten találhatók olyanok, melyek a szamojédot és a jukagirt ölelik fel. Néhány szerző, mint például Ligeti...és Sinor...meglepetésének ad hangot, hogy e megfelelések némelyike hangzásban és jelentésben is oly „hibátlan” lehet. De amikor az összehasonlító módszer használatával e hibátlan összefüggés magyarázatához érkeznék, akkor nem tekintik ezeket a genetikai rokonság bizonyítékának, mert ez a magyarázat ellent mondana az eleve megalapított családoknak. Ehelyett az „egy irányba tartó fejlődés” vagy szabályos „közvetlen kölcsönzés eredményeként magyarázzák” őket. (234. old.) (vö.: BOTALOV).

Tulajdonképpen minden baj forrása, hogy az uráli nyelvelmélet hívei felállítottak maguknak egy politikai elvárásoknak megfelelő szabályzatot, amelyekhez igazodni kell mind a kutatóknak, mind a nyelvnek. Csakhogy a nyelv más természetű, mint bizonyos kutatók, nem engedelmeskedik az emberek előírásainak. Az e csoportba tartozó kutatók pedig ezekre az esetekre is kitaláltak valamit. A szavak egyik részét „öröklötnék” nevezik. Hangsúlyozom, nem hibátlan kritériumok alapján. A másik részét „kölcsönzött”-nek, és a harmadikat „véletlen hasonlóság”-on alapulónak. Mindez pedig újabb tévedések forrása.

Ha konkrét nyelveket vizsgálunk s a nyelvet nem arra használjuk fel, hogy politikai indíttatású vagy tudatlanságból, tévedésből előre felállított szabályokat akarjunk vele igazolni, elkerülhetők a következő típusú problémák, értetlenségek: „néhány uráli és altáji nyelvnek számos közös alapvető fonológiai jellegzetessége, sőt néhány nyilvánvalóan közös hangfejlődése van. E helyzetben azt kellene bizonyítani, hogy az uráli családon kívüli nyelvekkel a megfelelések bizonyos értelemben szabálytalanabbak, mint az uráli családon belüliekkel, de nem világos, hogy ilyen osztályozáshoz milyen sajátos ismérveket lehetne felhasználni.” Továbbá „egyszerűen nem világos a tényleges esetenkénti bizonyíték, amellyel a megfelelést „kölcsönzöttnek”, öröklötnék”, vagy „véletlen hasonlóságnak” osztályozzák.” (236. old.)

Miután „nem létezik megfelelő ős-uráli összehasonlító forrásanyag,” nincs miről beszélni. A felmerülő problémák ezek után törvényszerűek: „a matematikai elemzés megerősítette, hogy az urálin belül etimológiák megállapítására általánosan alkalmazott ismérvek meglehetősen lazák,” „A nem uráli nyelvekkel fennálló párhuzamok” vizsgálata a szótárakra és elismert irodalmi forrásokra támaszkodva csak hibás lehet. (237. old.)

Oka van annak, hogy „az uráli és az altáji nyelvterületen léteznek közös fonológiai jellegzetességek és különféle egybeeső hangok vagy hangfejlődések.” (246. old.) Hibás megközelítés esetén „Az uráli és tunguz egyezések okát „közvetlen” kölcsönzésben látják. Azonban a szótani összefüggések pontos természetét – kölcsönzött vagy öröklött valójában egykönnyen nem lehet kideríteni.” (247. old.)

A kazár nyelv kérdése – amely állítólag túlélők nélkül kihalt – is része a vizsgált problémakörnek, amely tartalmaz az eddigi tudománytalan eszközök közül néhányat: „Az óbolgár – türk nyelvek szintén kihaltak, a csuvasból kell rekonstruálni ...a feltételezett magyar jövevényszavakat és felhasználják a rekonstrukcióhoz, mintha ezek szabályos hangtörvényeknek engedelmeskednének...néhány szófejtésnek egyáltalán nincs csuvas megfelelője, így a kikövetkeztetett forrása a feltételezett magyar jövevényszó marad, ezt a szót aztán úgy idézik, mint az óbolgár-türkből történt kölcsönzés bizonyítékát.”

A kazár, a bolgár, a csuvas és a magyar kérdés különös tekintettel az ún. bolgár bélyegekre szétfeszíti e négy nyelv kereteit, kapcsolatainak a nyomait egész Euráziában megtaláljuk. Jogos A. Marcantonio észrevétele: Az *r/l*, *z/š* bolgár és köztörök bélyeg, „Azonban ugyanezek az izoglosszák a mongol is osztozik. További szavakban a várt „szabályos hangtani fejlemények” nem játszódnak le..., más szavak pedig egyszerűen nem tartalmazzák a kérdéses hangokat.” (250. old.) „A csuvas...a bolgár ág egyedüli modern képviselőjének tekintik,...Bajkanov besorolásában..., ahogy a szerző nevezi: a „nyugati hun” csoport egyenrangú tagjaként osztályozza (a törökkel, baskírral, tatárral stb. együtt), a „keleti hun” csoporttal szemben.” (252. old.) Ligeti szerint „a magyar rotacizmus közvetlenül a csuvasból származik. Bizonyítékait két szóra alapozza, ahol a rotacizmus a magyarban végbement, de a mongol megfelelőiben nem. Csakhogy mindkét szónak hiányzik a csuvas megfelelője.” (253. old.) Valójában mind a rotacizmus, mind a lambdacizmus elmélete hibás etimológiákra épül, (vö.: *szem*, *gyümölcs*, *szőlő* stb.),

másrészt a jelenség eredetét is tévesen ítélik meg. „A magyarban található jövevényszavak osztályozása és időrendje.” kérdésében a kutatók csak találgatnak. (256. old.)

Hibás etimológiákon alapuló következtetés csak téves lehet. A tudományban nincs helye a találgatásoknak: A tényekkel, számos nyelvi adattal nem tudnak mit kezdeni a kutatók, pl.: „egy feltehetőleg türk eredetű fontos magyar szónak ismét van közeli párhuzama a mongolban, úgyhogy ténylegesen nem lehet megmondani, melyik nyelvcsoporthoz lehetett a kölcsönzés forrása.” Rédei szerint „a jukagir / uráli párhuzamokat ... úgy kell magyarázni, mint az uráliból a jukagirbe történt kölcsönzéseket.” (258. old.) Továbbá „úgy tűnik, hogy a jukagir osztozik bizonyos uráli nyelvekkel, különösen a szamojédekkel, némely szótani, alaktani és morfoszintaktikus összefüggéseken.”

Angela Marcantonio szerint „az összefüggések nagyrészt véletlen hasonlóságoknak köszönhetők.” A kutatásaim azonban nem igazolják azt, hogy a nyelvben véletlen hasonlóságok előfordulnának.

Valóban tudománytalan, ezért aaz a kérdés jogos: „hogyan állíthatja valaki, hogy az uráli / jukagir szótani megfelelések közvetlen, egyirányú hatás eredményei az uráliból (nevezetesen a szamojédből) a jukagirbe, ha közülük sok máshol is megvan?” (259. old.) Egyet értünk, a tudományban nincs helye a találgatásoknak, különösen annak nem, hogy feltételezésre, mint állításra építsen a kutató.

Nincs egységes álláspont: „A legtöbb kutató kölcsönzés következményének tekinti az uráli és indoeurópai szótani összefüggéseket. Azonban vannak néhányan, beleértve a nosztratikusokat is, akik a genetikai rokonság mellett érvelnek.” (261. old.)

Van olyan vélemény, hogy „nem zárható ki annak lehetősége, hogy az itt feltárt fanevek némelyike közötti hasonlóságok esetleg régi genetikai rokonságot – közös őst tükrözhetnek.” (262. old.) Nagy hiba, hogy az elemzők gyakran a kikövetkeztetett ősz * alakokat vetik össze. Konkrét nyelvi adatokkal kell dolgozni. Az alábbiakban jelzett indoeurópai és uráli kapcsolatok megítélésekor csak abban az esetben juthatunk elfogadható eredményre, ha eleve konkrét nyelvekkel dolgozunk és nem feltételezett ún. „ős-indoeurópai” és „ős-uráli” nyelveket próbálunk vizsgálni. Sok szónak kell megírni a helyes etimológiáját, majd a rendszerben elfoglalt helyük alapján a következtetéseket létrehozni. A névmások, a számnevek, növénynevek példáin túl a nyelv szókészletének további szavai alkalmasak erre, pl. magy. *gyalog* '1. lábbal történő járás, menés 2. alacsony', vö.: cser. *jal* 'láb', mdE. *jalgo*, mdM. *jalga* 'gyalog', finn *jalka* 'láb', észt *jalg* 'láb, lábszár', lp. *juol'ge* 'láb, lábszár'. A TESZ a magy. *gyalog* szót *gyal-* alapszóra és *-g* denominális nőmen- képzőből állónak magyarázza tévesen. A szó *gya* + *-log* elemekből áll, az idekapcsolódó ang. *walk* 'gyalog, lábbal' pedig *wa* + *-lk*, a cser. *ja* + *-l*, a mdE. *ja* + *lgo*, mdM. *ja* + *-lga*, az észt *ja* + *-lg*, a lp. *juo* + *-l'ge* szótól + képző szerkezetű. A vizsgálatokból nem hagyhatók ki a csuv. *ura16* 'láb', ÓT., csag., oszm. *adak*, alt., hak., sárga ujj. *azax*, *azak*, ujj. tat., bask. ...*ajak*, üzb. *ojok*, azerb. *ajag*, jak. *atax* 'láb', számos nyelvben 'alsó rész, vég', vö.: mong. *adag* 'vég, torkolat, alsó rész, következő'. (JEGOROV 1964)

A 'láb' jelentésű szavak számba vétele és tanulmányozása arra is figyelmeztet, hogy a szó belseji *-l-*, *-j-*, *-r-*, *-z-*, *-d-* egyrészt összetartoznak, másrészt, hogy az ún. lambdacizmus és rotacizmus egy eurázsiai rendszer része. Nem csoda, hogy nem működik akkor, amikor a csuvasban és a magyarban keresnek rá adatokat.

A. Marcantonio helyesen észlelte a következő ellentmondásokat is: Vovon szerint: „Az ősz-indoeurópai és az ősz-uráli viszonya azonos természetű, mint az angol és az orosz közötti kapcsolat, csak távolabbi.” Korhonen szerint: „az uráli és az indoeurópai között olyan hasonlóságok vannak, melyeket gyakran eredeti genetikai rokonság jeleként magyaráznak.” Greenberg szerint „a tényleges hasonlóságok tekintetében van elég, amely alátámasztja mindkettőnek a nagyobb eurázsiai családbeli tagságát.”

Marcantonio szerint „az indoeurópai /uráli párhuzamok, ha valódiak, látszólag egy-egy indoeurópai és szintén egy uráli nyelv közötti kapcsolatra utalnak, semmint a két nyelvcsalád közötti genetikai rokonságra.” (263. old.); „Azt a nézetet, hogy az indoeurópai / uráli szótani összefüggéseket inkább szerzett, mint öröklött jellegzetességekként lehet magyarázni, megerősíti...a két nyelvcsalád közötti alaktani és morfo-szintaktikus

16 Vö.: magy. *jár* ige.

hasonlóságok teljes hiánya.” (264. old.); „az irodalomban feltárt alaktani kapcsolatok nem a genetikai rokonság és nem is a kölcsönzés eredményei, hanem egyszerűen a véletlen hasonlóság következményei, különösen a rekonstruált indoeurópai és uráli alakok egyszerű és alapvető természetének fényében.” (265. old.)

Az indoeurópaiba, uráliba és altájiba sorolt, valamint további nyelvek közötti kapcsolatoknak a valódi okait csak úgy ismerhetjük meg, ha az ősök gondolkodásának mentén az egyes jelentésszálakra felfűzzük a különböző nyelvekben meglévő idevonatkozó szavakat, amelyek mint az eredeti komplex jelentéstartalom részei együtt a jelentés mellett alaktanilag és hangtanilag egységet képeznek. Nem véletlen, hogy Marcantonio számára „nyilvánvaló, hogy az izoglosszákon alapuló modell alkalmasabb arra, hogy megmagyarázzuk az eurázsiai térségben megfigyelt bonyolult összefüggéseket, mint a családfamodell...” (266. old.)

Nem a véletlen műve, hogy „Az ős-uráli nagy régiségének a feltételezését nem támasztja alá régészeti vagy néprajzi adat, annak ellenére, hogy sok kísérletet tettek az ős-uráli közösségnek ilyen vagy olyan adott anyagi műveltséggel való társítására.... Régi feljegyzések sincsenek.” (267. old.) Ami a „Rekonstruált fanevek és az uráli ősnyelv időrendje”-t (268. old.) illeti, téves etimológiák esetén törvényszerű, hogy a helyes virágpor-elemzés más bizonyít, nem feltétlen az uráli egység idejét. A felsorolt példák etimológiája hibás, Marcantonio nem véletlenül írt róluk. (269. old.)

Nem elfogadható eljárás az, amikor „Az uráli nyelv nagy régiségének támogatására felhozott ősnyelvészeti bizonyíték szorosan kapcsolódik ahhoz... amelyet az uráli őshaza azonosítására hoznak fel...”

Az a tény, hogy „a történeti nyelvészet módszerei nem sokat tudnak mondani az „abszolút időrendről”, és ez az indoeurópaire is érvényes....”, egyrészt, a helytelen megközelítésnek és alkalmazásnak köszönhető, másrészt az időrend megállapítása csak több tudományág egymástól függetlenül elvégzett kutatásainak az eredményeit összehasonlítva lehetséges.

Nem véletlen, hogy „eddig még nem állapítottak meg világos fonológiai ismérveket, amelyek lehetővé tennék a valódi átható nyelvnek és az indoeurópaiból az uráli nyelvi környezetbe történő kölcsönzés pontos korszakának meghatározását.” (272. old.)

A nyelvi kapcsolatok ugyanis nem a feltett nyelvcsaládok alapján működnek. Természetes, hogy

„az adatok nemigen támasztják alá a tételt, hogy az indoeurópaiból történt kölcsönzés már az ős-uráli korszakban végbement, ... nem azonosították biztosra vehető indoeurópai jövevényszavak előfordulását a szamojéd ágban, ahogy a modell megkíváná.” (273-274. old.)

A kutatók olyan gondokkal küszködnek, amelyek a téves alapállás miatt keletkeztek. Következésképp, a probléma megoldása a téves kiindulópont, az indoeurópai, uráli stb. ős-nyelvben és nyelvcsaládokban való gondolkodás elvetése után következhet be. Joki szerint pl.: „az ős-indoeurópai időkből nem található egyetlen biztos kölcsönszó sem a közös ős-uráli nyelvben. néha nehézségek adódnak a kölcsönzés pontos forrásának és idejének kimutatásánál,...”; Korenchy szerint: „nehéz felállítani fonológiai ismérveket, melyek alapján meg lehetne különböztetni a kölcsönzés különféle rétegeit. Ez annak is tulajdonítható, hogy nehéz körülhatárolni magát az ős-indoeurópai, az ős-indo-iráni és az ős-iráni korszakot.” (274. old.); „Más finn tudósok is...azon a véleményen vannak, hogy egyetlen indoeurópai eredetű jövevényszó sem vezethető vissza biztonsággal a közös ős-uráli korszakig.”; A szavaknak „indoeurópai eredetüket nehéz bizonyítani, lévén, hogy hasonló szavak más nem uráli nyelvekben is, mint pl.: az altáji és a jukagir is jelen vannak.”; „Állítják, hogy vannak az uráliban olyan indoeurópai jövevényszavak..., melyek az ős-indoiráni korig vezethetők vissza,...Ez azonban eszményített kép,...”; „sok jövevényszó van, amely hangtanilag régiesnek, talán indoiráni jellegűnek tűnik, de elterjedése igen korlátozott, a modell előrejelzésével ellentétben.” (276-277. old.)

Ráadásul egy sor példa téves értelmezésben, következésképp rossz etimológiával szerepel a szótárakban. A felszíni, azaz a mai jelenségeket csak akkor lehet megérteni, ha a mélyrétegeket is bevonva látjuk az egész hangrendszert, amely túlmutat az indoeurópai, az uráli, az altáji nyelvcsaládokba sorolt nyelvek határain. Nem csoda, hogy nem világosak a hangmegfelelések. „Ezért ha s-t vagy s-t találunk az ős-finnugorban, és s-t vagy h-t az irániban (az ős-indoeurópai *k vagy *s helyett) nem tételezhetjük fel, hogy szükségszerűen ős-indoiráni

jövevényszóval van dolgunk: az éppúgy lehet ős-iráni is.”; „Balti és germán jövevényszavak a finnugri nyelvekben”...; „Itt is, mint az uráli tanulságok más területein, a vélemények, feltételezések, következtetések nagy mértékben változhatnak, és gyakran ellent mondanak egymásnak.” (278. old.); „Koivulehto szerint azt jelzik az ős-balti/ős-germán jövevényszavak, hogy közvetlenül a (késői) ős-indoeurópai vezethetők vissza.” (279. old.)

Hibás szómagyarázatok a balti eredetű szavak esetében is. (280. old.) Ariste szerint: „ezek a szavak valószínűleg ismeretlen nyelvekből származnak, melyeket a balti-finn népek érkezése előtt beszéltek azon a területen.” Továbbá „állítják, hogy a finn és a germán népek között a kapcsolatok viszonylag új keletűek a történelmi időkben.” Vita van, pl. arról is, hogy, a germán törzsek mikor települtek le a Balti vidékre. (281. old.)

Nemcsak az *egér* szó példája, de egész sor szó igazolja, hogy *nincs* *š > h változásról szó. (282-289. old.) A felállított, a nem hiteles állítás, nem használható fel igazolásképpen, pl.: „szóban forgó uráli tételek több szempontból lehetséges szófejtések,” (285. old.) Eleve „Megbízhatatlan etimológiák nem lehetnek hiteles bizonyítékai az indoeurópaiból az uráliba történt kölcsönzéseknek.” (288. old.)

A Marcantonio felsorolta a véletlen hasonlóság következményeit: a, nincs megegyezés a különböző források között a kölcsönzés számára, pontos eredetére és időpontjára vonatkozóan; b, támaszkodás az olyan megfelelésekre, melyeknek természetét nem lehet meghatározni; c, a sokféle jelentés, melyeket el kell fogadni, hogy a megfelelés létrejöjjön.” (289. old.)

A saját vizsgálataim és a hun kutatások alapján természetes és érthető az, ami Marcantonio számára „nyugtalanító szempont, ...a nagyon régi, szoros ős-uráli nyelvközösséget illetően: alig akad az uráli szubsztrátumból bármilyen szintű nyelvi ráhatás a közelben található balti, germán vagy szláv nyelvekbe,...” (290. old.)

Miután az uráli nyelvcsalád a nyelveknek egy mesterséges csoportosítási eredménye, eleve törvényszerű, hogy „Módszertani probléma van az uráli család korának becsléséhez használt eljárásokban. Azért, mert nincsenek a család ősiségére vonatkozó feljegyzések, nincs a nyelvészet területén kívüli bizonyíték...nyelvészeti módszerek (ős-nyelvészet és történelmi nyelvészet) képtelenek megmondani egy család abszolút korát.”

Igaza van Marcantonio-nak, „az ős-nyelvészeti elemzés olyan növényekre utal, melyek...Valójában ...egy nagy kiterjedésű ázsiai területen voltak jelen (és még ennek megfelelő neveik is vannak)...” (295. old.) Ezek a tények pedig mást jeleznek. Valóban, „a történelmi nyelvészeti vizsgálat indoeurópai jövevényszavakon alapul. Ezek azonban sok szempontból kérdésesek,” s „az uráli szubsztrátum feltételezett létében” sem találták meg „az uráli nyelv régiségének bizonyítékát.” (296. old.)

A grammatikai elemek vizsgálatától csak úgy várhatunk el eredményt, ha széleskörű tanulmányozását elvégezzük egy Eurázsiaira kiterjedt olyan alaktannak, amely magába foglalja a gyökrendszert is. A kapcsolatok ugyanis időben mélyebb, térben pedig kiterjedtebbek és számos, nem csak az indoeurópaihoz, nemcsak az urálihoz nem csak az altájijhoz sorolt nyelvekben kell gondolkodni. Ha nem így tesszük, egyrészt értelmetlen munkát végzünk, másrészt olyan gondok merülnek fel, amelyeket Marcantonio jogosan sorolt fel:

Valójában csak két esetrag van, melyek a mai uráli nyelvekben széles körben képviseltetik magukat, ezek a locativus –n, és a locativus/albaltivus –t. Mindkettő a közelükben található ázsiai nyelvekben is jelen van hasonló szerepkörrel.”; „Nincsenek elfogadott rekonstrukciók az igeidők vagy az ige szemlélet terén.” (297. old.); Törvényszerű a következtetés, hogy „Az a kevés bizonyíték, ami van az alaktan terén, „az túlnyúlik az uráli területen.”; Továbbá „a szakirodalom elfogadja, hogy az uráli nyelvekben a legtöbb esetrag, igevégződés és többes jel az egyes nyelvekben függetlenül végbement újítás.”; „Az adatok inkább megegyeznek a széles eurázsiai területen átívelő, egymást keresztező izoglosszák modelljével.” (298. old.)

Íróasztal mellett kigondolt, a valósághoz semmi köze nincs állítás a következő: „A mai uráli nyelvekben az esetragoknak két különböző kategóriája van: A közös őstre visszavezethető esetragok. A közös őstre vissza nem vezethető esetragok,” (299. old.) Ennek a kitalált állításnak pedig érthetetlen következményei vannak: „Elfogadott tétel, hogy az uráli nyelvek esetragokban nagyon gazdagok.”;

„Azonban ezen elsődleges esetragok között csak a helyhatározó esetek: a locativus, ablativus, lativus vannak jelen egyszerre minden uráli nyelvben,” (300. old.); Az igaz, hogy „A nyelvtani alanyt mindig –0 jelöli,” (301. old.).

A. Marcantonio az esetragokat tárgyalja, (303-304. old.), részletesen nem térek ki, mert kiadandó könyvemben, az Alaktanban bemutatom. Csak egyet érteni tudok Angela Marcantonio következő megjegyzéseivel, gondolataival, miközben az esetragokat vizsgálja: „Az elsődleges esetvégződések eloszlásának változatossága és véletlenszerűsége...a hagyományos családfa alkalmatlanságát erősíti meg alaktani szinten.” (304. old.); „A mai uráli nyelvek esetregjaik többségét...nem közös forrásból, közös őstől örökölték.” (305. old.); „ezek az esetragok nem valamikor az írás nélküli múltban keletkeztek.”; „A főnevek névutókká válásának folyamata...” (310. old.) összetett kérdés, a szótövek és a grammatikai elemek együttes vizsgálatának részeként érdemes tárgyalni.

Oka van annak, hogy „A zürjén (komi) másik olyan nyelv, amelyik egyértelmű bizonyítékot szolgáltat a névutók képzésének eljárásához...”.

A. Marcantonio szerencsésen idézi Baker-t, aki olyan problémákról szólt, amelyekre a válaszok a földrajzi névi és a hun nyelvi kutatások során megkaphatók. Baker szerint: „A *din*- morfémát tartalmazó névutó sorozat a *-din* főnévből származik, melyet még mindig a fa bunkós vége eredeti jelentéssel használnak a nyelvben. E lexéma eredete viszont az ősz-finnugor **tiŋe* vagy *tüŋe* ugyanazzal a jelentéssel, vö.: a finn *tyvi* 'a fa töve'... ez hozta létre a magyar *-tól/-től* ablativust (névutói eset)... és a mordvin *-ñd'i* dativust.” (312. old.)

A felhozott példák magyarázata rendre téves. (313-316. old.)

A. Marcantonio felismerése helyes, ugyanakkor azt is kell látni, hogy a nyelvi változások nem úgy működnek, hogy pl. A Halotti beszéd-ben még nem mutatkozik meg adott jelenség, a későbbi Ómagyar Mária Siralom-ban pedig már megtalálható. Mindamellet, hogy az időtényezőt is mindig figyelembe kell venni, az a gyakori, hogy az adott nyelv egyik nyelvjárásában az egyik irányú változás, a másikban pedig a másik irányú változás ment végbe. Hasonló történt az emberi nyelv alakulása során a nyelvek szintjén is. Éppen ezért Marcantonio észrevétele csak ennek figyelembe vétele mellett fogadható el: A magyarban (ld. Halotti beszéd, Ómagyar Mária Siralom) a 12. és 14. század között „a nyelvtani eszközzé válás folyamata és a főneveknek névutókká illetve névutóknak ragokká alakítása még zajlik.” (317. old.)

A fentieket figyelembe kell venni akkor is, amikor azt tapasztaljuk, hogy „a főnevek névutókká és a névutók válása a türkménben is jól adatolt és világos.” (318. old.) A grammatikai lexémák sorrendjében nincs következetesség. (321. old.) Vannak „ingadozások a türk nyelvekben is.” (322. old.)

Marcantonio a továbbiakban a személyragokról, birtokos személyjelekről, a személyes névmásokról, a többes és kettős szám jeléről, a birtoktöbbsesítő jelről ír: A magy. *-k*, dravida *-k*: többes szám jelét (338. old.) csak a magy. *két*, *kettő* számnévvel együtt lehet tanulmányozni, amelyet feltétlen össze kell vetni a másik, a *-t* ill. a *-t* eredetű többes szám jellel, amely a magyar *iker* szónak egy *t*- kezdetű változatával tartozik össze.

Csak az uráli, altáji és az indoeurópai-ba sorolt nyelvek adatainak együttes vizsgálata vezet ki a káoszról. Csak nagyobb összefüggések tanulmányozása során lesznek világosak az alábbiak, amelyekről Marcantonio szól: Igeidő, ige szemlélet, igemód és más származékos formák, (340. old.)

Az ige szemlélet jelölői és igei szerkezetek, (344. old.) Főnévi igenévi, gerundiális és igei szerkezetek, (345. old.) Névutós szerkezetek. (347. old.)

A földrajzi nevek és a hun kutatások világossá teszik az alábbiakat: „Vessük össze a következő jellegzetességeket, melyek némelyike valamennyi, mások pedig sok uráli és altáji nyelvben jelen vannak:

1. ragozás,
2. a nyelvtani nemek hiánya,
3. mássalhangzó torlódás hiánya szókezdő helyzetben,
4. a névelő hiánya (a mai magyar és a mordvin kivételével melyekben van enklitikus névelő),
5. a determináns megelőzi a determinátum-ot.

6. a birtoklást a mini est szerkezettel fejezik ki, ld....a magy. nekem van,
7. egyes szám használata egy számnév által megelőzött főnév esetében, mint a magyar három asztal –0...
8. alap (S)OV szórend (ettől számos eltérés létezik...
9. a lenni ige hiánya az állító mondatokban,
10. a birtokos végződések használata a főnév- és igeragozásnál,
11. a kérdőmondatok jelölésére szolgáló rag használata,...
12. a nominalizáció használata alárendelt mondatok alkotására az olyan szerkezetek helyett, mint a 'hogy + ragozott ige'...
13. az (ún.) tárgyeset jelölő használata, csakis a határozott...tárgy jelölésére...
14. az igenévszó jelenléte..." (348-349. old.)

A mássalhangzós formánsok Eurázsiaiában történő eloszlása c. téma vizsgálata matematikai elemzéssel csak akkor hozhat elfogadható eredményt, ha a vizsgálat alapjául nem az eddigi szakirodalom anyagát vesszük. Egyébként csak találgatni lehet. „Ebben a részben az e fejezetben tárgyalt legáltalánosabb uráli, altáji és jukagir formánsok...matematikai elemzését fogom végrehajtani azt igazolandó, hogy hasonlóságukat és/vagy azonosságukat lehet-e valódi nyelvi megfelelésekként magyarázni.”; „A számításba be fogok vonni néhány dravida formánsot, de ...indoeurópaiakat nem.” (351. old.); „Azt a következtetést vonhatjuk le, hogy e formánsok eloszlása nem lehet a véletlen eredménye, mivel túl sok formáns van jelen túl széles körben,...kérdés, hogy vajon ezek a valódi összefüggések a „kölsönzés vagy az öröklés következményei-e...””; „Nehéz, ha nem lehetetlen azoknak a végződéseknek a változatait visszavezetni egy közös eredetre, melyekkel a mai uráli nyelvekben találkozunk. Valójában az uráli alaktan nagyobb és jelentősebb területei nem rekonstruálhatók.” (356. old.)

Igaza van Marcantonio-nak: „Tulajdonnevek, régészet és genetika ...a kutatás e területeit is erősen befolyásolta és bizonyos esetekben jelentősen eltorzította vagy meghamisította a vélekedés, hogy az uráli nyelvek egy családot képeznek.” (361. old.)

A. Marcantonio az alább olyan vitákról ír, amelyekre a válaszomat a mintegy 150 tanulmányom, 31 könyvem tartalmazza. Vö.: „Az általános nyelvészetben vita van a tulajdonnevek státuszát illetően: egyes szerzők azt állítják, hogy nagyon ösztönzőek lehetnek a tényleges kapcsolatokra vonatkozóan,... míg mások az ellenkezőjét állítják, mivel az idők folyamán az emberek és a helyek könnyen változtathatják elnevezésüket a történelmi és társadalmi események nyomása alatt...az uráli elmélet a tulajdonnevek kapcsolatából ered, a magyar-manysi szópárt még ma is az elmélet bizonyítékeként idézik.” (363. old.)

Megjegyzem, egyrészt a népnév nem tulajdonnév, másrészt a népnév eddigi magyarázatai elfogadhatatlanok. Az urálba sorolt nyelvek beszélőinek, azaz a népek nevének rendre téves a magyarázata. Csupán egy példáról szólok: *Suomi* (*Suo*+ *mi*), *Suome* (*Suo*+ *me*) elemekből álló összetett szó, ahol az előtag *suo* 'mocsár', az utótag *mi* 'föld' jelentésű. Finnország *Suomi* neve tehát 'mocsárföld' jelentésű, s a *suomi* nép ennek az országnak a lakója. A *Sum* (*Su* + *m*), *Sumi* (*Su* + *mi*) helynévi formák a *Suomi* fejleményei.

A magyarok önelnevezéséről külön ír Marcantonio. (360. old.)

A baskír-magyar kérdéskör kapcsán olvashatunk a *Gyarmat*, *Jenő*, *Nyék*, *Keszi*, *Megyer*, *Tarján*, *Gyula* nevekről és a *kündü*, *kende* címnévről. (372. old.) Megírtam a törzsneveket a földrajzi névi kutatások fényében.

Marcantonio a továbbiakban ír a helynevekről az uráli nyelvekben (376. old.), amely a jelzett problémákon túl számtalan kérdést érint. A válaszokat közel 40 éven át kerestem, egy része megtalálható az eddig megjelent munkáimban, a másik része pedig a kéziratban lévőkben, amelyek évek óta kiadásra várnak. Ízelítőül szólok egy-két összetartozó szóról: A balti finn *mäki* 'domb', összetartozik a magy. *Móka*: szőlős, gyümölcsöskert neve Bakonszegben. A szó rokona szerepel a Volga-Urál vidéke földrajzi nevei között is.

A balti finn *niemi* 'hegyfok, földnyelv, félsziget' < **nienki*. Vö, nagy, *nyelv* szó.

A továbbiakban Marcantonio más tudományágakról ír, pl. a Genetikáról: „A genetikai tanulságok fokozatos átmenetet mutatnak az Urál hegység közelében található keleti uráli térség (szamojéd, obi-ugor) főleg mongoloid

jellegétől, a nyugati uráli területek és Finnország főleg europid jellege felé.” (378. old.); Régészetről: „nem látszik bizonyítottan az Urál hegységtől nyugatra irányuló vándorlás. Ellenkezőleg, úgy tűnik, hogy a népeségek a másik irányba vonultak, észak felé, a visszahúzódó jégmezőket követve.” (vö.: BOTALOV 2007); Nem csoda, hogy „nincs nyoma a közös finnugor vagy uráli folklórnak, vagy szájhagyománynak.” (379-380. old.); Továbbá „A névanyag nincs kapcsolatban a feltételezett uráli területtel. A régészeti bizonyítékok gyérek... A genetika adattömeg egyszerű, fokozatos átmenetet mutat a nyugati europid jellegből a keleti mongoloid jelleg felé.”

Az ellentmondásnak az okát a nyelvészek tévedéseiben kell keresni: „nincs bizonyítható kapcsolat a nyelvi hagyomány és a genetikai és a régészeti felfedezések között.” (381. old.)

Az Összefoglalás-ban (384. old.) nagyon helyesen a következőkről szól a szerző: „Amit általában „bizonyítékként” közölnek, az valójában feltételezések összefonódó sorozatának eredménye, a közölt bizonyságok általában a következményei, nem a bizonyítékai annak a feltételezésnek, hogy az uráli nyelvek családok képeznek.” (389. old.); A szótani és nyelvtani „megfelelések egy fajta, nagyon széles földrajzi területen keresztülható nyelvi érintkezésről tanúskodnak, amely több ezer kilométert ível át.”;

„Ráadásul, az áttekintés olyan összefüggéseket azonosított, melyek az uráli terület hagyományos határait gyakran keresztező izoglosszába csoportosulnak. Ezeket a tulajdonnevekből kapott adatok is alátámasztják. Úgy látszik, hogy az uráli határt keresztező izoglosszák legerősebb csoportja a magyart, a türk nyelveket és a mongolt kapcsolja össze.” (390. old.)

Annak oka van, hogy „az uráli nyelvek közötti, valamint az uráli nyelvek és szomszédai közötti megfeleléseket jobban le lehet írni a keresztező izoglosszák segítségével. Ezek a nyelvek nyelvjárási folytonosságot alkotnak. A magyar nyelv helyzete különösen fontos, lévén, a hagyományos paradigma sarkköve. A magyar és az ugor meg a finnségi nyelvek közötti különösen gyér megfelelések, párosulva a magyart, a türk nyelveket és a mongolt összekötő erős izoglosszákkal, azt jelzik, hogy ha egyszerű osztályozáshoz ragaszkodunk, akkor a magyart „belső-ázsiai” nyelvnek kellene besorolni.”

Egyet értek: „felül kell vizsgálni a nyelvek osztályozására használt nyelvészeti módszert.” (391. old.)

A. Marcantonio ír a nyelvészeti módszer-ről: Keresi a választ arra a kérdésre is, hol siklott félre az eljárás? (394. old.). Valóban, „Sokféle erő működött, melyek visszatartották az uráli paradigma felülvizsgálatát. Idetartozik az emberek érzelmes indíttatású kutatása eredetük után, a kortársak figyelő szeme egy nagy hatású elmélet bűvkörében, a darvini modell kényszerzubbonya, és az elegendő rokonság megállapításához, akár bebizonyosodik, hogy a módszer alkalmazhatóságának előfeltételei fennállnak, akár nem. Hiszem, hogy ezek az erők most mind megcsappantak. A hagyományos uráli modellt most több fronton támadják. Hiszem, hogy a paradigma-váltást már nem lehet elodázni.” (395. old.)

A Függelékben olyanokról ír a szerző, amelyeknek az egyenkénti bemutatásával lehetne helyes magyarázatot adni. Mint kérdésfeltevés, témamegjelölés nagyon is helyénvalók: „Testrészek neveinek eloszlása az EUW-ben” (397. old.); Janhunen korpuszából vett szavak eloszlása. (399. old.);

„Elsődleges esetragok és eloszlásuk az uráli térségen belül és azon kívül.” (401. old.); „Önelnevezések az uráli nyelvekben.” (405. old.); Közös magyar/baskír helynevek. (407. old.)

A fenti kritikai bemutatóból egyértelműen kiviláglik, hogy Angela Marcantonio írásai a jelen hamis helyzetből való kijutásnak, az egy helyben való topogásból való kilábalásnak az első nagyon fontos lépését képezik. Az ő állításával érdemben a mai napig nem szálltak vitába, egyetlen egy tételt sem cáfoltak meg tudományosan, az uráli nyelvrokonság hangoztatói a tévhitek sorozatát megdönthetetlen tudományos igazsággént, azaz dogmaként kezelik továbbra is.

Rövidítések

alt.	altáji
ang.	angol
azerb.	azerbajdzsán
bask.	baskír
burj.	burját
csag.	csagatáj
cser.	cseremisiz
csuv.	csuvas
E/1.	egyes szám első személy
fi.	finn
germ.	germán
hak.	hakasz
jen.	jenyiszeji
jen. szám.	jenyiszeji számójéd
jur. sz.	jurák számójéd
kalm.	kalmük
k.kalp.	karakalpak
kam.	kamasz
karacs.	karacsáj
kaz.	kazah
kirg.	kirgiz
ko.	komi
kojb.	kojbál

kum.	kumük
lat.	latin
ld.	lásd
lp.	lapp
magy.	magyar
man.	mansi
md.	mordvin
mdE.	mordvin erza
mdM.	mordvin moksa
mong.	mongol
mot.	motor
nog.	nogaj
ném.	német
nyj.	nyelvjárás
ol.	olasz
or.	orosz
oszm.	oszmán
osztj.	osztják
ÓT.	ótörök
ó-u.	ósugor
pl.:	például
stb.	és a többi
szam.	szamojéd
szam.jur.	szamojéd jurák

szelk.	szelkup
tat.	tatár
tör.	török
T.sz. 1. sz.	többes szám első személy
tuv.	tuvai
türkm.	türkmén
tvig.	tavgi
udm.	udmurt
ua.	ugyanaz
üzb.	üzbég
vog.	vogul
votj.	votják
vö.:	vesd össze
zürj.	zürjén

Források, Irodalom

- ✚ BOTALOV Sz. G. BOTALOV Sz. G., *Ázsia nomádjai és az őssugor uráli-szibériai egység* 2007. in: *Őstörténeti Füzetek* 6. Az „Eleink – Magyar Őstörténet” folyóirat melléklete, Régészet – Történelem – Nyelvészet 2007.
 - ✚ JEGOROV 1964 JEGOROV, V. G. 1964: *Etimologicseskij szlovar csuvasszkovo jazyka*. Csuvaszkovo Knyizsnoje Izdatelsztvo. Csebokszari.
 - ✚ LYTKIN-GULJAJEV 1999 V. I. LYTKIN-J. Sz. GULJAJEV 1999: *Kratkij Etimologicseskij Szlovár komi jazyka*. Komi Knyizsnoje Izdatyelsztvo. Szyktyvkar.
 - ✚ MARCANTONIO 2006 ANGELA, MARCANTONIO *Az uráli nyelvcsalád Tények: mitoszok és statisztika* Magyar Ház Kiadó, Magyar fordítás: Imre Kálmán 2005
 - ✚ SZINNYEI 1884 SZINNYEI József 1884 *Finn-magyar szótár* A Magyar Tudományos Akadémia kiadása Budapest
 - ✚ TESz. BENKŐ Loránd (főszerk) 1976: *A magyar nyelv történeti etimológiai szótára I-III*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
-

CZEGLÉDI, Katalin: Critical Remarks on Angela Marcantonio's Book *The Uralic Language Family*.

In this book review the author takes under the loop the book of Angela Marcantonio '*The Uralic Language Family*'.

~ ~ ~ ~ ~

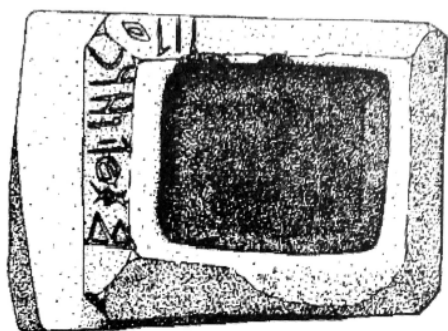
Delibeli József : Székelyföldi kőrovások

Jelen írásomban három székelyföldi: vargyasi, homoródkarácsonyfalvai és az erdőszentgyörgyi kőfelirattal szándékozom foglalkozni, azok eddig ismert olvasatait felülvizsgálva, esetleg újabbat javasolni. A három szinte teljesen mássalhangzós felirattal talán legteljesebben *Ferenczi Géza*,¹ *Ráduly János*² és *Vékony Gábor*³ foglalkozott, míg *Hosszú Gábor*⁴ ugyan olvasatot nem adott, de összegyűjtötte a különböző véleményeket, módosításokat.

Vargyasi felirat.

Vargyas (Kovácsna megye) korábbi temploma maradványának feltárásakor: „1994. július. 27.-én e templomhoz toldott, és mára ugyancsak összeomlott tornya déli oldala alapozásába – másodlagos elhelyezésként – beépített kőtömbök egyikének, bevéselt rovásjelekből álló szöveget pillantottak meg. ... Én – írja *Ferenczi* – igyekeztem meghatározni a rovásbetűk hangértékét, és megerősítettem Kónya Ádám *MiHáLY* átírását. Szász Tibor András *MiHáLY ISSzentTeN KöVeTe* megfejtésre jutott. Ráduly J. *MiHáLYJ iRTáN KöVeT* olvasatot ajánl. Kósa Ferenc *MiHáLYI SZ(ilve) (sz) TER TÖN KöVeT*-nek értelmezi. Benkő E. *MiHáLY* vagy *MiHáLYi* nevet lát benne.”⁵

Láthatóan többen, többféle eredményre jutva foglalkoztak a felirattal, az újabbakat *Hosszú* foglalta össze könyvében,⁶ melyből a képeket is kölcsönöztem.

Benkő rajza a faragott kőről.^{273/59}

A felirat hiteles másolata.^{274/59}

Vékony szerint a vargyasi feliratot a következőképpen olvashatjuk: *(i)m(ë)h fioyt(e)n(e)kőd*.⁷ „János evangelistára vonatkozik.” Olvasatát *Zelliger* fejlesztette tovább: *‘mé fioy tⁿeküd*-re, melynek értelmezése mai magyar nyelven; [Asszony,] íme a Te fiad!^{275/59} Szerinte görög biblia fordításból ered, melynek Újszövetségi magyarázatára szolgálnak a ⁽²⁸⁰⁾ és ⁽²⁸¹⁾ idézetek.

Vékony: „az olvasatok, magyarázatok azért problémásak, mert a székely írás emlékein a hosszú magánhangzókat kiírják, mint arra Püspöki Nagy Péter és Sándor Klára már régebben utalt. ... a *M(i)h(á)ly*, és *(i)rt(á)n* szavakban az á helyén az < a > betűt jelölni kellene.”⁷

Kósa elemezte *Vékony* olvasatát, és vitatta felhozott érveit.^{287/60} Rámutatott, hogy a feliraton a /GH/ γ rovásjel nem N, hanem N alakú.^{289/60} Eltérő hangértékkel vette figyelembe az alakilag egyező 7. és 11. jelet.^{290/60} Nehezen indokolható: „hogy a felirat M /v/ jele, azért /ö/ hangértékű, mert hatott a felirat készítőjére a latin betűs helyesírás”.

Zelliger észrevétele szerint, az utolsó szó olvasata helyesen *neküd* lenne, ami pedig a latin betűs írásbeliség hatásának feltételezése nélkül is indokolható. Az emlék keletkezésének ideje arra az időre tehető, amikor a veláris zöngés spiráns még megvolt a nyelvünkben, illetőleg vokalizált fejleménye legalábbis diftongus szinten eleven volt.^{293/61}

Benkő szerint a felirat 13-14. századból való.^{292/61} Érdemes megfigyelnünk, hogy a vargyasi felirat betűi „*funkcionális szerepűek*”, ... az olvasásra legalkalmasabb helyre, a keresztelőmedence szélére, jól láthatóan vésték be, ... és jól kidolgozott betűk.^{291/61}

Nézzük a felirat betűsorát kiterítve:

Y	M	O	D	Y	H	I	I	O	X	J	
12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1

(a 6. jelre nem találtam alakhű karaktert)

Végignézve a jelsort kitűnik, hogy a 3. és 5. betű kisebb a többinél, s az utóbbi pedig eléggé szorosan a 4. után van vésvé.

Láthatóan a felirat döntő többsége az ismert *székely-magyar* ábécé betűivel azonosítható, így az 1. az (**m**), a 2. (**h**), a 4. (**i/j**), a 8. és 12. (**t**), a 9. (**n**), a 10. (**k**²), míg a 11. a (**v**). Ezek előfordulására nem hivatkozom.

Határozzuk meg a többi rovásjelet:

- 3. jelet *Vékony* -f-, a többiek -ly- betűnek értelmezik, sőt *Hosszú* egyszerűen *Vékony* meghatározása alapján már – *indokolatlanul* – az „ÁTLÓS” F /f/ grafémának nevezi el. Tapasztalatom szerint ezt a rovásjelet lehet ligatúraként is értelmezni: O + / (**m**²-r/r-**m**²) elemekre bontva. Az O (**m**²)-re analógia a felsőszemerédi kőfelirat 5., a mezőberényi gyűrű 1. jele,⁸ de hivatkozhatnék a novocserkaszki kulacs azonos jelére is. Az / (**r**) rovásbetűre az előző hivatkozásból példa: a ladánybenei edény 15. jele, az esztergomi,- a deszki,- és ladánybenei gyűrűk összevonásaiban lévő r-t jelentő ferde vonalak. Ha ez itt is megállja helyét, akkor az 1. rovást a veláris -m¹- betűnek kell tekinteni.
- 5. jel. *Benkő* lehetségesnek tartotta, hogy csak véső nyom vagy karcolás. Én egyelőre elfogadom a *székely-magyar* (**sz**) jelének.
- 6. jelet értelmezték i-nek, hosszú í-nek, kettőspontnak, sőt *Hosszú* – *Vékony* nyomán – már egyenesen a glagolitából átvett „KÖRVÉGŰ” O-ként sorolja be a *székely-magyar* jelek közé! Megjegyzem, a magyar rótt írásnak *soha* nem volt szüksége a sokkal későbbi glagolitából *kölcsönzésre*! Egyébként erre a rovásalakra példaként hozhatom a Hódmezővásárhely–Kenyereér-dűlői gyűrűt, ahol a vésnök ugyan így különbözteti meg a veláris 13. (**sz**¹) betűt.⁹ Ezek szerint a felirat kétféle -m- betűje mellett. van veláris és palatális -sz- betű is!
- 7. jel. Ezt a jelet az eddigi olvasatok -γ- és -r- hangértékkel azonosították. *Kósa* szerint az Ozora-típusztai és minuszinszki korong feliraton is „hasznoló, szintén *tűkrözt* GH alakot láthatunk.” Igaz, de a Minuszinszki orsókorong 9. H jele nem -gh-, hanem (**k**¹), ligatúraként pedig a (**t-k**²) összevonás,¹⁰ amiben a -k²- azonos a battonyai gyűrű 4. és 9. jelével. Ez itt is elfogadható.

Most már minden betűt ismerünk, értelmeztünk, írjuk fel a felirat jelsorát nagybetűvel balról-jobbra, megkülönböztetve a két kisebbet.

M ¹	H	M ² -R/R-M ²	I/J	SZ ²	SZ ¹	T-K ² /	K ¹	T	N	K ²	V	T
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	

Fel is tűnik mindjárt, hogy az első két jelről nehezen állítható, hogy egy szó lenne. Az 1. jelet áM (eaM) bizonyító, erősítő, helybenhagyó szónak,¹¹ míg a 2.-at: Ha vagy Hű értelemmel olvashatjuk. Próbálkozhatunk esetleg, hogy összevonjuk a következővel: ' HM²-R vagy HR-M² '; de igazából nem jól érthető. A 3.-4. jelsorból a MeRI, MeRüJ, ReMéJ, öRöMI, öRöMüJ szavakat hozhatjuk ki, melyek közül némelyik még kapcsolatba is hozható a keresztelőmedence funkciójával.

Bajban vagyunk, ha az 5.-6. betűket akarjuk szóként vagy szótagként olvasni: 'SZ²SZ¹'. Nem jobb a helyzet ha kiegészítjük a 7. jellel: 'SZ²SZ¹T-K²' (eSZ uSZTeK?) vagy 'SZ²SZ¹K¹' (eSZ uSZoK, eSZáSZoK?). Tényleg úgy néz ki mintha az 5. betűre nem lenne szükség, mert nélküle a 6.-7. betűsor esetleg értelmezhető.

Mi jön ki, ha a két kisebb M²-R SZ² rovásalak valóban összetartozik? A MeRüSZ, illetve ReMéSZ, láthatóan összetartozhatnak, akkor ezt figyelembe kell venni.

Folytatva, az azonos nagyságú 4. és 6. 'I/JSZ¹' jelsorból összerakhatjuk az uJuSZ, **újulsz** szót, de kiegészítve a 7.-el 'I/JSZ¹T-K², I/JSZ¹K¹' máris bizonytalan értelművé válik. Akkor a 7. betű nem tartozhat az előző kettőhöz. Viszont önmagában sem igazán értelmezhető a T-K² vagy K¹, így össze kell vonnunk a 8. és 9. jellel. A 7.-8.-9. jelsor: 'T-K²TN, illetve K¹TN'; az utóbbi hangzósításából a KuToN szó elfogadható.

Ehhez viszont nem jól illeszkedik az utána következő klasszikusok: „*kövef*” olvasata, így végül is a 10.-12. jelsor feloldását majd az egész felirat értelméhez kell igazítani.

Állítsuk fel az előzőekből válogatva, a lehetséges feliratsort:

	M ¹	H	M ² -R	J	SZ ²	SZ ¹	K ¹	T	N	K ²	V	T
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

hangzósítva: eaM Ha uJ uSZ KuToN Ki VoT

MeRü SZ¹

azaz:

Ám ha merüsz ujusz, kúton ki vot¹²

mai nyelvünk szerint: **Ám ha merülsz (meg)újulsz, (e) kúton (kútnál) ki volt(á).**

Láthatóan nem egy Újszövetségi példamondat, vagy egy adakozó névjegye van ráírva a medence szélére, hanem – ahogy azt *Benkő* helyesen felismerte – a keresztelőmedence céljához funkcionálisan köthető keresztényi szöveg.

Bizony, a jelképes bibliai merülés, a „szentelt, megszentelő-megtisztító víznek” kútjánál, a megújulás, megkeresztelés magasztos eseményét örökíti meg a köfelirat rovása!

Megmagyarázható, hogy a 4. és 6. jel közé miért került az 5. rovásjel.

Egyértelmű, hogy a 3. (**m²-r**) ligatúrát eleve kisebbre kellett vésnie a rovónak, hogy ne foglaljon el a „kör” nagy helyet. A 4. jel alakját viszont *eltévesztette*, mert annak helyes † (sz-j) állása helyett, 1(j) betűt véselt! Ez könnyen igazolható, ha a felirat elejét átírjuk az alábbiak szerint:

I	†	Ø	✕	‡
6	4	3	2	1

Ebben az esetben a 4. jel, az † + † (**sz²-j**) ligatúra eredeti szándék szerinti olvasata: *hibátlan!*

Lássuk: M¹ H M²-R SZ²-J¹ SZ¹ azaz: áM, Ha MeRüSZ-uJuSZ

(Igaz, így a ligatúrával nem lett a két szó között szóköz, de ez nem értelemzavaró.)

A vésnök *észrevette* tévedését, de mivel 3.-4. jel között már nem volt hely, ezért kénytelen volt, ha értelemzavaróan is, az 5. -sz- betűt szorosan a -j- után *betoldani*, a 3.-al egyező kisebb mérettel, hogy legalább *összetartozásukat hangsúlyozza*.

Itt szeretnék megemlíteni – véleményem szerint – egy hibásan elterjedt nézetet, miszerint egy jel és tükröképe: „ugyanaz”. Általában nem! Ugyan, mi értelme lenne akkor a tükrözésnek, ha így is, úgy is, ugyanaz a hangértéke? A tükrözéssel a rovó valami mást is szándékozik jelölni, kifejezni!

Szerintem, ha egy rovásjelet megfordítanak, tükröznek, azzal legtöbbször megfordítják a jelre vonatkozóan az olvasás irányát is, másrészt egy *arra alkalmas* egytagú rovásjel, így ligatúraként: *fedett* elemeire is bontható; hisz ez a cél. Esetünkben a jobbról bal irányú 1(j) tükrözve, balról-jobbra † = † + † (sz-j) lesz, az ‡ tükrözve ugyan így lesz: ‡ = † + † (sz-a).

Így működik a két vagy többtagú összevonások tükrözésének értelmezése is. (Ezekre példák sora található a 8. lábjegyzetben feltüntetett írásomban és mellékletében.)

Vajon honnan eredhet írásunk e sajátossága? Mit is ír *Maria Dietrich* a sumér-akkád sorvezetéséről? „Mindkét nép, az úgynevezett szumér és akkádi, magyarul beszélt, ... a szumérok balról jobbra, az akkádok jobbról balra írtak. ... A későbbi szövegekben keverték a szumér és az akkádi írásformákat – akár egy szón belül is –. ... Az akkádi rendszerben egy jel jelenthetett szumér szójelet, szótagot, akkádi szótagot, egy hangot.”¹³ Valószínű innét eredhet a hun–magyar, székely írásunk e különlegesen ősi, egyedülálló „akkádos” sajátossága; más példát erre nem tudok felhozni.

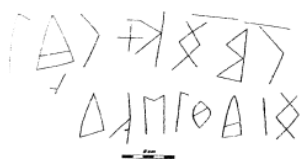
*

Homoródkarácsonyfalvi felirat:

Homoródkarácsonyfalva (Grăciunel – Hargita megye) felirata az unitárius templom torony második emeleti ablakának szemöldökkövén található, mely a 13. század eleje-közepére datálható.¹⁴

Benkő szerint a faragvány nem a jelenlegi helyén keletkezhetett, hanem a környékbeli analógiák alapján, az időjárási viszonyoknak kitett; valamikori kapukeret lehetett.¹⁵

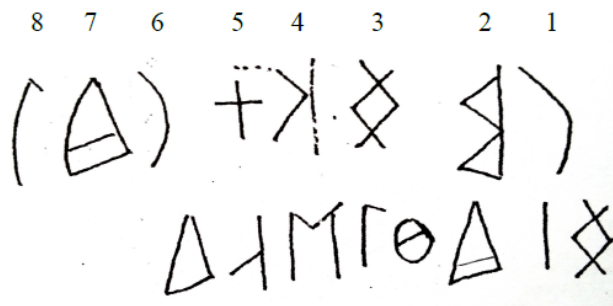
A feliratról – idézve *Hosszú* könyvéből – többen többféle rajzot tettek közzé, ezek közül kettőt én is átvettem: *Ferenczi* 1979-es rajza balra,^{299/62} *Benkő* kétvonalas rajza jobbra 1994-ből,^{300/62} míg a harmadik újabb egyvonalas rajz *Rádulyé*.¹⁴

Ferenczi rajza

Benkő rajza

Ráduly János rajza megszámozva

Az első sor hossza 27, a másodiké 22, míg a betűk 4-9 cm közöttiek. *Ferenczi* szerint: a felirat zárt egész, mivel a szélén lévő betűktől jobbra is, balra is, van még hely. „Ez azonban korántsem ilyen egyértelmű – állítja *Vékony* –, a szomszédos hengertagon is lehetett írás.”

A szerzők különböző olvasatait, *Vékony* írásából kivonatolva mutatom be.¹⁶

Franz Altheim a türk rovásírás segítségével próbálta olvasni. *Vékony* megjegyzi: „a jelek azonosíthatók a türk rovásírás jeleivel is. ... Ezzel baj nem lenne, csak az, hogy értelmes szöveget nemigen lehet belőle kiolvasni.”

Csallány (1970): Hom (o) ród – k(a) rácson – f (a) lviak m (e) nd ök h (u) n – sz (é) k (e) lyírások. *Ráduly*nak két olvasata is van: NeM Hi Sze ND NeKI és Homoród SzéKeLYI VÉSÉK. (a második sor H betűje a Homoród folyó rövidítése).¹⁴

Vékony azt írja: „Részletesen azonban csak egy 1992-ben készült nagyobb lélegzetű munkában foglalkozott a felirattal. ... Mivel azonban a felirat jelei jól azonosíthatók, mégiscsak kell, hogy legyen magyar olvasat, ha a felirat valóban székely jelekkel íródott.”

Ferenczi a következő jeleket azonosította: (szöveg olvasatot nem adott)

1. és 6. (n), 2. (m), 3. és 9. (h/e), 4. (sznst), 5. (d), 7. (l), 8. és 13. (i/j), 10. (sz), 11. (l/ék), 12. (ly),
14. (v), 15. (s)? 16. (k)

Vékony ezek közül problémásnak látta: a 4., 5., 7., 11., 12. 15. és 16. rovásjeleket, melyeknek más hangértéket, és magyarázatot adott.

Nála: a 4. -szn-, az 5. - + -, 7., 11. és 16. -ik/ki-, 12. -f-, 15. a -t- betű, melyek alapján olvasata:

< n m h sz n + n ik/ki i > < h sz ik/ki f i v t ik/ki >

azaz hangzósítva: „...n(ë)m h(i)sz(ë)n n(e)kii h(i)szik fiut ik... szövegtöredék,
így János evangélium egyik helyének, illetve azzal rokon bibliai szövegeknek a parafrázisa, pontosabban parafrázis-töredéke. ... a *nēm hiszen neki, s a hiszik fiut ik* kifejezésnek is megvannak a minuszkulái, de azért a karácsonyfalvi szöveg meglehetősen szabad tolmácsolása a bibliai helyeknek. ... Az *ik* a 3. személyű személyes névmás többes számú alakja: 'ök', ... Nem probléma mentes, hogy a *fiu* szót a < fiv > írásképpel rögzíti a felirat. ... Ez azonban, ... általános volt a székely írás régebbi emlékeiben, ahol az *u* hangnak nem volt külön jele, azt először < o > jellel, majd a latin írás hatására < v > jellel jelölték.”

Ezen előzmények után nézzük meg, milyen más olvasatra lehetne javaslatot tenni.

Szembevetendő a vargyasi felirattal a betű hasonlóság, így az ott tett megállapítások valószínű itt is használhatók. Új rovásalakok a háromszög jelűek.

- Ferenczi meghatározásából biztosan elfogadhatjuk a következőket: ()-be tettem.
1. és 6. (n), a 3. és 9. (h/e), az 5. (d), a 7. és 11. (l) jelet, míg a 10. az (sz) a 16. pedig a (k) betű jele lesz. Ez utóbbiról jegyzi meg Vékony: „A jel, vagy a türkhöz közelálló hangértékű, vagy a székely rombusz alakú < k > előzményeként megőrzött régiség.”
- A vargyasi olvasat alapján: a 2. az (m¹), a 12. (m²-r/r-m²), a 13. pedig az (sz²-j) lesz.

A hiányzó jelek, új megállapítások: ezek hangértéke ()-be téve.

- 1. jel rajza nem egyértelmű, ha > alakú: akkor (a/á) mint a deszki és ladánybenei gyűrűn,⁸ ha ' > ' akkor valóban (n).
- 4. jelnek a vésete Vékony szerint más jellegű, melyet ő úgy értelmezett, hogy a függőleges vonalra – az l (sz) betűre – balról ráhúzódik egy > alakú jel, melyet n-nek határoz meg. Tapasztalatom szerint e > jel, többféle képen is értelmezhető. A hódmezővásárhelyi gyűrűn balról-jobbra a K (k) betű jele,⁹ itt > állású, ligatúraként: > + l (t-k), > + l (sz-k), de akár, > + l (sz-a) is lehetne. Alakilag azonosat, de hangrendileg mást kapunk, ha az esztergomi gyűrű K (ö)⁸ jelét *türkrözött* > ligatúraként balról-jobbra olvassuk: > = l + > (t-ö), vagy > + l (ö-t).
- 5. jelet többen szóköz jelnek tartják, ami azért kétséges, mert alkalmazása akkor nem következetes. Az ilyen alakú ' + ' rovásjel hangértéke a deszki és hódmezővásárhelyi gyűrűn: -d-, míg a hasonló † alakúé a felsőszemerédi kő,- és kunkerekegyházi gyűrűfeliraton: -i-.⁸
- 7. és 11. jelet azonosnak tartom a székely-magyar A (l) jelével, így egyszerűbb róni. Esetleg, ha a Ráduly és Benkő 7. jele valóban alakhű, lehetne: A + C (l-e/é) ligatúra is.
- 8. jelnek is kétféle rajzolata van a másolónál. Ferenczi rovásjele: † (sz-j), az ezzel analóg Ráduly-féle: C jel – valójában egy fordított > – jobbról olvasva: az C+† (i/j-e/é) hangértékű ligatúrát jelenti. Az C (e/é) rovásjelre példák sora található Csallány gyűrűin.⁸
- 14. jel alakja sem egyértelmű, lehet: M (v) és a jobbra fölfelé túlnyúló rövid vonalkájával: M+/ (r-v) vagy (i-v); de nem kizárt a Vékony logikája szerinti latin írás hatására kialakult: (r-v/u) magyarázat sem.
- 15. jel λ (t¹), Vékonynál is (t). Ezt a -t- alakot visszaigazolják a margitszigeti kő, az esztergomi,- ladánybenei gyűrűfeliratok.⁸ Mégis, különbözhet valamiben ez a λ (t), a másik † (t) rovásjeltől. Vékony szerint: „ez lehet a -d- hang -t- jelhez hasonló betűvel való írása.”¹⁶ Én az azonos állású, de megkülönböztetésül fejre állított veláris t¹-nek tekintem.
- 16. (k²) a háromszög és variációit Csallány is -k- betűnek fogadta el.¹⁷

Láthatóan egyes rovásjeleket többféle rajzolattal rögzítettek, ami persze azt is jelenti, hogy hangértékük sem azonos. A helyes, vagy helyesnek vélt olvasatot, mindenképpen a kő eredeti funkciójához kellene majd igazítani; de ebben sincs egységes álláspont. A vélemények szerint, lehet kapuzat hengertagja, vagy gyámkövek „támasztásra” felhasznált falba épített oszlop töredéke.

Azt hiszem a felirat betűsorát a funkcionális értelmű olvasat, olvasatok megkeresése alapján véglegesíthetjük, ezért próbáljunk előbb elolvasni.

Talán a legkönnyebb dolgunk a második sorral lesz. A 9.-11. jelsor egyértelműen: HiSZeL. Folytatva: a ReMÉSz szót olvashatjuk ki a 12.-13. betűsorból, hiszen a 13. jel mindhárom rajzon az (sz²-j) alakú ligatúra. Tovább pedig csak J-vel folytatódhat.

Látható, hogy a 13.-16. jelsor csak mássalhangzókból áll, akkor a rovás szabályai szerint tisztán palatális, vagy veláris hangrendű lehet. Amennyiben a 14. jel a -t¹- betű, akkor ' -JVT¹K ' jelsor olvasata: JaVaToK, de nem zárható ki a: -JáR-UToK sem, ha *Vékony* v = u magyarázata helytálló.

Palatális hangrenddel csak mutatom: ' -JVT¹K ' azaz JöVTöK, JöVöTöK, illetve a ' -JR-VTK ' lehetne: JeR VÉTöK, és mások, de ezek amúgy sem illeszkednek a felirat értelméhez.

Az első feliratrész: ' NM¹ ' azaz áNoM (állnom), az ' A/ÁM¹ ' betűsor: ÁM értelmű, ez azonos a vargyasi felirat kezdő szavával, de itt már az -a/á- betűt ki is írták.

A 3. ' H ' lehet önállóan: eH, Ha, Hü, de hozzá is tartozhat az utána lévőkhöz. Az első esetben a 4.-6. ' KDN ' jelsorból képezhető: a KüDöN vagy ' KIN ' (kinn) szavak, míg a 3.-6.-tal összetartozóként a ' HSZ-KIN ' betűsorból: a HiSZ-KIN (hisz kinn), esetleg HiSZeKIN (hiszékeny?), illetve a ' HT-ÖDN ' betűsorból: a HiTÖDöN.

A 7.- 8. rovássort én palatálisnak tartom, ahol az **-eléje-** szó kétféle megközelítéssel is igazolható, úgy mint: ' L-ÉJ-E ' és ' LJ-E '. A másik változata: ' LSZ-J ' azaz LeSZeJ.

Nos megpróbálhatjuk értelmezni, mondanivalóvá szerkeszteni ezt a többféle lehetőséget, de azt hiszem mindaddig nem lehet eldönteni a helyes olvasatot, amíg nem jön létre egységes, elfogadott álláspont a felirat rovásjeleiről! E nélkül, most csak az a lehetőség áll fenn, hogy a felirat olvasata balról-jobbra:

Ferenczi rajza alapján:

ÁM¹ HiT-ÖDöN LeSZ-eJ / HiSZeL Re-MÉSz-JaVaT¹oK

Benkő és Ráduly rajza szerint:

áNoM¹ HiT-ÖDöN eL-ÉJ-E / HiSZeL Re-MÉSz-JáR-UT¹oK

Én a leglogikusabbnak tűnő:

áNoM¹ HiT-ÖDöN eL-ÉJ-E / HiSZeL Re-MÉSz-JaVaT¹oK

...**Állnom hiteden eléje, / hiszel, remélsz, javatok...** (lészen)

olvasatot véglegesíteném.(2014. 05. 25.) Ebben a vallásos tárgyú mondatban tényleg benne van, ha hittel, reménnyel állsz templomod kapuja előtt, az lelked javára lészen, s talán az is igaz, hogy a felirat töredékes!

*

Erdőszentgyörgyi kőrovás

A székely kőfeliratok harmadik emléke, a Maros megyei Erdőszentgyörgy-i református templom támpilléren bevéselt, rovásjegyeket tartalmazó homokkő, melynek bal oldal 11,5 cm, a jobb 8 cm magas. A rovásbetűk 2-2.5 cm közöttiek.

A felirat ismertetésére, bemutatására; *Ráduly János* szakavatott írását használtam fel.¹⁸

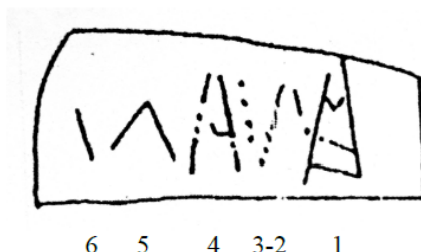
Ebből megtudhatjuk: „az írásjegyeket 1935-ben fedezték fel, az egyház akkori alapos megújításakor, ... rovásírás-jegyeiről a *Ferenczi* szerzőpáros közölt tanulmányt. (In. ...) *Ferenczi Géza* megemlítette: rajzának elkészítésekor munkáját nehezítette az a körülmény, hogy a homokkő felületét „vékony cementes réteggel vonták be.” 1997. augusztusban – írja *Ráduly* – „tűzetesen megvizsgáltuk az emléket, s elkészítettük róla az újabb rajzot. ... A jobbról balra haladó jegyek meghatározása roppant nehéz, a betű vonalai bizonytalanok, ezért ebben az írásban az olvasattal adósak maradtunk.”

Végül is olvasatot 2007-ben adott: KIGeS SZ (= Kegyes SZ). Az utolsó SZ betű lehet tulajdonnév (személynév), vagy köznév (szent, szentek).¹⁹ Szerinte a 'szent' szót régen gyakran rövidítették.

Hosszú írja:²⁰ „Ráduly olvasatát módosítottam /kidzs/s/ alakra figyelembe véve, hogy a 'kegyes'-t nem lehet /g/-vel olvasni.⁽³¹¹⁾ Ezzel azt feltételezzük, hogy a 12-14. században történt,⁽³¹³⁾ a felirat kora alapján a /dzs/ hangérték mellett már elképzelhető a /gy/ is.” (Vagyis akkor levezetve a -g- mégis csak -gy-!?)

Majd kijelenti: „hogy a HEGYES K /k/ betű szabályos alakja az, amiben szerepel a belső elválasztó vonal.”-?- (azt hiszem tévedésére nem kell kitérnem)

Na de térjünk vissza Ráduly írásához, és a fenti két előzmény alapján vizsgáljuk, meg a rovásjegyeket olvasata után készített rajza¹⁸ alapján, melyet véleménye szerint meg is számoztam.

Az első ami feltűnő, hogy a rovásjegyeket alkotó vonalakat a rovó nem zárja, vajon miért? Erre szokták mondani, mert tudatlan másoló, hibás a véset! Hát nem! Tapasztalatom szerint, ha a rovó a megszokottól „eltérő” akar megértetni velünk, azt bizonyosan valamilyen módon jelöli. Ez a jelölés, megkülönböztetés ugyan rendszerelvű, de mégis egyéni, személyes karakterű.

Példát erre a Pomáz-klisszai gyűrű olvasatomból mutatok be.⁸ Csallány a 3-4-5 rovásjelet így adta meg: | Y | (sz² r sz²) értelme még sem ez lett, hanem M-Y, a 15.-16. | V (sz sz²) jeltől pedig: N lett, vagyis a szétagolt jeleket összevonva is lehet értelmezni. A másik amit megemlítek az, hogy a kicsi lényegtelennek tűnő, ezért figyelmen kívül hagyott, hibának vélt eltéréseknek, mellékjeleknek is mindig van értelmezhető magyarázata.

Nézzük akkor így is a feliratot: Ráduly nevét a továbbiakban rövidítem: R.

- 1. jel R. szerint talán L, igen, alakja közel áll a homoródkarácsonyfalvai (l) rovásjelhez, de a belső mellékvonal nincs végig húzva, így sejteti a rovó, hogy az -l- betűre, és ezáltal az üres Δ alakú -k- betűre is igényt tart! Van még egy kis v alakú mellékjel is a háromszög csúcsa alatt, ami a csúccsal együtt nem szimbolizálhat mást, mint a székely ő (k) betűt. A ligatúra betűit már csak a helyes sorrendbe – jobbról-balra, felülről-lefelé – kell rakni: (k-l-k) Ámulatba ejtően logikus tömörítés!
- 2. jeltől helyesen látta R., ha „összeértetjük” őket, akkor a fordított J betű körvonalai bontakoznak ki belőle. Így igaz, erről az előzőekből már tudjuk, hogy ez akkor az ʃ (sz-j) összevonás.
- 3. jel: „Érdekes a következő végig pontozott vonallal jelölt betű. Furcsa, hogy szabad szemmel halványan látható. Talán az SZ betűt rejt magában” – írja Ráduly. Lehetne, ha vésete nem dőlne balra, szimbolizálva a V (v) rovásjelet, mint a kunkerekegyházi gyűrűn.⁸
- 2.-3. jelet akár össze is vonhatjuk egy jellé, ligatúrává: ʃ ʃ (sz-j-v). Megjegyzem Hosszú könyvének 6.3-4. ábráján, hivatkozva Rádulyra,⁽³¹⁴⁾ már pontsor nélküli a felirat. A ligatúra így sem változik, mert ez esetben a „v” bal oldalát a 4. jel jobb oldala szolgáltatja.
- 4. jel szintén ligatúra lesz: R. a G betűre gondolt, ami helyes is, a mellékvonala viszont balra felfelé megtörik ' ʃ ' jelezve záródási szándékát a balra dőlő 1 szakállával, vagyis az ʃ (a) betűt jelölné, de nem a szokásos alakút, hanem olyat; amilyen a berekeresztúri felirat BALOG szavában van.²¹ A ligatúra így jelentheti a (g-a), a baloldallal a (g-a-sz) betűsort is.

- 5.-6. jel (r). R. a világosan értelmezhető: S-t, SZ-t és az (R?)-t jelölte meg. Én a bemutatott pomázi példa alapján a \ Λ jeleket összevonom 𐌶 -r- betűvé. A rovó ezt az amúgy is kicsi 2 cm-es jelet, azért dönthette meg balra, hogy valamennyivel hosszabb vonalakat húzhasson.

Írjuk fel a köfelirat rovás jelsorát²² balról-jobbra:

	K-L-K	SZ-J-V	G-A-SZ	R
	1	2-3	4	5-6
hangzósítva:	KeLeK	SzoJ	ViGASZéR,	azaz (ha) Kellek, szólj vigaszért!

Feltűnő, hogy a felirat szinte teljes egészében ligatúrákból áll, hasonlóan a felsőszemerédi köfelirathoz. Azt hiszem most aktuális idéznem *Ferenczi Gézát*: „A betűösszevonások *nem* a rovás műveletének meggyorsítása érdekében születtek. *Sokkal inkább a rovó személy rendelkezésére álló felület ésszerű kihasználása igényelte ezt.* E betűösszevonások *egyéni*ek.”²³ Ez különösen igaz az 1. jelre.

Talán nem vagyok egyedül, ha ezt a feliratot tartom a közép-kori székely-magyar *rovásbetűs* egyházi írás egyik legautentikusabb, rótt emlékének (a másik a szemerédi), „ahol a rovó mesterien alkalmazta egyéniségét összerovásaiban, igazodva az írásrendszer évszázadok során letisztult logikai rendszeréhez, élve az egyéni kifejezőmód rendszerelvű szabadságával.”²⁴

Kaposvár 2014. 06. 09.

A rovásbetűk jelölésénél felhasználtam dr. Hosszú Gábor székely-magyar, Kárpát-medencei és kazár rováskarakter készletét. Letöltve a Rovásírás Honlap webhelyről. 2009.

Az idézett mű lábjegyzetét szám/oldalszám közlésével, vagy zárójelben adtam meg.

Az első közlés (kéziratban) lábjegyzete már pótolva, a fellelés, (megjelenés) helyével. (2015. 04. 14.)

Lábjegyzetek

1. *Ferenczi Géza*: Székely rovásírásos emlékek. Erdélyi gondolat 1997.
2. *Ráduly János*: A rovásírás vonzásában. Korond 1998.
3. *Vékony Gábor*: A székely írás emlékei, kapcsolatai, története. Bp. 2004.
4. *Hosszú Gábor*: Rovásatlasz. Bp. 2013.
5. *Ferenczi G.*: az i. m. 19-20.
6. *Hosszú G.*: az i. m. 58-61.
7. *Vékony G.*: az i. m. 22., 19.
8. *Delibeli József*: FELÜLVIZSGÁLTAM Csallány Dezső rovás olvasatait. www.leventevezet.extra.hu/Fv.pdf
9. *Delibeli József*: Rovásjeles házassági gyűrű. www.leventevezet.extra.hu/Gyuru2.pdf
10. *Delibeli József*: A minuszinszki orsókorong. (kéziratban)
11. Magyar nyelv szótára webhely.
12. Olvasatomat 2014. 05. 20.-án véglegesítettem.
13. *Maria Dietrich*: A szumér-magyar kérdés megoldása. [Bp.] Frig kiadó. 2009. 19-20.
14. *Erdélyi István – Ráduly János*: A Kárpát-medence rovásfeliratos emlékei a Kr. u. 17. századig. Bp. 2010. 88-89.
15. *Hosszú G.*: az i. m. Homoródkarácsonyfalvai kőrovás. 61-62.
16. *Vékony G.*: az i. m. A homoródkarácsonyfalvi felirat, 9-16.
16. *Vékony G.*: az i. m. 22.
17. *Csallány Dezső*: A székely-magyar rovásírás történetéhez. Arch. Ért., 1966. 36-46.
18. *Ráduly János*: A rovás vonzásában. Korond. 1998. 54-55.
19. *Erdélyi – Ráduly*: i. m. 84.
20. *Hosszú G.*: az i. m. 62-63.
21. *Ráduly J.*: az i. m. 88.
22. Az olvasatot 2014. 06.02.-án véglegesítettem.
23. *Ferenczi G.*: az i. m. 33.
24. Idézet a 8. lábjegyzet alatti írásomból.

DELIBELI, József: Stone Runes of Seklerland

In this paper the author presents a new reading of several stone runes of Seklerland.

~ ~ ~ ~ ~

TÖRTÉNELEM

Bencze Mihály : Történelmi méltatások

Gróf Bercsényi Miklós és Bukarest

Bercsényi Miklós (Temetvény, 1665. december 6. – Rodostó, 1725. november 6.) földbirtokos család gyermekeként rövid ideig a nagyszombati egyetemen tanult, a török elleni felszabadító háború kezdetén azonban otthagyta az iskolát, és csatlakozott Esterházy Pál nádorhoz. Bercsényi a Szent Liga harcai során több alkalommal kitüntette magát, Vágsellyén kapitányi, Buda visszafoglalása után pedig már ezredesi rangba emelkedhetett. Bátorságát 1686 során a visszafoglalt Szeged városának kapitányi tisztségével jutalmazták, a következő évben pedig Bercsényi – I. Lipót jóvoltából – grófi cím birtokosa és aranysarkantyús vitéz lett. Nemsokára Ung vármegyei főispán, később vicegenerális, majd felső-magyarországi hadbiztos, de idővel mindinkább megérett benne az a szándék, hogy szembeszegüljön a Habsburgok önkényével és felszabadítsa az országot a dinasztia uralma alól. 1696-97-ben barátkozott össze az új sárosi főispánnal, II. Rákóczi Ferencsel; Bercsényi már ekkor megosztotta terveit a későbbi kuruc fejedelemmel, a következő év során azonban mégis hathatós segítséget nyújtott a hegyaljai felkelés leverésében.

Első felesége Homonnay Drugeth Krisztina volt, akitől fia, Bercsényi László született, aki Rákóczi testőrségének századosa lett, és Trencsénél kitüntette magát a fejedelem életének megmentésével; utóbb nagyszerű katonai pályát futott be Franciaországban. Második felesége Csáky Krisztina grófnő volt, akivel később együtt vonult száműzetésbe Rodostóba.

A XIV. Lajos francia király (ur. 1643-1715) pártfogását kereső összeesküvés már az előkészületek során kudarcba fulladt, a Párizsba küldött levelek sajnos I. Lipót kezébe kerültek. Rákóczit elfogták, a gróf pedig Lengyelországba menekült, ahol a Bécsújhelyről szerencsésen megszabaduló főispán fél év után csatlakozott hozzá. A két jó barát másfél esztendőn át élvezte a lengyelek vendégszeretetét, közben pedig Bercsényi komoly érdemeket szerzett a svéd és francia diplomáciai kapcsolatok kiépítésében. 1703 tavaszán Esze Tamás a Tiszaháton kibontotta a kuruc felkelés zászlaját, ennek támogatására a gróf jelentős lengyel segítséggel tért vissza Magyarországra.

A nyolc évig tartó küzdelem során Bercsényi mindvégig Rákóczi hűséges társa, a szabadságharc egyik legjelentősebb hadvezére és politikusa maradt. Nevéhez fűződik az 1703. évi sikeres felvidéki hadjárat vezetése. Az 1705-ös szécsényi országgyűlésen oroszlánrészt vállalt a konföderáció – lényegében a kuruc állam – megszervezésében, első szenátorként pedig az 1707-es ónodi országgyűlés trónfosztási határozatában is fontos szerepet játszott. Bercsényi, miközben a kuruc erők főparancsnokaként szinte állandóan táborban volt, a fejedelem legfőbb bizalmasaként közben tartotta a Habsburgokkal folytatott alkudozásokat – a gróf vezette például az 1706. évi nagyszombati tárgyalásokat is –, emellett pedig a svéd, francia, illetve orosz orientációjú kuruc diplomácia szálai is nála futottak össze. Ugyancsak Bercsényi próbálta meg tető alá hozni Rákóczi lengyel királyságát, ám erőfeszítései nem jártak sikerrel.

Bercsényi gróf 1710 során, Nagy Péter orosz cár (ur. 1682-1725) támogatásának megszerzése reményében elhagyta Magyarországot, a szabadságharc bukása miatt pedig nem is nyílt több alkalma a visszatérésre. Rákóczihoz hasonlóan a kuruc főgenerális is elutasította a szatmári békében felkínált amnesztiát, ő azonban a lengyelországi évek után nem követte a fejedelmet Párizsba – fia, László viszont így tett, és később XV. Lajos (ur. 1715-1774) testőr századosa, majd Franciaország marsallja lett –, hanem a Portánál keresett menedéket. III. Ahmed (ur. 1703-1730) épp ekkor, 1716-ban üzent hadat a Habsburgoknak, Bercsényi pedig a szultán szolgálatába szegődött, és a háború során – mintegy 20 000 harcos élén – egy ízben be is tört Magyarország területére, Orsovánál Mehádiától Facsádig (Facset) nyomult be. A küzdelem oszmán vereséggel ért véget, és bár Ahmed a Béccsel folytatott tárgyalások során megtagadta a gróf – és az időközben Törökországba érkező Rákóczi – kiadatását, a magyar bujdosók mozgásterét a pozsareváci béke megkötése után nagymértékben leszűkült. Bercsényit

és a fejedelem népes kíséretét a Márvány-tenger partján fekvő Rodostóba internálták, ahol az idős gróf később harmadszor is megházasodott: 1723-ban Mikes Kelemen szerelmét, Kőszeghy Zsuzsannát vette feleségül, sajnos a fiatalasszony hamar megözvegyült. Bercsényit a bujdosók Rodostóban helyezték végső nyugalomra, 1906-ban pedig hamvait – a fejedelem maradványaival együtt – hazaszállították Magyarországra, és a kassai dómban temették újra.

A huszár szó eredete Mátyás király korára vezethető vissza. Az uralkodó hűz telkenként egy lovas katona kiállítására kötelezte alattvalóit. A huszárok később megjelentek többek között Poroszországban, Olaszországban, Lengyelországban, Svédországban, Oroszországban és Franciaországban. Már Thököly Imre bukása után seregének bizonyos részei külföldre menekültek; több magyar huszár francia földre vetődött, ahol a tiszteket szívesen osztották be a könnyűlovassághoz. A jellegzetes, zsinóros öltözkű huszár különösen a Rákóczi-féle szabadságharc alatt és után vált egyfajta divattá Európa-szerte. Bár ez nemcsak öltözkűnek, de sikeres harcmódoruknak is köszönhető. Míg Rákóczi a török emigrációt megelőzően Franciaországban lelt egy időre menedéket, oda Bercsényi nem követte, fia László (1689-1778) viszont ott élte le hosszú életét. „Bercheny” gróf Rákóczi testőrségének századosából vált 1712-től a francia hadseregben alezredessé. 1719-ben már ezredesként Rodostóban magyar emigránsokból megszervezte a Bercsényi-huszárezredet. Gyakorlatilag a francia huszárság megteremtője volt, elismerésül 1758-ban Franciaország marsalljává nevezték ki. A francia Bercsényi-ezred vetette meg az alapját a következő korszak híres francia könnyűlovasságának, így a napóleoninak is. A Bercsényi-huszárok ma is létező ezrede a legrégebben fennálló francia katonai egység (*Les hussards de Bercheny; hivatalos nevükön a tarbes-i Első huszár ejtőernyős ezred*). A francia Bercsényi-huszárok mai is magyarul énekelik a himnuszukat.

Rendkívül érdekes, hogy már jóval Bercsényi kurucai előtt, Makray és Decsey, mindkettő Apafi Mihály kurucai Bukarestben telepednek le, és a város fontos részén nagy telket vásárolnak, a Fântâna Boului-nak nevezett helyen, ahová épül Bukarest első református egyháza. Bukarestben ma egy lakónegyed, egy országút, egy metróállomás és egy község viselik a Berceni nevet, a lakónegyed annak az országútnak a mentén épült, amelyik a névadó községbe vezet. A történelmi háttér az, hogy a Bercsényi huszárainak és kurucainak nagy része a háború elvesztése után, már 1711 körül Havaselve, Bukarest mellé húzódott, mert itt biztonságban voltak, hiszen a terület oszmán fennhatóság alatt volt. Itt táboroztak, és egy részük itt telepedett le, a Bercsényi által vásárolt hatalmas telekre, ahová egy kórházat is építettek, amelyik a mostani Bălăceanca kórház elődje.

Mikes Kelemen 1739 és 1740 között Bukarestben tartózkodott, ő volt az első aki megemlíti az itt élő nagyszámú magyar közösséget, beleértve a hétfalusi csángókat is. Szintén ő ír Molnár Ádámról, aki Constantin Mavrocordat uralkodó háziorvosa volt. Bukarest „Dealul Spirii” helysége is magyar eredetű, Kristófi Spiridon orvos megvásárolta ezt a telket, aminek a „Dealul lupeștilor” részén 1765-ben megépítette a Spirea Veche templomot. A „Sălăjanul” név pedig Szilágyi Leontól származik, román változatban Leontin Sălăjan (Tasnádszántó, 1913. június 19. – Bukarest, 1966. augusztus 28.), aki egy kommunista politikus volt, és egyben a román katonaság vezérőrnagya, és hadügyministere. A „Ferentari” negyed a Ferenc nevű kuruc vezetőtől származik, aki 1711-ben ezen a szakaszon vezette át csapatának egy részét Törökország felé, a másik része pedig itt telepedett le. Ez a szakasz volt egyben az erdélyi magyarság ismert átjáró útvonala Bukaresten keresztül a Dunához.

Befejezésül, szeretném felhívni a hazai hatóságok figyelmét arra, hogy ennyi év távlatából illene a Berceni negyed központjában egy Gróf Bercsényi Miklós szobrot állítani, ami egyben a román-magyar együttélés jelképe is lehetne.

Rusz Károly: Gróf Bercsényi Miklós

Kiss Budai Mihály méltatása

Kiss Budai Mihály 1930. augusztus 30-án született Türkösben, a Kossuth Lajos utcai ősi családi házban, Kiss Budai István (1904. április 4. Türkös- 1986. augusztus 30. Türkös) és Papp Anna (1908. december 2. Csernátfalva- 2006. december 25. Türkös) első gyermekeként. Őt követték ikertestvérei Kiss Budai Gábor (1936. február 3. – 2008. szeptember 20.) és Kiss Budai Aranka (1936. február 3.) valamint húga Kiss Budai Anna (1944. október 2.). Apai nagyszülők: Kiss Budai András (1864-1948) és Tóth Kata (1870. -1951. április 23.) és ezek gyermekei: Anna, János, András, Árpád, István, Sándor, Béla és Ida, anyai nagyszülők: Papp István (1876- 1954. augusztus 16.) és Gyurka Anna (1879. – 1960. február 28.) és ezek gyermekei: Samu (1900-1974) és Anna. A Papp család Bukarest egyik híres építész vezetője volt. Kiss Budai István Anna nővérét feleségül vette Türkös legrégebbi temetkezési vállalatával rendelkező Pünkösti Mihály, akinek még megvolt az 1800-as évben gyártott négylovas gyászhintója. Mivel gyerekük nem született, így örökbe vették 1938-ban a két éves Kiss Budai Istvánt, és így a családi név Kiss Pünköstitre bővült. A sors különleges egybeesése az volt, hogy Tóth Kata temetési napján, amikor a gyászmenet a ház előtt haladt el, akkor halt meg lánya Kiss Budai Anna (1888. augusztus 27. – 1951. április 25.).

Kiss Budai Mihály 1936-1940 között elemi iskolás Csernátfaluban, Hersényi tanító és Kanabé Gyárfás igazgató keze alatt. Az 5-8 osztályt a brassói Romai Katolikus Gimnáziumban végezte, ahol bentlakó volt. A gimnázium legjobb tanulói a hétfalusi diákok voltak, Soós Lukács például szín tizes tanuló volt. Kimagasló teljesítményű diák volt Páll Ica, Bálint István és öccse Károly. 1945-1949 között a brassói Fémipari Műszaki Líceum diákja. Ennek az intézetnek első igazgatója Tordai Lajos volt, aligazgatója pedig Krizbai György. Itt érettségizett 23 végzős osztálytársával, saját anyanyelvén, a saját tanáraival. Mivel apját 30 hektár kaszálóért kuláknak nyilvánították, ezért nem tudott rögtön egyetemre menni. A brassói tehergépkocsi gyár tervezési osztályára kerül, ahol folyamatosan dolgozott az 1990-ben bekövetkezett nyugdíjazásáig. 41 évet egy tervező asztal mellett töltött, amit 1990-ben megvásárolt és családi ereklyeként őrzi ma is. Ez a gyár először szerszámgépeket gyártott, de ezt átvitték Nagyváradra és így született meg az ottani Infratirea gyár. A brassói Vörös Zászló gyár 1954-ben hozzáfogott a tehergépkocsi gyártáshoz. Ő is ide került a célgép gyártás osztályra, ami egy 60 személyes csoport volt. Eleinte a jó szocialista mentalitás szerint Ford, Zil, Layland gépeket másoltak le, de a Layland beperelte, és így elkezdődött egy hazai modell gyártása, a részben Mann, Rába stb modellek alapján. Csoportjuk sok újítást és találmányt nyújtott be, melyek közül majdnem mindent szabadalmaztak. 1980-ban a célgép gyártási részleget átköltöztették Bukarestbe, ahol megalakulhatott az FMOAB szerszámgépgyár. Ő maradt, nem költözött a fővárosba. Lassan az Olcit és Dacia blokmotorjának a megmunkálását is átvállalták.

Kiss Budai Mihály már gyerekkora óta szerette az atlétikát. A csúriben az általa felszerelt gyűrűkön edzett a türkös Antal László jövődöbéli evangélikus pappal. 1950-1955 között a Vörös Zászló tehergépkocsi gyár hivatalosan bejegyzett atlétája volt. 1963-ban megalakult a súlyemelő tagozat is, aminek szintén hivatásos versenyzője lett. Az egyik versennyel az első díjat aznap nyerte, amikor meghalt Gheorghe Gheorghiu Dej pártvezér. 37 évesen abbahagyja a súlyemelést. 1967-ben visszaköltözik a családjával a türkösi Kossuth Lajos utca 3 szám alatti házba, ahol saját maga számára egy különleges tornatermet kezdett építeni, és izomfejlesztő gépek sorozatát alkotta meg.

1967. október 1-én elsőként Romániában bejegyzte a magán sporttermét, mint adófizető kisiparos. Ezt abban az időben kísérletként kezelték, és országosan figyelte minden sportoló, edző, sajtó, média. Végül kidolgozza a máig megállás nélkül működő univerzális izomfejlesztő gépét, ami meghozza számára a világsikert is. 1975-ben megkapja a *Certificat de inventator* oklevelet, és a *Lauri-* díjat, amit az akkori brassói párttitkár Virgil Trofin adott át a Drámai színházban szervezett ünnepségen. 1973-1975 között a

Dinamó edzőjeként elvégzi a bukaresti ICM sportegyetem keretén belül a súlyemelő és testépítő edzői szakot. *Lazar Baraga: Sali si aparate pentru educarea calitatilor fizice*, 1983-ban megjelent könyve is zömében a Kiss Budai Mihály találmányával foglalkozik. Sajnos egy néhányan megpróbálták itthon is, és külföldön is plagizálni Kiss Budai Mihály találmányait, de végül nem sikerült nekik az összetett gépek működtetése. 1996-ban Kanadában megkapja az IFBB Sport Világszövetség díját. 1990-ben megalakult a romániai országos Kulturista-Fitnessz Szövetség, aminek Kiss Budai Mihály lett az alelnöke 2000-ig. 1998-tól országos bírói elnök, és 2006-tól tiszteletbeli elnök.

1967 és 2013 között több mint 10.000 bejegyzett tanítványa volt. Találmányait gyógytornaként is alkalmazták, így sok beteg gyereken is segített. 1970-ben a brassói Székely László angol-orosz diplomata rengeteget írt Kiss Budai Mihály találmányairól, és általa létrehozta a bukaresti Spiru Haret középiskolában a konditermet. Kiss Budai Mihály rengeteg külföldi tanulmányútra járhatott. Abban az időben a kultúrizmusban Csehszlovákia állott a legjobban. Pozsony, Kassa, Rozsnyó magyar kulturistái világszintűek voltak.

A rengeteg tanítványa közül a magyarországi László Csaba az amatőr kategóriában világbajnok lett.

Kiss Budai Mihály 1957. június 22-én feleségül vette Bálint Éva (1934. november 21.) brassói könyvelőt, és 1958. június 17-én megszületett Jutka lányuk. Felesége révén rokonságba kerül Bodola református lelkészével id. Soós Józseffel, akinek fia Soós József Medgyes református lelkésze, és aki dr. Szikszay Jenő temetésén a tiltás ellenére is, egyedül csak ő merte vállalni a búcsúbeszédet. A sors transzcendens játéka itt is megnyilvánult. Ifj. Soós József a kolozsvári Protestáns Teológia hallgatója légátusként Medgyesre került. A három generációs lelkészcsalád így találkozhatott Medgyesen. Aznap látogatta meg Kiss Budai Mihályt Türkösen egykori tanítványa Horváth Barnabás, aki id. Soós József lelkésznek egy üveg pezsgőt hozott. Amikor a pezsgőt át akarta adni edző barátjának, az üveg kicsúszott kezéből és darabokra törött, és pont abban a pillanatban, azaz 1990. december 26-án halt meg id. Soós József.

Kiss Budai Mihály a földi paradicsomnak tartja a Garcsin- völgyét. Egykoron Pütkösti Mihály és a bácsfalusi Tóthpál család együtt megvásárolták a Garcsin- völgyén, a Költő végén lévő határőr laktanyát. Az itt lévő sok épület közül a házat le kellett bontani. De ezt úgy csinálták, hogy a laktanya lebontott házát egy az egyben a lebontott anyagból újraépítette a saját udvarán a bácsfalusi Tóthpál család. A Pütkösti vonalon ezt a laktanyát örökölte Kiss Budai Mihály, amit egykoron kollektivizáltak, de 1990-ben visszakapta. Azóta pontra tette, és felújította az egykori laktanya világát, példát mutatva arra, hogy csángó örökségünket nem szabad fillérekért elherdálni.

Kiss Budai Mihály életműve fiataljainknak követendő példa. A testépítő gépek országos úttörőjeként kivívta a nemzetközi elismerést, így a hétfalusi csángóság nagykövete lehetett a sport birodalmában. A barcasági magyarság őszinte értékeléseként fogadja szeretettel a Zajzoni Rab István díjat. Isten éltesse!

Teres Ágostonra emlékezve

Teres Ágoston (Gustav Teres, eredeti nevén Terescsényi) Kecskeméten született 1931. január 25-én. A család ősi gyökerei Brassóba visznek vissza. Csendőr édesapja rendre és fegyelemre tanította, mindemellett szerető édesanyja boldoggá tette a kecskeméti éveit. Cserkészként, Gyulai Endre barátjával (aki később csanádi püspök lesz), 1947-ben részt vettek a párizsi Jamboree-n, ahol a magyar csapat első helyezést ért el. Kecskeméten a piaristáknál és a pápai bencéseknel tanult, de származása miatt nem vették fel az orvosi egyetemre. Jelentkezett a jezsuita rendbe, de mielőtt képzése véget ért volna, a rendet 1950-ben az állam feloszlatta. Szegedi lakását egyetlen éjszaka kellett elhagynia, a szerzeteseket a Hortobágyra deportálták. Szabadulása után, 1951-től egyházmegyes kispap lett. Teológiai tanulmányait Budapesten, a Hittudományi Akadémián folytatta, de a szocialista rendszer nyomására nem maradhatott kispap. Munkás lesz a Ganz Villamossági gyárban, és 1956 telén szerzetesi fölötteseinek kérésére disszidál. Végül tanulmányait a burgosi és a frankfurti teológián fejezte be, és 1959. július 31-én pappá szentelték Frankfurtban.

Koppenhágában fél évet tölt papként, majd 1965-től Oslóba távozik, és a norvégiai magyarok lelkipásztora lesz. Itt alakítja meg a „Sík Sándor” cserkészcsapatot. 1980-ban az Oslói Egyetemen matematikai, fizikai és csillagászati karán diplomát szerzett, együtt működött a norvég napfizikusokkal, és a középiskolában matematikát és fizikát tanított. 1984-től a Vatikáni Csillagvizsgáló munkatársa, a hírneves Fényi Gyula és Tibor Mátyás csillagászaik örökségének méltó folytatójaként. Kutatási területét a kronológia, napfizika és a kozmológia filozófiai vonatkozásai képezték, cikkeiben az időszámítás rendszerekkel is foglalkozott, könyve a Biblia és a csillagászat kapcsolatáról szól, kiemelve a betlehemi csillag jelentőségét. Ez mindmáig az egyetlen közérthető mű Jézus életének kronológiájáról, valamint a vallás és tudomány kapcsolatáról. 2004-től magyar fizikusokkal és teológusokkal megalapította a Manréza Szimpózium előadás-sorozatát, mely a vallás és a tudomány párbeszédét segíti elő.

Amikor XVI. Benedek pápa Dél-Amerikában tartózkodott, valakik a pápa háta mögött a Vatikáni Csillagvizsgálónak a völgybe való telepítését határozták el. Ezzel használhatatlanná kívánták tenni a vatikáni tudóskar, nemzetközi méretekben is élenjáró munkáját. XVI. Benedek pápa hívására 2007 szeptemberében Teres atya Oslóból Rómába utazott, de Teres atya a pápai találkozó előtt hirtelen megbetegedett, és megvakult. Ahelyett, hogy egy római minőségi kórházba próbálták volna kezelni, egy vidéki kórházba szállították, ahol nem volt szakszemélyzet. Ilyen állapotban fogadta szeptember végén döbbenet a neves tudós jezsuitát Benedek pápa. E találkozó után Teres atya vakon haza utazott Oslóba, ahol azonnal magas szintű állami gondoskodás mellett a repülőtérrel nyomban kórházba szállították, hogy életét megmentse. Iszonyú szenvedések után 2007. december 21-én Oslóban halt meg brucellózis által okozott mérgezésben. Ő volt a magyarság kiváló vatikáni szószólója és széles nemzetközi kapcsolatait folytán egyházpolitikai és világi támogatója is, de egyben Benedek pápa nagy tekintélyű és hűséges tudóstársa is. Teres atya ünnepélyes norvégiai búcsúztatásán, (egy római katolikus katedrálisban ravatalozták fel) a Norvég Királyság szinte minden egyházi és világi méltósága jelen volt. Hazánkat csak egy németországi magyar katolikus pap képviselte, aki erre számítva a saját költségén utazott a búcsúztatásra Oslóba. Teres atya budapesti temetése 2007. február 7-én du. 14 órakor volt a Fiume úti temető jezsuita urna részlegén.

Teres atya jezsuitaként a protestáns Norvégia büszkeségévé vált, munkásságát talán jobban értékelik külföldön, mint a saját hazájában. Itt az ideje, hogy mi brassóiak felkutassuk Teres atya családjának brassói gyökereit, és legalább egy emléktáblával adózzunk neves tudósunknak.

Dr. Balázs Ádám méltatása

Balázs Ádám 1952. március 8.-án született Budapesten. Édesanyja Majláth Mária (Sárvár, 1916. december 27. – Budapest, 2004. augusztus 27.) színművésznő, édesapja Balázs Samu (Bánffyhunrad, 1906. május 18. – Budapest, 1981. szeptember. 25.), a budapesti Nemzeti Színház erdélyi születésű Kossuth-díjas, érdemes művésze volt, tucatnyi magyar film főszereplője, például: Liliomfi, Macskajáték. Apja ükapja Kásonzfeltízi Balázs Sándor, a XIX. század második felének ismert prózaírója. Felesége Kodrik Judit (Zalaegerszeg, 1952. március 29.) német-angol szakos középiskolai tanár. Három fia van: Áron Attila (1978. augusztus 29.) kulturális diplomata Brüsszelben, Gáspár (1984. július 13.) menedzser, üzletkötő, Ádám Samu (1993. július 29.) egyetemi hallgató.

A budapesti Kölcsey Gimnáziumban érettségizett 1970-ben. Az ELTE Bölcsészettudományi Karán francia-magyar szakos középiskolai tanár oklevelet kap 1975-ben, majd a budapesti Színház- és Filmművészeti Főiskolán 1980-ban színházi rendezői oklevelet.

1987-ben régi magyar irodalomból doktorál, doktori értekezése címe: „*Apor Péter és az erdélyi memoáriródalom*”. Hosszabb ösztöndíjas továbbképzésen vesz részt az Aix-en-Provence-i Egyetemen 1975-ben és a párizsi Újságíró Főiskolán 1990-ben. Tagja volt a 80-as években a versmondó Forrás Körnek, a budapesti Erdélyi Szövetségnek és a MÚOSZ-nak.

1975 és 1976 között a *Kortárs* című irodalmi folyóirat szerkesztője. Nyíregyházán a Móricz Zsigmond Színház színházi rendezője 1980-1983 között, majd 1983-tól 1991-ig a Magyar Hírek kulturális rovatvezetője. 1991-től máig a Magyar Külügyminisztérium diplomatája. Ezen belül a Politikai Elemző-Tervező Főosztályon, majd francia referensként, illetve a Sajtó- és Kulturális Főosztályon tevékenykedik. 1994-1999 között a Bukaresti Magyar Nagykövetség sajtó- és kulturális attaséja, 2002-2006 között a Párizsi Magyar Nagykövetség sajtóattaséja, 2009-től máig ismét Bukarestben, jelenleg úgynevezett „rendkívüli követi” rangban „első beosztott” diplomataként, azaz a nagykövet helyetteseként fejt ki tevékenységét.

1979 és 1983 között tucatnyi színdarabot rendezett, köztük magyarországi ősbemutatókat is. Például: Albert Camus: *A félreértés* című művét a Miskolci Nemzeti Színházban, Czákó Gábor: *Karcsi* című művét a Kecskeméti Katona József Színházban, Tamási Áron: *Búbos vitéz* című alkotását a Nyíregyházi Móricz Zsigmond Színházban, amit a Magyar Televízió is közvetített. *Pisztrángok kara* címmel szerkesztette és megrendezte a „Romániai magyar írók estjét” a budapesti Egyetemi Színpadon, 1973-ban, Czine Mihály bevezetőjével. A műsorral 20 évig járták a Kárpát - medencei falvakat, művelődési házakat. 1987-ben Áprily-estet is rendezett.

Több száz újságcikket, kritikát, irodalomtörténeti és aktuálpolitikai elemzést közölt magyarországi, erdélyi és franciaországi napi- és hetilapokban, folyóiratokban, elsősorban a régi és a kortárs magyar irodalomról, a kisebbségpolitikáról, a francia-magyar kapcsolatokról.

Tamási Áron: *Ősvigasztalás*. Drámák. Sajtó alá rendezés részben kéziratokból, előszó és jegyzetek. Szépirodalmi Kiadó - Budapest, 1977. Orbán Balázs: *Sztambultól Szejkéig*. Válogatott és részben eddig kiadatlan írások. Sajtó alá rendezés, előszó, jegyzetek, bibliográfia. Csokonai Kiadó - Debrecen, 1990. Második kiadás: Kriterion Könyvkiadó - Bukarest, 1995. Harmadik, bővített kiadás: Kriterion - Kolozsvár, 2009. Balázs Ádám - Zika Klára: *Virrasztó fenyesek. Riportok Erdélyről*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1994. Ruffy Péter előszavával. (Benne: levelezése Kós Károllyal, interjúi Sütő Andrással), Balázs Ádám: „*Minden szegleti felől ez világnak*”. *Írások nyugati magyarokról, emigránsokról*. Kriterion Kiadó, Kolozsvár-Bukarest, 1998. Pomogáts Béla bevezetőjével.

1972-ben járt először Brassóban, Sipos Attila zajzoni születésű, akkori egyetemi hallgató barátjánál. 1994-1999 között, majd 2009-től napjainkig az erdélyi kulturális események rendszeres támogatója és résztvevője, de ezen belül kiemelkedően a barcasági rendezvényeké. A Szent Mihály napi ünnepségek, a március 15-iké, a brassói magyar napok, az ő jelenlétével, hozzászólásával váltak értékesebbé. Jelen volt és képviselte az anyaországot a Zajzoni Rab István díjkiosztó ünnepségeken, és vállalta a barcasági egyházi versmondó versenyek elnökségét. Jelképesen, a hétfalusi csángóság kulturális nagykövete.

Tisztelt Dr. Balázs Ádám! Újságíróként, irodalomtörténészként, színházi rendezőként és diplomataként kifejtett életművének elismeréseként, kérem, fogadja el a hétfalusi csángóság részéről a Zajzoni Rab István díjat! Isten éltesse!

BENCZE, Mihály: Historical Appraisals

In this series of articles the author provides biographical sketches of Hungarian historical figures who were or are connected in some way or another to his place of birth at the slopes of the Carpathian Mountains.

~ ~ ~ ~ ~

Obrusánszky Borbála : Férfiak erőpróbája

A mongol birodalom első írásos köztételje a mongolok olimpiáját, a nádamot örököltette meg, amelyet a közép-ázsiai hvárezmi birodalom legyőzése után rendeztetett Dzsingisz kán. A mongolság egészének összetartozását fejezi ki a nyári fesztivál, amelyen mindenki kedvenc sportjának eseményeit nézheti végig.

A mongol férfiak a nyári időszakban évről évre megméretik erejüket, hogy a három hagyományosnak számító játékokban : a birkózásban, lovaglásban és íjászatban ki bizonyul a legjobbnak.

A mongolok legfőbb sporteseményét általában július hónapban tartják, amikor téli időszakban is szilajon tartott lovak ismét megerősödnek és felhíznak. A nyári időszak a nomádok leggondtalanabb időszaka, hiszen ekkor a többi évszakhhoz képest kevés a munka, idejük nagy részét így kedvtelésüknek, a játékoknak szentelhetik.

Harcból lett játék

A törzsön belüli viadalok, férfias erőpróbák eredete több évszázadra tekint vissza. Írásos feljegyzések a nagy birodalomalapító Dzsingisz kánt tekintik az első hivatalos verseny megalkotójának, aki azokat a játékokat választotta ki, amelyeket a háborúban is hasznát vette. Ezzel elérte, hogy békeidőben is a katonák edzésben tartották magukat. Igaz, akkori játékszabályok a mainál sokkal életszerűbbek voltak : íjászatban a férfiaknak nem álló, hanem mozgó célpontra kellett célozni, legtöbbször igazi vadállatokat kellett elejteni. Egyik korabeli tudósítás arról számolt be, hogy Dzsingisz kán ereje teljében lévő bátyja, Belgütej egyik mérkőzése közben kettéroppantotta ellenfele gerincét, amely a korabeli viszonyok között koránt sem volt kirívó eset.

A nagy állami ünnepek idején, újév napján, sámánok által kijelölt szent napokon, de sikeres hadjárat emlékére is a kánok mindig rendeztek udvari játékokat, ahová a leghíresebb bajnokokat hívták meg. Az udvari szokások hamarosan megjelentek a vidéki központokban, ahol szerényebben, de játékokkal emlékeztek meg a jeles évfordulókra.

A dzsingiszi szabályozást követően csak mintegy ötszáz évre alakították a versenyszabályokon, már a mandzsú uralom alatt. A szabályok módosítását olyan fontosnak érezte a mongol országgyűlés, hogy Halha dzsirum nevű törvénykönyvükbe is beiktatták, a XVIII. Század elején. Ettől az időtől végleg sporttá alakították a korábbi harci játékokat.

A három fő sportág mellett minden vidéken beiktatnak jellegzetes, csak az adott területre jellemző versenyüket, így a Góbiban a teve gyorsasági versenyt, a Mandzsúriában élő mongol nyelvű dahúrok pedig a hokihoz hasonló sportból mérik össze erejüket.

Sporttörténeti érdekességének számít, hogy régen egy győztest avattak, olyat, aki mind testi erőnlétben, mind gyorsaságban, mind kénygyességben jeleskedett, így teljes értékű harcosnak számított.

Birkózás

A mongol férfiak legfőbb eseménye a birkózó mérkőzés, az ünnep előtti hetekben a versenyzők győzelmére fogadnak, az azt követő hetekben is ez köztük a legfontosabb téma, míg részletesen meg nem tárgyalják a nagy eseményt.

A történelmi források feljegyezték, hogy Ögödej kán nemcsak szerfölkött szerette nézni a versengést, hanem még néha birokra is kelt. A versenyszabályok óta természetesen finomodtak, de a birkózás szabadfogású jellege nem változott.

Míg régen hosszú köntösben folyt a versengés, addig ma különleges viseletet hordanak a férfiak : elől kivágott, hátul zárt felsőrészt, amelyről egy legenda is keletkezett. Egyszer egy nagyon erős nő benevezett a versenybe, és megverte az összes férfit, azok nagy szégyenére. Ezután úgy alakították ki a ruházatot, hogy nő még egyszer ne

tudjon részt venni a férfiak erőpróbáján. A mez egyébként egyéni: nem cserélhetik el, mert az nagy szerencsétlenséget hozna rájuk.

A birkózásnak sajátos szabályrendszere alakult ki. Legfontosabb, hogy a mérkőzés nincs időhöz kötve, sokszor egy küzdelem fél óráig is elhúzódhat. Másik jellegzetesség, hogy nincs kialakított súlycsoport, hanem a párok sorsolás útján kerülnek össze, így akár a legnehezebb a legvékonyabb versenyzővel is összekerülhet. A párok állva küzdenek egymással, és a szabályok szerint az veszít, akinek térde, könyöke földet ér.

A versenyt is különleges módon fejezik be. A vesztes megoldja mellényének madzagát, és a győztes jobb karja alatt átbújik, és tenyerével megérinti az ellenfél könyökét, ezzel is jelzi hogy elismeri a másik erőfölényét. A győztes ekkor felveszi csúcsos süvegét, és karját lengetve mintegy győzelmi sastáncot jár.

A nagy verseny győzteseinek különböző neveket adnak, ez a hagyomány is több évszázados múltra tekint vissza. Az ötödik, vagy hatodik alkalommal is veretlent sólyomnak hívják. Aki hetedszer is győz, az az elefánt címet nyeri el. Ezt a rangot követi a legmagasabb, a bajnok cím. Ez után már csak fokozásként verhetetlen bajnoknak nevezik őket.

A nádam első napján késő estig elhúzódó viadalt a nézőközönség végigszurkolja, és a győztes sokáig élvezheti népszerűségét.

Lóverseny

A mongolok szinte összenőttek kedvenc állatukkal, a lóval, így nem csoda, hogy legkedveltebb szórakozásnak a lóversenyt tartják, ez az ünnepek mindenkorai fénypontja. Ez az egész népeiséget, férfiakat, nőket és gyermekeket egyaránt összefogja, és erősíti bennük nemzeti büszkeségüket. A mongolok ekkor a a dicső régmúltra emlékeznek, amikor még őseik lóháton meghódították a világot. A nomádok leghűségesebb társa méltán érdekli a már letelepedett, városban élő embert is.

Lóversenyt az ünnepségsorozat második napján szokás rendezni, a birkózás után. Az állatokat ekkor életkoruk szerint elkülönítik, mert más távot kell megtenniük a fiatal és az idősebb állatoknak : a kétévesnek húsz, a hatévesnek huszonnyolc, az ennél idősebbnek pedig harminc kilométer az előírt táv. A sok futam közül a hatéves lovak versenye a fő látványosság, erre kíváncsi a mongolság nagy része.

Érdekesség, hogy nem kitenyésztett versenylovak vesznek részt, hanem mindennapos hátasok, amiket csak a verseny előtti néhány héten kezdenek el edzeni. A tavaszi legelőkön lesoványodott állatokat először felhizlalják, majd takarókkal és pokrócokkal lefogyasszák őket. Ez a szokás mintegy háromszáz év óta terjedt el. A vándorló életmódú mongoloknál nem ismert a szakszerű, európai értelemben vett lótenyésztés, hiszen életmódjuk nem teszi lehetővé az egy helyen történő megtelepedést. Természetesen náluk is járásuk, küllemük és gyorsaságuk szerint osztályozzák a lovakat, legjobbnak a dzsoró, vagy poroszka ló számít, aminek egyenletes a járása.

Ennél a számnál is több érdekes helyi hagyomány figyelhető meg. Míg régen ez a férfiak versenye volt, ma már a lovakat gyerekek, kisfiúk és kislányok ülik meg, mert az ő könnyű súlyuk nem hátráltatja a lovak gyorsaságát. A gyerekeket színes öltözetbe, süvegbe öltöztetik be, hátukra szám kerül.

Ősi hagyomány az, hogy a rajt előtt a gyerekek háromszor megkerülik fővárosban a figyelőtornyot, vidéken a leghíresebb szent imádkozó helyet, és énekszóval áldást kérnek lovukra, majd a versenyre sietnek, ahol a bírák a lovak fogait megvizsgálva ismét ellenőrzik, hogy megfelelő korú állatot neveztek -e be. A csalókat azonnal kizárják a versenyből.

A lóverseny számára nincs kiépített pálya, hanem meghatározott szakaszokat jelölnek ki a pusztaságban. A szakaszokat lovasok, vagy motoros, esetleg autós ellenőrök figyelik, nehogy valaki kevesebb távot megtéve csalással nyerjen.

A nézőközönség mindig türelemmel várja a befutókat, ami több óra várakozást jelent a tűző napon. Amikor a láthatáron feltűnnek befutók, felélénkül a tömeg, és biztatják az állatot. A bírák az első öt befutó lovát és lovasát díjazják, és már a célnál azonnal üdvözlik őket. A lovasok jutalomban részesülnek, sőt költeményt is írnak róla. A

lovak fejét és combját a mongolok tisztelt fehér italával, erjesztett kancatejjel, kumisszal hintik meg. A győztes lónak gyorsasága miatt a „tízezrek anyja” címet adományozzák, a vesztesnek pedig a „gazdag gyomor” címet, arra utalva, hogy a sok ételtől maradt le a többitől.

Íjászat

A harmadik sportágról az íjászatról sem szabad megfeledkezni, habár az előbbi két sportághoz képest népszerűségben elmarad. Ez mutatja az is, hogy az országos versenyeken egy elrejtett helyen tartják.

A mai és a korabeli íjászat között nagy különbség mutatkozik meg. Régen a harcosok, a rettegett mongol katonák lóhátról nyilaztak, és mozgó célpontra harminc íjhossznyi távolságra lőttek. Ez a szokás még a század elején is megőrződött, csak sporttá szelídítés után kerültek elő a céltáblák, és a versenyzők leszálltak a lóról.

A résztvevők hagyományos íjat használnak, és őseik ruháját öltik magukra az ünnepen. Nők és férfiak egyaránt részt vesznek rajta, életkortól függetlenül, idősek és fiatalok egyaránt. A célpontnál álló bírák éneklő hangon adják tudtul az eredményeket.

OBRUSÁNSZKY, Borbála: Mongolian Martial Arts

In this paper the author takes the different Mongolian martial arts under the loop, tracing their historical roots as well.

~ ~ ~ ~ ~

NÉPMŰVÉSZET

Bozsó Csaba : Faszobrászat

Bozsó Csaba faszobrász művész vagyok. Magyarországon, Debrecenben élek.

A fával már egész kisgyerekkoromban megismerkedtem, édesapám asztalos mesterként dolgozott, aki megelőzve korát, már a 70-es évek végén otthoni műhelyében, „maszekként” dolgozott. Természetesen sok időt töltöttem nála, megfigyelve minden mozdulatát. A fa szeretetét észrevétlen adta át nekem.

Édesapámat egyre többen keresték meg antik bútorok felújításával, így az addig csak képeken és múzeumokban látott faragott mestermunkákkal mindennapi kapcsolatba kerültem.

Csodáltam ezeket a remekbeszabott darabokat, és elhatároztam, hogy én is megtanulom a fafaragást. Elvégeztem Budapesten a Népi Játék és Kismesterség Oktató szakot, de ez nem az volt, amit kerestem. Néhány próbálkozás után végül Debrecenbe visszatérve találtam meg öreg mesteremet, aki megtanított a szakma alapjaira.

20 éven át antik bútormásolatokat készítettem, közben antik bútorok felújításában is segítettem édesapámnak

Az eredeti darabok javítása, rendkívül tanulságos, és izgalmas feladat. Szakmailag a legtöbbet ezeken keresztül lehet tanulni, mind szerkezetileg, mind a faszobrászatban használt díszítések szakszerű elkészítéséről. A régi darabok másolása feltételez olyan háttértudást, amit csak a javítás adhat meg, amikor találkozhatunk az adott kornak megfelelő megoldásokkal. Mielőtt bárki egy komolyabb bútor elkészítésébe fog, vagy szedjen szét egy régi kidobásra szánt darabot, vagy a nagymama bútorait húzza el a fal mellől, és hátulról jó alaposan vegye szemügyre. Nem lehet minden tudást átadni, legalább olyan fontos az egyéni lelemény, igyekezet.

20 évnyi tanulás, gyakorlás után elkezdtem keresni a szépség mögött a tartalmat, mondanivalót. Ekkor kezdet alakot ölteni bennem egy új irányvonal.

Folyamatosan jött és jönnek az ötletek, több füzetnyi rajzot készítettem, szobrokat, különleges bútorokat, térbútorokat terveztem, amik megvalósításra várnak, de alapjai a már elkészült műveimnek.

Így kristályosodott ki mára egy kisebb, kézzelfoghatóbb tárgy, amiben kiélhetem spirituális és játékos ötleteimet, ami mások számára is jelentéssel, tartalommal bír, és hazavihető.

„Készítettem egy ládát, amiben végre együtt volt minden, amire vágytam. Szeretet, szépség, mélység és még valami ennél is több.

Mit sugall egy láda?

Titok, kincs, bőség, mese...

A ládák a misztikum és bőség ősi szimbólumai. Kifejezésre juttathatjuk családunkkal való összetartozásunkat, szeretetünket egy családfás vagy életfás szobrokkal díszített ládán keresztül. Nemzeti jelképeinkkel, ősi szimbólumainkkal a méltóságot, hovatartozásunkat fejezhetjük ki. Az ősi motívumok eredetünk, erőnk spirituális szimbólumai. Bármelyik ládatípust is választjuk, összeköt bennünket társunkkal, családunkkal, a nemzettel vagy őseinkkel. Egy szobor a büszkeségről, múltról, jelenről, jövőről.

Ahogy múlnak az évek, keletkezhetnek rajta karcolások, nyomok - a mi nyomaink, amiktől még közelebb áll hozzánk. Utódaink megörökölhetik, és általuk érinthetnek meg. Nyomot hagyni magunk után a világban – ez mindannyiunk számára fontos.

Ha szeretne egy különleges és értékes örökládát amit Önnek készítek, az Ön által megkívánt nemes anyagokból és díszítettséggel, kérem keressen meg, és kérjen egyedi árajánlatot.”

Várom érdeklődését az alábbi e-mail címen: bozsocsaba@bozso.eu

/Részlet honlapomról

<http://bozso.eu/>

Közben készülnek szobrok - nevezzük, úgy hogy hobbi gyanánt - komoly tartalommal, és olyanok is, amik első ránézésre játékosak, de valójában mély mondanivalót hordoznak. Ezek a darabok többnyire velünk élnek a házukban és környezetemben, ill. néhány darab ezek közül is már értő kezekbe került.

Beilleszték ide néhány képet, az évek alatt elkészült darabokból.

Bútorok, keretek, szobrok, és a ládák.

Örökládák

Egy újabb láda néhány nap múlva készül el teljesen, és kerül a honlapra, egy másik is előkészületben van már.

Szobrok

Bútorok

BOZSÓ, Csaba: Wood Carving

The author, a master wood carver from Debrecen, Hungary provides a glance into the story of his wood carving passion. Several works of arts are pictorially presented as well.

~ ~ ~ ~ ~

László Péter Sándor :

Kriza (Az álomlátó fiú: azaz, a juhász álma) az antropológia tükrében

A mű maga megtalálható a Kriza J. Vadrózsák Összes c. kötetben *Az Álomlátó Fiú, /Juhász Álma/* első kiadásban és az ún. „Összesben”. Minden kiadásba, -tudtunkkal- ? nem tették be. De a Móra Könyvkiadó, Bp. 1961. kiadta műben 144-164 oldalon megtalálható. A mű valószínűleg Erdélyi, azaz Székely Mese. Tematikailag besorolva úgynevezett „talány”-mese, azonban kissé a „varázslat”- mese elemeit is magában hordozza, pontosabban utalásaiban rejti.

Bevezetés. (The Pink is Harmfull and Terrible), A Rózsaszín a zöld hamis színárnyalata?...

Az emberek többsége meglehetősen émyelyítőnek találja a „rózsaszín párdúc”-ról szóló” legendakört”, de főleg a „rózsaszín csillámpónt”. Legrettentőbb plakátja talán ennek a 'bús-vidám' századunknak (XXI. sz.) mégis a Führer, rózsaszín mundérban. Én április elsején láttam Pesten. Áprilisi tréfa volna csupán? Vizsgálódjunk, s járjunk utána? Miért is? Még a „Fantasy”-műfajnak elnevezett „vérvörös-sárárány” képzeletvilág valami „irodalma” se kedveli ezt az – amúgy „színes” - árnyalatot. A irodalomelmélettel foglalkozók nem „veszik be” egyetemes és „felnőtt-irodalmi” vizsgálódási körükbe,- e „romanisztikai”-kategóriát (Vö. Románc, lentebb, ill. Vö. ellenpontként Stendhal), de a meseirodalmárok (Thompson. S.) sem igazán.

A tudósok sem kifejezetten „malackától” intenek leginkább, hanem mindezt általánosságban jelentik ki. A pszichonálízisben a 'pink' 1. a csábítás, a varázs színe, de 2. egyféle csoportbefolyás, sőt nyomásgyakorlás (M. Monroe) is. 3. Pozitív értelemben a csecsemő-szoptatás, 4. negatívban az aberráció/ pl.führer. Előbbi esetben van „tabu”-jellege is, de csak a modern európai (Romance of Alexander/ 1338-1341) társadalmakban. /De: (vö. úgynevezett újraorientált sufizmus (Iráni Méher avatár India), de elfogadott Burmában is (szerzetesek), Nepálban pedig az egyik „erőközpont” ún. szellemi-csakra neve (Anaháta Szív-csakra). A shakti és tantra-kultusz talán az egyik lótuszféleség szín-variációja miatt ad neki (tantrikus) jelentőséget. 6. Stílus, európai-amerikai (euroatlantikus) életstílus tekintetében a hazug (illúzió-ideológiák mentén polgárin, - nem parasztin/!„hazudós”) romantika „illúziókergető” felfogásrendszerét tükrözi. 7. Az individuációs folyamatban a Nap lemegy a látóhatár alá, sugarai ekkor még ugyan (dinamikusan veresek), de innentől már sorra kialszanak. (Vö. Perzsia hanyatlása,- Iszfahán/Esfahan délutáni színe a rózsák után).

A Hold sem erős, mert még az első negyedben áll,- teljesen megszűnik a mandala sugárzása. A központi – kerületi irányú (sugárirányú) irradiáció leáll, vagyis a színes sugarak sorra megritkulnak, hogy ideiglenesen, de eltűnjenek. (Forrás: /G.C. Jung... Az Individuációs folyamat tapasztalati anyagához. Íme elértünk a pink-élmény émyelyítő hatásának okához. Esetleges megjegyzések: A fiziológusok intenek, mert a legtöbb szárazföldi és tengeri lény, képződmény, ill. növény (Brugmansia), ill. „almacsiga” veszélyes. Kenya, Tanzánia (Tanganyika) határtáva a nagy Nátron-tó gyönyörködtető rózsaszín vizét a nátronlúg, ammónia és különböző mikroorganizmusok után kapta. Az akvaristák által ismert „almacsiga” vízen kívül lerakott petéi halált hozó idegmérget tartalmaznak. Csakis egyetlen ellensége van a „csigapetének” a vörös! Azaz a „tűzhangya”.

Akkor ha „rózsaszín babaházra” akarjuk vezetni lelkünket, vigyázat. Lecsapva – sárkányként - megjelenhet a vörös. (Csak nem 'tűzhangya' formájában). A szóban forgó mese nem szentimentalista románc, nem romantika, de kökeményen *nonkomform világ*. A Fehér Király felrúgja benn- „házon belül”- a régi vendégjogot (börtön), a leánya a saját életbiztonságát veszélyeztetve meg titokban táplálja „puccsszerűen” igaz, de megmenti a halálra-szántat), a Fekete Király saját magát –a maga védelmére rendelt „erős” bástyáit - kiadja. Ezek mind nonkomfortítások, szöges ellentétben a fenti világgal (vö. M. Monroe- nál említettek). Mire a nonkomfortítás? Nos, a válasz: olykor anyagi-egzisztenciális önsorsrontással, de egy magasabb rendű „létállomásra” segít feljutnunk, mert „csudatévő tóként” felrázódunk, bár viszályal, zsákutcás-gyötrődéssel, ám semmiképpen nem szentimentalizmussal,- de olykor éppen olykor szenvedéssel.

A Tört-Zöld egy átmenet

A mese színe nem a harsány lombzöld (kényszerű „éjszakázások” a homály-színű erdőben), nem is rikítón *fantasy*-méregzöld, inkább rejtő, azaz „terep”-jellegű, pl. vadászok felbukkanása, és katonák képének többszöri alkalmazása K'sakrija). A mese szín-szimboliztikája. Átmenet e türkiz („törökszín” felé) és tört-zöld között. Persze azért van benne kékes, I. az erdő belső „surlófényei”- de nem annyi, mint a türkizben. Ebben az árnyalatban, nevezzük „*surlófények a virradó, vagy olykor az alkonyuló erdőben*”,- oly árnyalatot adnak ki ahol az „Ég és a Föld összeér”. Nos innen a lendület, innen az energia hogy a hős kikötte is „táplálkozik”, és erejét nem veszti („nem leszek egyedül”). Az Ég és Föld összeérését lehet tanulmányozni, a híres” Fény Királya” keleti templomban. e mese szerint úgy 900-ban a Vándorúr (talán királyi sarj?) misztikus fényt látott ragyogni a távolban. Talán tört-zöld átmenetet éppen. Közelebb ment és egy szentély helyén egy sírt talált. A sír téglatest szerű szegélyéből, körös-körül áradt ki e fény. Mint a fákllya a metszőn hideg éjszakába. De fénye akár az Holdé, csillagoké. A sírból egy tanú (vallási tanító) vasba öntött teste került elő. A Királynő egyébként,- (akinek alakja hiányzik a mi mesénkben) itt már közbelép ténylegesen, és parancsot is ad. A Királynői (Sába?) parancsra, a szentély minden négyzetcentiméterét ezüst lapocskákkal (Hold-színe innen adódik) borították be, hogy az óriási szürke-kék-zöldes fényesség **dicsérje a Fentvalót**. A fénykiadásának ezen sajátos „éteri csillogásával”. Azóta is valamennyi vallás követője lenyűgözve áll meg a Fényesség előtt. Helyszín. Shiraz/Irán. A pink-élmény tehát vízszintes kiterjedésű „meselény” mesetevékenységet „közvetíti” felénk, tudatunkba, addig a „Fény Királya” függélyes kiterjedése Istenre utal.

A „talánymese” és a „csalimese” szempontja

A *biedenmeier*-babaház-kor utálta a kényelmetlen talányokat, a zavarbাহozó „csali” vagy „becsali”-típusu helyzeteket. L. Bécs a fülldt-„Császárváros” polgári létbe „süppedése”. Inkább a hazugon-hízeltkedő „mézes-mázos” szentimentalizmusra hajló kulturális-előzményt a „romantikát” választották maguk „céljaira” újra-és újra. Még mindig olyannyira kedvelték, hogy álarcosbálszerűen, valóságos „maszka-játszódási” szintre sülyesztették a fővárosi kultúrát (Bécs, Berlin, Bayrouth, London, Varsó). Tették ezt olykor Doctus Poeticus-szinten (Schiller, Goethe), de Herder, Brentano (1778-1842), sőt fel egész Stephan Zweig-ig. A „végtelenség” mint végtelen illúzió becsempészésével, a vágyak jegyében saját becsapásukra -a Vénusz jegyében - „kitört az operett-kultúr(íradalom)” műdühe. (a vénusz jele az alkimiában a **Sali tartari**, azaz borkő, amely a tartóedény („Császárváros” aljában öszegyűlik, vagyis alkímiai nyelven, mégpedig az alvilágban, a tartaroszbán”. A 'tartarosz' gör. megijedést jelent, a **bűn, hiba, megromlás**, végülis megecetesezés a **borban, és az ettől való megijedés lélekhelyzete**, (CIN. Jung Az individuációs folyamat... 292, old.) Természetes indulattal száműzték ebben a lélekhelyzetben a „csalimesét” a talánymesét távoztatva azt mintegy a maguk „emelkedő köreiből”. Kontraszképpen az álmodó juhász talánya tipikus magyar talánymese, nem annyira csalimese, de mindez (egy-két irodalmi toposzt, E.T Hoffmann leszámítva) bizonyíthatóan áll erre is. Mégpedig olyan mese ez mely szinte érthetetlen kognitíve; pont abban a közegben, mely „korrekt” a démonikus nyugati embert eltakarni, „fedni-igyekvő *biedemeier*” kényelem, polgári eltökéltség, komfortos budoar-hangulat által elzsongított társadalom számára. Főleg egy efféle,- immár befogadhatatlan -,álmom által. Ezért is volt teli Bécs pszichoanalitikusokkal, sőt ezek, - árnyalataiban -, eltérő iskoláival. A talánymesék talányai között van voluntative (akarat) által elképzelhető talány, van tér-idő talány, vannak perszonalizációs talányok (*anima, animusz* individuációs problmatikája) és ezek változata, legkülönbözőbb kombinációja.

Hogy lássunk is egy példát a „csalimesére”

Ez egy általam feldolgozott „Jézuskás Matyibá-történet”. Legalább is ennek indul s mese lesz belőle... Ő, mármint a főszereplő Matyibá egy jámbor „Máriás zarándoklat” keretében ui. a bozótban lel egy „bicskát”, de ezt „fellelendő” kifolyik a pálinkája, éppen amikor lehajol a bokor tövébe érte... Ez így egy banális, lapos történet, de rébuszá változik mikor is a későbbiekben kiderül, a kés nyele fura. Nos ez nem egyszerű „bicsadék”, de hun-típusú tör nyelén hun rovás-felirat. Ekkor jön elő a „csali” elem, mert ez lehetetlen, hisz 1600-1800 év alatt a kés

vékony pengéje teljesen eloxidálna, elkorrodálna a talajban. Mitől is maradt meg e damaszkuszi acél a földben? Ezt itt-és most nem tudjuk, de efféle a Delhi vasoszlop mely már 4000 éve állhat a trópusi nedvességben, annékül, hogy vakrozda lepné. Ilyenkor visszalép „a formális logika” a mesetevékenység „felületéről” és más-féle vizsgálati módszereket kezd igényelni. A talány, a csali a „modern logikát” alkalmazva, azaz logisztika igényességével követhetetlen. Így elménk számára kihívás, megkerülhetetlen talány-volta miatt. Hiszen ettünk a tudás fájáról és nem tudunk lemondani a kognitív alkalmazásokról. (Ez fékez is minket, XXI-szi „polgárokat”.) S ezért alkarjuk körbejárni a titkot, a körbejárhatatlan „talányt”. És talán ez így jól is van, mert eme *rébuszok analizisével* saját analizisünket (elpiszkolódott bivalybőr-„ruhánkat”, elkopott vasbocskorunkat) tudjuk magunk mögött. S így tudjuk okszerű bölcsességgel „megközelíteni” a bennünk lakó sárkányt, -azt megfékezendő, vagyis a rosszra való hajlamot „dekoncentrálni”, vad ösztöneinket pedig „szublimálni”.

Mi segít a”szublimálásban”. Pl. a mandala. Talán többet, mint a mantra, vagy mint a tantra-kép.

A mese első részének a kulcsai a 4, a 16, 32 és végül a 10 számok , amely – látszólag ebbe a furcsa számhalmazba belekezdő számsorba nem illik , -még csak gondosan fürkészve sem bele.

a. A számsor maga a **manadala-számok** felidézése, a 32-es változat pl. előfordul templomaink kazettákon (Erdély, Aggtelek, Kárpátalja), előfordul azokon az üveg rozettákon (Bélapátfalva) amelyek nem rózsakeresztes, vagy szabadkőműves ihletettségek (Páris- Notre Dame, ill. London, Szabadkőműves „Katedrális”). A Mandala négy oldala a négy oltalmazó, lépteinket vezérlő, őrző-lénytől függ sarkalatosan. Ez a Nap pl. a Ré- az óegyiptomi hagyományoktól kezdve. A 4 őrzőszelem azonban igazán Erdélyben bukkan fel. Kezdő nap, Szentülő nap, Delelő nap, Alvó- rejtőző Nap (a földplanétánk azaz a bolygó”*tűlfelin szunnyad*). A mandala (Nepál, Tibet, India) általában (4, 8), 16, 32-es a tantrák szerint van centrálisan, ill. *koncentrikusan szimmetrizálva*) a kisebb számok a nagyobb, a nagyobbak meg pont a kisebb („alhercegek” lakhelye- rendű toposzokat szimbolizálják, a mandala-”faluban”.

b. A 10. es a mandalacellák száma. Mikor Brahman a nyers ősembert zabolázatlansága miatt megfenyítette egy cellába zárva (alapmandala), - de az eredeti földalatti kockaszerű cella (pince) – volt az Isten úgy rendelte hogy napvilágot kapott és Brahman saját akarata szerint Nap rendre „körbejárt”, illetve látszólagos pályáján körbevilágított, és mindig egy adott, sorra következő cellát világított meg. Csupán azért tette ezt hogy a dőre ember-lény – álló Nap, azaz nap 24 órájában - okulhasson s 20 percen át tanulmányozhasson egy tantrát. Saját okulására.

A talány mindig egy kisebb katarzis. A fent említett mese-példánkban itt álomátadás, azaz közönségesen immenans „dolog” zajlik, amely átadási „mű” lehet hétköznapien „lapos” (vacak *bicsadékot* letek valahol vidékiek), de kiindulhat elképesztő (vertikális) irányba is a folyamat. Ezek lajtorjaként megindulhatnak/indíthatnak felfelé az összeköttetések, felsőbb szempontú értelmezések felé, azaz ezen „értelmek” irányába. Akár maga Isten vonatkozásának „behozásával”, ahhoz-illő módon, üdvösen- való hozzáillesztésével (Itt pl. *Máriás zárándoklat* a „keret”).

A mesét – mint drámát - mégsem a Nap uralja, de inkább a *shakti-vonala* azaz a női erő, legalábbis nő-principiumok őrzik. Az első női mondandó spirituális emléke az anyaméh... Itt teljes a Konform. Mert hiszen nem is kell enni (így a méhet sem „eszi” csak a placentán át kap táp”oldatot”) Az első eltelt tíz évben ezen „oldat” dominál.(az ún. „*Hamubasült pogácsa*” mágikus ereje). Mágikus mert, már csak jelenlétével is valósággal „magnetizál”. A második női jelenlét a Hold. A holdas tisztás, (telihold, újhoid mindegy) ahol legeltet. (A tisztás füvel teli, teli vízzel, harmattal ez itt mindegy), legeltetni képes bojtártársai ámulatára, a cseperedő személyiség. (Börzsönyi – Bükki „hadasok”-hagyománya). Legeltetni a nyáját (pastoráció),- ez egy felelősség, teljes körű pasztorális feladatkör, jóval több, mint állatgazdálkodás.

A harmadik női jelenlét a fa érlelő öle... Az erdő öle. A fatörzs. A fa alatti mohapárna ölelése. Azt érzi tehát pszichéje, nem lesz egyedül! Még itt e kínzó helyzetben sem! Ez a „lelekben” a fekete erő, noha nem minden égi-földi *mérgeskedés-égedelem* nélkül.

A negyedik (letisztult, „szublimált” jelenlét a Királylány személye most jó...

Ezen várakozó érzése egyelőre csak, - s nyilván csak -, fokozódik; „nagykorúan” várja immár szabadulását, azaz , előképében - , a Fővadász kikristályosodott felmentő véleményét. Ebben azonban csalódnia kell. A negyedik, azaz letisztult- szublimált jelenlét nyilván maga a Királyné. Ő az egyetlen kétségbevonhatatlan pozitív szereplő az animát „mint tényezőt illetően. A letisztult tudatú fiú már „éretté” lehet a mélyebb kapcsolatra a királyné animájával, sőt **personájával** egyaránt... Igen ám de mindkét persona még individuáció előtt áll, noha érettné válhat.

Ebben segíthet a mandala-szemlélődés (kontemplatio). A négyesség (négy Nap) alapvetően egy mandala szimmetriája kulcsként fogható fel. A mese négy (implicit) sarkából lépnek elő. (Mégpedig *mint Védőszellemek*- A metafora a Nap). Erre mikor is döbbenünk rá?

Mikor egy teljesen „fura” szerkezet nyílik meg előttünk. S először „irodalmilag” de belépünk egyféle „szimmetriarendszerbe”..

Ez itt a mandalafalu, - vagy ország, - avagy birodalom. Akkor, amikor is először egy teljesen fura szerkezetben „felépített” mandala-falu „birodalmi kapuján” belép a főhős. A beléptetés egy „könnyített kapun” át történik meg. Azaz itt enni adnak. Ez egy „könnyített” kapu. Semmi gyilkjáró, semmi kapuvédő szörny-féleség, semmi lángfűvés az „alkalmatlan” betoppanó iránt. Ámbár a Fehér Király nem (mindig) jóindulatú. A fent említett csodálatosan le- „könnyített” kapun átlépve fizikai érzékeinek (íz, látás, tapintás, stb.. tehát a biosz. gör.) hódolhat. Fejedelmi asztalnál, - jelesül. A király (*Raja*) már-már szinte hízeleg. Mindenesetre érdeklődő. Nyitott. A rendezett udvarba – *Entalpiaország* - vezető kapu tehát nyitott. Ez a „*Raja*”-út azonban nem feltétlen sikeres számára, bár csak itt-és most jelenthető ez ki. Ugyancsak a – kissé később csúsztatva az események síkját, - már a Mandatömlőben kerül ki, - amely az „embertelen” azaz, a Naptalan-változat- hogy valami *nem stimmel eddig a csodásnak indult „Raja útta”*... A mesében látni: egyetlen ösvény sem széles és könnyű. Mint ahogy az életben- jelesül Erdélyben, a Székelyföldön- sem az. A hős 'persona' immáron végveszélyben. Előbb még csak megnehezít, majd tán' meggyűlöli a Királyt tetteért. Átgondolva pedig parancsmegtagadásért,- nem „jogellenes e megtorló tett”.

Nos, feléled benne a vágyakozás negatív formája. Máris tehát „kapukon belül van a Fekete Király”. Ő eresztette be,- maga: a pásztorlegény. Azaz a jogállamisággal leírható „birodalom” falai közé került az ösztönös-emocionális sötétség egyre konkrétabb árnyalatokkal. Az érzékszerveinek rendezetlensége után ezt kellett rendeznie. Majd a belső utak „érzékeinek” dolgaiban kellett rendet tenni. De igenen ám. Ő volt a '*trójai faló*'. Beengedte 'birodalomba' az *Entrópiaország* fejedelmét, azaz a **redundanciát**, a Sötét Király *birodalom-felforgató neg-erejét*.

Feléled lelkében - „pedig már kapun belül van” a Fekete-király. Azaz az ösztönös-emocionális tudatrész sötétsége. Ezek egyre konkrétabb „árnyéka” /Jung./ Összegződik érzékszerveinek rendezetlensége . Ebből kitörés a Királyi Asztal. Ez egyben szimbólum (Számталanszor az Újszövetségben.). Ezután a tudati-elmei „simítás” után kellene hogy érkezzen a „belső út rendezése” de ezt a rendezést neki kell megoldania. Ám egyedül nem tudja! Egyedül nem is tudhatja. Az animusza egyedül erre sajnos képtelen.. S ekkor jó a valóban Fehér Erő, mégpedig genetikusan, s a *Királyné képében*. Aki „mintegy” táplálja. S nem csak fizikálisan... Sőt teszi ezt szellemi, lelki teljes támasszal. Mint egyféle „spirituális úti pogácsa”,- az otthoni közegből még... Azonban itt is spirituális jelenlét van. Mindezt az álmok, az álmoközvetítés jelzi.

Ez a mandala szellemi magaslatoikat céloz.- Sugárzó természete, száz öles oszlop A ennek szimbólumai... De a hősből nem lesz oszlopállásban „izolálódó” monász. A kapcsolati „zsinór , és „fonál” ami a '*százöles*' oszlop csúcsával köti össze a hőst, a kapcsolati zsinór, vagy *tantra-fonál*. Ez egy spirituális (is) emelkedés, mely a fentiek irányában tovább (felfelé) vezet. Kézbe nyilat kap mint a régi mondában a Ráma-gyilkosa. De nem a Teremtőre (Visnu) lövi ki, és nem az a rombolóra (Shiva), hanem egy balga eszközt (villát) lök „csupán” s elképesztő pontossággal. Már nem akar ölni. Sőt. Talán eddig sem akart, ezért kerülhetett be a legkisebb , a 16.-ik, a csakra-kapun. (Bár kit tudja rendre katonákat (K'sakrija-ely) visz magával falumentő „misszióira”. Sötét erőket sem a Fekete Király sem a Fehér Király ellenében nem táplál. Immár „felülemelkedik” rajtuk. Legalábbis e mandala szerkezet szerint (*Százöles*)... Sőt. Túllép ezen is. Már-már szimpátiát érez a Fekete-király, tán' nem személye, erényei, de leginkább „birodalmi” azaz közösségi (Székely rendtartó falu), gondja-baja iránti aggodalmában. (Fontos „protokolláris” kérdésben „megvezette” őt a kulcsár, a szövő asszony, a malmász, a juhászembere.

Összecsaphatnának bárdal, kopjával, csákánnyal, mert erős legény, de nem teszi. Békével jön, békével megy. Így hát „békében” elhunyt Fekete-Király s Fehér is. A fiú azonban tovább „emelkedik”. Beteljesítve mégpedig a *Shakti szempontot*... Mégpedig a női felemelkedés „felhajtó” erejét használva. A Shakti-lendület eredményességét spiritualitása igazolja. Nos, megtörténik az esküvő, majd elhálják a nászt is. Ebben megerősödhet újra a lélek és a tantra fonál immár bizonyosság-nem kell véget érjen (nehogy írmagja-szakadjon). Kezdődhet az „egyhegyűség” koncentrációformája. Azaz a felkészülés arra, h. valóban átvegye”élete” azaz a „falu” irányítását. (Rendtartó Székely Falu). Ennek legelső szerepébe képzelet/heti magát, mint bátor/*bathyr* akarat, katonai képviselő K'sakrija, és becsület-hűség. Mégpedig neje, -azaz a spiritualitás, a figyelmesség oldalán éppen. És ettől lett pozitív a mandala-szerkezet- és nem egyszerűen a szimmetrizált meseszerkesztési volta okán.

Szubjektív kommentár. A *heftaliták* révén a hunok és a székelyek talán egyféle kulturális „internacionáléban” léteztek. (Kr.e 3. Kr. u. 3. sz között valamikor?) Az „átadás helye” talán a D-Kaukázus előtere lehetett (mai Azerbajdzsán, Dagesztán) mai térrészén. Tehették ezt XXII. János pápa alatt aki khorezmi térítőpüspököt küldött ki hozzájuk (Gyerotyán nevezetű szavárd/ *sabard/sabír/savartu* fejedeleme idejében). A zenekutatás, ornamentikakutatás, genetikai kutatások, mese-elem kutatás (motívumok) és oklevéltári azaz *levéltári-fond* kutatások mind-mind erre engednek következtetni.

LÁSZLÓ, Péter Sándor: A Hungarian Folk Tale in the Mirror of Anthropology

In this writing the author presents his anthropological analysis of a famous Hungarian folk tale.

~ ~ ~ ~ ~

SZOCIOLÓGIA

Heltai Miklós : Értékkörzés a családi és iskolai gyermeknevelésben¹

Mi az érték?

Ami ér valamit, mert valaki megtalálta, felismerte mire jó, vagy kigondolta és mások közreműködésével megcsinálta – és ezért más is hajlandó adni valami hasonló módon előállt értéket. Ahhoz, hogy **érték létrejöjjön** és értékesüljön, legalább egy **másik ember kell**.

Legjobban Robinson példázza mindezt. Ha nincs hajó, nincsenek az onnan mentett eszközök, nincsenek a mások által alkotott tárgyak, mit sem ér Robinson fizikai ereje, műveltsége, kereskedelmi tapasztalata, elpusztul, mert az életben maradáshoz szükséges dolgokat mind más emberek csinálták, s újat ő is csak ezekkel az eszközökkel képes előállítani.

Szokták mondani: az életemet is odaadnám ezért vagy azért: csakhogy az életünket is másoknak köszönhetjük.

Az éhen halónak a legnagyobb érték a darab kenyér, a szomjan halónak a pohár víz. De az éhhalál-szomjhalál küszöbéig is azért jut valaki, mert magára maradt, nincs, aki adna, aki segítene megelélni, előállítani, amire szüksége van. Az aztán kérdés, miért maradt magára: kirabolták és kilökték az útfélre (így jártak az egykori gyarmatok népei), vagy nem tudják elviselni az emberek és ezért kizárták maguk közül; vagy ő szakadt el tőlük, mert valamit kizárólagosan akart megszerezni, s elkalandozott tőlük olyan messzire, hogy egyszer csak magára maradt. Mindegy.

Végso leegyszerűsítésben érték csak másik emberrel való kapcsolatunkban születik, létezik és múlik el, a másik ember nélkül értelmét veszti. Aki nem hiszi, gondoljon csak az akármilyen okból teljesen magukra maradt emberekre.

A másik ember tükrében ismerjük meg, tudjuk **értékelni** és elfogadni önmagunkat, s önmagunk elfogadása az első lépcső a másik ember elfogadásához. Aki nem képes más emberekhez viszonyítva önmagát elfogadni, az a más embereket sem képes elfogadni: pszichopata, nincsenek értékei. Minden értékünk (anyagi, használati, esztétikai, nyelvi-tudományos, erkölcsi, transzcendens): magunk által elfogadott magunk – és a másik ember viszonyulásából származik.

Azt azonban jelezni kell, hogy a kisebb-nagyobb embercsoportokon belül, embercsoportok között: magyar és magyar, magyar és nem magyar, európai és ázsiai, s mostani eszmecserénk tárgyát nézve felnőtt és gyermek viszonyában ugyanazok az emberi-transzcendens értékek másként mutatkoznak. Hangsúlyozom: az értékek ugyanazok, miként emberi faj, genus is csupán egyetlen van, de más és más interakcióban más és más a jelük, jelképük. A Virtuális Plébánia honlapján olvastam például a következőket: „A Szentírás a világ legelterjedtebb könyve, melyet minden nyelvre lefordítottak. A legnehezebb fordítási nehézségek elé kerülnek gyakran a misszionáriusok. A hottentotta fordítás készültkor szinte valamennyi bibliai nevet át kellett alakítani, és még a "Jézus" és "Krisztus" név sem maradhatott meg eredeti formájában, mert ezen a nyelven a szóvégi "s" azt jelenti, hogy asszonyról van szó. ... Nem volt éppen könnyű a munka az eszkimóknál sem; itt, pl. sok misszionárius az "Isten bárányából" "Isten kis főkáját" csinált, mert a bárányt arrafelé nem ismerik, de a főka-hasonlatot kitűnően megértik.²

Vagy gondoljanak arra, hogy gyerekek között az antanténusz szórakáténusz szóraka tiki-taka elebele bimm-bamm bussz milyen értelmes jelek sorozata, értelmét a játékvilágban a ritmus adja, amiből mi már kinőttünk, s az értelmet már nem csak a ritmikus szövegekben véljük feltalálni (bár nem tagadhatom, néha örülnék, ha némely politikusaink inkább az antanténuszt adnák elő a helyett, amit most mondanak).

Pedagógusként most azokat az értékeket veszem sorra, melyekkel pályám során találkoztam, amelyekre – tapasztalataim szerint – a nevelő építhet, és amelyek szakirodalmi és szépirodalmi ismereteim alapján nemcsak Magyarországon érvényesek.

¹ Elhangzott: Magyar Népfőiskolai Collegium, 2015. július 4., Balatonlelle.

² Szentírás - Virtuális Plébánia www.plebania.net/hittanterem/?op=view&k_id=119

1) A másik ember

Szülőknek a gyermek, gyermeknek a szülők, testvérek, nagyszülők, rokonok: két lábon járó értékek, s mindezek summája: **a család** egész társadalmunk legnagyobb értéke.

Hogy milyen érték a gyermek, a szülő, a testvér, a család, azt csak az tudja igazán, aki híján van egyiknek-másiknak, mindegyiknek.

Csak a családban fedezheti föl a bimbózó emberi elme az élet természetes rendje szerint, ennek minden kellemes és kellemetlen oldalával együtt, hogy nincs egyedül a világon, hogy van **társa**. Ha baj van, mindig van segítség, viszont osztozni kell mindenben: a helyen, az egymásra fordított időn, ennivalón, szórakozáson, munkában. Felismerjük, hogy az emberi viszonyokat elvek szabályozzák, s ezek nem önkényesen kinyilvánított diktátumok, hanem a közösségben ellátott szerepek fontosságán és voltaképpen megegyezésen alapulnak. Mindezek egyidejűleg az úgynevezett szocializáció elemi értékei is, kis túlzással azt mondhatnánk, hogy a társas viszony elemi technikai értékét, a **szerződés** kialakítását és alkalmazását a családban ismerjük föl először, s jó lenne, ha ez a fajta „társadalmi szerződés” már a családban ösztönös helyett egyre tudatosabb lenne. Erre lehetőséget is ad a családi élet legnagyobb értéke: a **szeretet**, amely először itt segítheti át egyik és másik embert a társas lét legnagyobb buktatóján: a másik ember létezésének elviselésén. A másik autonómiájának tisztelete, a vele való együttműködés és az életébe való elkerülhetetlen beavatkozás egyensúlyban tartása családi viszonyulásokban jár a legkevesebb konfliktussal.

A mi társadalmunkban külön nagy értéket jelentenek a familiaritás **szociális** tradíciói: a mellérendeltségnek és függőségnek a családi szerep-, felelősség- és munkamegosztáson kialakult természetes rendje, mert mindez **egyezik nyelvi és társadalmi logikánk mellérendeléses értékeivel** (bátyám, néném, mondjuk az idősebb embernek, pontosan jelölve az értékviszonyt).

Miért érték számunkra anyánk, apánk, testvérünk? Mert ők az elsők, akik először elviselnek, akiket először elviselünk, akik mellett biztonságban érezzük magunkat, akik biztosan szeretnek (normális esetekről beszélek), akikhez viszonyítva fogadjuk el magunkat olyannak, amilyennek, s vagyunk képesek elfogadni másokat, ha látjuk: nekik is van anyjuk, apjuk, testvérük.

A családban ismerhetjük föl először, hogy a tengő életnek nincs perspektívája, mert a családnak nemcsak múltja (tradíció, szokásrend) és jelene van (élet- és megélhetési közösség), de jövője is igazán a családban élő embernek van, az igaz, hogy ez először kifelé visz családból (párkeresés, pártalálás). Aki a családban reked, az előbb-utóbb elveszti kapcsolatát a valósággal, s kitartottá, élősködővé válik. A forgalom azonban kétirányú: aki ki tud jutni a családból, az hoz belé új embert/embereket, aztán meg újra visszatál a szüleihez, amikor azoknak már szükségük van rája.

Az iskolai nevelés értékei egyeznek a családi nevelésével, csak az értékteremtésben, értékműködtetésben, értékselejtezésben (mert erre is szükség lenne) érdekelt felek köre bővül a tanárokkal, az iskolatársakkal, barátokkal, ideálokkal, egyszóval: egyre több „másik emberrel”.

Szeretném hangsúlyozni, hogy akinek vannak értékei, az értékeli: önmagát is, másokat is. A szülői háznak és iskolának egyaránt figyelnie kellene arra, hogy reálisan értékelje a gyermeket, nagy jellemtorzuláshoz vezet a leértékelés is, túlértékelés is. Különösen aktuális mostanában, hogy felismerjük és értékeljük a gyermekek manuális-, empátikus-, intellektuális- és szociális intelligenciáját, s mindegyiket becsüljük és értékeljük, mert ezek egyenrangúak. Azaz ki-ké önmaga mivoltában érték, s még nagyobb érték, ha ezzel foglalja el helyét a társadalom értékrendjében. Nincs haszontalanabb és kártékonyabb ember a félreértett, meg nem értett, igazságtalanul, mindig mások hibájából mellőzött zseninél. A „modern” társadalom egyik legnagyobb vétké az e téren a nevelésben mutatkozó értéktévesztés (csak a diploma számít, abból is csak az „elit”), kiveszett a szorgalmas parasztember és a jó mesterember méltóképpen való értékelése.

2) Az anyanyelv

Hajlamosak vagyunk elfelejteni, hogy 0 és 3 éves korunk között megy végbe életünk egyik legnagyobb csodája: ilyen rövid idő alatt perfekt megtanulunk egy kezdetben még idegen nyelvet: a felnőttét. Méghozzá minden módszereskedés nélkül, a lehető legegyszerűbb módon: beszéd útján. S minthogy (megint csak normális esetben) édesanyánk első nyelvtanárunk, a kezdetben idegen nyelv a szó szoros értelmében anyanyelvvé válik. Édesanyám, ez a hangsor azt a valakit jelenti, akitől minden jót kapok (ezért édes). Édesanya + enyém = édesanyám. **Mellérendeléssel, birtokos raggal** tesszük világossá, megfoghatóvá, hogy sok százezer anya közül az enyémről

van szó. A magyar nyelv fogalmai konkrétak, ma már ugyan – sajnos – általánosan használjuk beszédben és írásban is a magyarban voltaképpen nem létező absztrakt nominatívuszi anya szóalakot (mint a viccben: Móricka, hozz ki két üveg befőttet: **anya, csak egy van**), de mindig kilóg magyartalanságával a szövegből, konkrétta a ragok teszik, adott esetben a birtokos rag.

Mein Mutter: a mein emeli ki az én anyámat a sok százezer anya közül számomra, a mein-nek való **alárendelés** teszi konkrétta az anyát anyámmá – a németeknek.

A magyar nyelv a tér-, idő-, birtok-, stb. viszonyokat ragokkal fejezi ki. „Pécelen van házam, a kis szobában lakott édesanyám.” Szobában: helyhatározó rag, édesanyám: birtokos személyrag. Szoba – ott benne = szobában, édesanya – enyém = édesanyám. Két dolog áll egymás mellett, így jelölik egymást, a hangsúly jelöli a fontosabbat. Nem **ban** szoba, nem **enyém** anya: nem prepozíciónak és birtokos névmásnak rendeljük alá a szobát és anyát, mint a német.

Nyelvünk fonetikai sajátossága, hogy a hangsúlyozás a mondanivaló értelmi sorrendjéhez igazodik. **Szabó** József vagyok, a sok százezer József közül Szabó, ezt hangsúlyozzuk tehát, két egymás melletti dologból a hangsúly jelöli a fontosabbat.

„**Költő** vagyok, költőileg kell
Végigrohannom az életúton!” – énekli Petőfi.

A költő a fontos, azt hangsúlyozzuk, ezért van elől a hangsúly, ez emel ki engem, Petőfit, sok százezer magyar ember közül. De az is fontos, hogy én költő vagyok, azért van a mondat szerkesztésben elől a költő, mellette a **vagyok** személyragjában az én, megint csak mellérendelésesen. Nem kell odairnunk hátra: költő vagyok **én**, vagy pláne fordított szórendben és alárendelésesen, hogy én vagyok költő.

„Ich bin ein **deutscher Dichter**,
Bekannt im deutschen Land;” – zengi Heine.

Itt is az a fontos, hogy költő vagyok. Azt, hogy költő, sőt német költő vagyok, a németek is hangsúllyal jelölik a **deutscher Dichter-en**, és igazuk is van, nekünk nincs igazunk, amikor a mondatok végén felkapkodjuk a hangsúlyt, szolgálai és értelemellenesen utánozva őket (német költő **vagyok**).

Azt azonban, hogy én költő vagyok, Heine a mondat ich-nek való alárendelésével jelzi, ezért van elől az ich, a mondat szerkesztésben, attól függ a mondanivaló többi része.

A jel jelent valamit. Nekünk, magyaroknak így, másoknak, például a németeknek amúgy. Nem magasabb rendű az egyik, nem alacsonyabb rendű a másik, egyik ilyen, így anyanyelv, a másik olyan, úgy anyanyelv. De ha nincs anyanyelv, nincs viszonyítási alap, s nem érték a nyelv, mert nem produktív. Pidgin English vagy Beche de mer nyelven nem lehet filozofálni, még összeadni se nagyon.

A jól elsajátított anyanyelv viszont egyik legnagyobb értékünk, voltaképpen minden egyéb értékünk a nyelvi alapviszonyból születik. A beszélő jelet ad, a hallgató megérti, ő is ad jelet, visszaigazolja a megértést. A jel kettejük viszonyában jelent valamit. Jelentés nélkül nem világos és nem érvényes a nyelvi viszony. Ha egyformán értjük a jel jelentését, akkor a köztünk létrejövő nyelvi viszonyból világos és érvényes dialógus származik. Legyünk barátok, mondtam egy kedves kültelki leány tanítványomnak harmincvalahány évvel ezelőtt s csodálkoztam, ettől kezdve miért kerül, míg vagy tíz év múlva szégyenkezve el nem mondta feleségemnek, akivel időközben kollégák lettek, hogy az ő nyelvükön ez akkor szerelem indítványozását jelentette. Mondhatnék politikai példát is, de inkább nem teszem.

A jelekből mondatokat alkotunk, mondatokból épül fel a beszédünk, a szöveg.

Elbeszélünk valamit. Tesszük egymás mellé a képeket: Ég a napmelegtől a kopár szik sarja, Tikkadt szöcskenyájak legelésznek rajta. Az **oratio recta** (egyenes beszéd) is elég ahhoz, hogy megállapítsuk: az égő napmelegtől tikkadtak a szöcskenyájak, nem kell úgy fogalmaznunk: **mivel a kopár szik sarja ég, ebből kifolyólag eltikkadtak a szöcskenyájak.**

Vergilius úgy érteti meg hallgatóságával mondanivalóját, hogy **oratio obliqua**-ban (függő beszéd) zengi el:

Arma virumque cano, Troiae qui primus ab oris
 Italiam fato profugus, Laviniaque venit
 litora, multum ille et terris iactatus et alto
 vi superum saevae memorem Iunonis ob iram;
 multa quoque et bello passus dum conderet urbem,
 inferretque deos Latio, genus unde Latinum,
 Albanique patres, atque altae moenia Romae.

Azt a férfiút éneklem, **aki** a végzet elől menekülve először jött Trója partjairól Itáliába és a Lavin partokra, **ő** sokat hányattatott részben szárazföldön, részben tengeren, az égiek akaratából és a kegyetlen Júnó emlékezetes haragja miatt; és háborúban is sokat szenvedett, **míg** megalapíthatta a Várost és bevihette isteneit Latiumba, **ahonnan** a latin nemzetség és az albai atyák és Róma magas falai.

Egyik dolog következik a másikból: azt a férfiút zengem, aki először jött, honnét jött, hova jött, mi volt vele, mielőtt idejött, miért történt mindez vele, de ki is jött ebből az áldott eredmény, mert így érdemelte ki sok szenvedés árán a Város alapítását. Van egy fő dolog, abból következik hét további dolog. Erős kapcsok, az indoeurópai nyelvek hatalmas zsarnokai: kötoszavak és kötőmódú igék kötik össze mindezt, indokolva, mi miért volt, hogy volt, mint volt.

Hát persze, hogy jelezni kell a kötőmóddal (coniunctivus), hogy addig nem alapíthatta meg a Várost és nem vihette be isteneit Latiumba, míg át nem esett a sok hányattatáson, szenvedésen, háborúságon, szükséges volt mindez, hogy **megalapíthassa, bevihesse**.

Nincs is ezzel semmi baj, mindaddig, míg én is nem kezdek olyan mondatokat gyártani, mint amik lentebb következnek, hogy aszongya:

„A módosításban foglaltakkal egyetértek. A (nyelvi) specializáció, emeltszintű oktatás az alsó négy évfolyamon a tanulók fejlődés-lélektani státusát tekintve nem indokolt és kétséges eredményű is. A hat-tízéves tanulók alapvető problémája az anyanyelv, az alapismeretek és kompetenciák megszerzése.

Az ezeket meghaladó, intellektuális teljesítményeket elváró ismeretek és alkalmazásuk („emelt szint”, „specializáció”) a következő korosztályoknak valók, ezért az első-negyedik évfolyamon az erre irányuló iskolai törekvések akár tilalmazhatók is lennének, hiszen rejtett motivációjuk többnyire az iskola „gyermekeszerző”, vagy „gyermekmegtartó” szándéka, amely sokszor találkozik egy ambiciózus, de pedagógiaiilag műveletlen szülői csoport versenyszemléletével.”

A nemzeti alaptanterv 2010-es egyik módosítási javaslata az alsóban addigra már nagyon elburjánzott idegen nyelv-tanítást és egyéb „specializációkat” akarta feltételekhez kötni, erről a javaslatról írtam a fentieket. Azért választottam saját írásművemet, mert jobb, ha mindenki a maga portája előtt söpör, bár választhattam volna bármilyen tudományos vagy közéleti „hivatalos” szöveget.

Ugyanez, érthető emberi nyelven kifejezve:

Az anyanyelv, alapismeretek, alapkompentenciák elegendőek a kisgyermeknek számára. Az idegen nyelv csak megzavarja őket, a több ismeret még nem fér beléjük. Jobb lenne tehát egyáltalán nem engedélyezni alsóban az idegen nyelvet és az egyéb „emelt szintű” oktatást, mert vagy elmállik, vagy túlterheli őket. Egyébként is rosszul hiszik a szülők, hogy ezzel jót tesznek a gyereküknek. Az iskolák meg azért csinálják, hogy elég gyerek jelentkezzen hozzájuk, nehogy munka nélkül maradjanak. Pedig a pedagógusoknak tudniuk kellene pedagógiából, hogy a gondolkodtatás a következő korosztályokban következik.

Egyik magyarnak a másik számára ugyanis nem kell kötoszavakkal, kötőmóddal, többszörös alárendeléssel egy mondatba préselnie a mondanivalóját.

Amikor saját nyelvi logikánk szerint szerkesztünk, a megértetés szempontjából mindjárt eredményesebbek vagyunk. Kiteregetjük a mondanivalót, csak ott vonjuk alárendelésbe, ahol már biztos a megértés, nem veszítjük el a fonalat, biztosabban mutatjuk meg az összefüggést.

Ezért kerül nálunk mai napig ellentmondásba nyelvünk, beszédünk alaptermészete: a hangsúlyozás, a konkrétan jelölő jel, a ragozás, a mellérendelés és alárendelés ökonómikus egyensúlya a másik mintát követő tudományos és hivatalos fogalmazással.

Valamelyik reggel a rádió híradásában a klímacsúcsra való készülődésről volt szó s a hivatalos közlemény így szólt: főleg a **nagy széndioxid kibocsátással rendelkező** országokat kell meggyőzni. **Így kell a haben-t magyar nyelven használni az érthetlenség érdekében.**

Oly sokszor elgondolkodtam már – elemi csapások idején – hogy miért kell, legalábbis a hír megfogalmazója szerint: a **károkat** helyreállítani? Nem volt még elég belőlük? Nem inkább elhárítani kellene őket – ha már mindenáron absztrakt módon akarjuk magunkat kifejezni. De legjobb volna talán azt mondani: elkezdődött a helyreállítás.

Zárásul még két példázat: Széchenyi István az arisztokrata nevelés eredményeképpen jobban beszélt németül, mint az anyanyelvén, ezért aztán magyarul szóban és írásban mindvégig nehézkesen fogalmazott, talán ezért nem tudta magát kortársaival kellőképpen megértetni – pedig de jó lett volna.

Teller Ede viszont gyakran mondogatta: "Ha én nem Ady Endre nyelvén tanultam volna meg gondolkodni, akkor belőlem csak egy közepesnél valamivel jobb fizikatanár lehetett volna".

3) A forma

A közösségi élet egyik legnagyobb értéke a családban-iskolában az egymással való beszélgetés, játék, éneklés, közös munka.

Így tanulja meg a gyermek, de voltaképpen a család minden tagja, hogy mindennek van **formája**: az egymáshoz való szólásban (édesapám, édesanyám, fiam, lányom, kis unokám) már ott a másik ember megbecsülése, vagy éppen ellenkezőleg: semmibe vétele, lebecsülése. Szerencsés esetben ezt folytatja az iskola: beszélgetés, közös munka, éneklés.

De formája van a munkának is: szép munka van benne, mondogatták a nyolcvanas években paraszt barátaim, mikor megszemlélték, hogy ástam föl a kertünket.

Az éneklésben pedig megtanulja az összehangolódás formáit (ritmus, kezdőhang), de azt is, hogy az éneklés úgy jó, ha a másik, a többi is örömet leli benne, mert ez is a másik ember megbecsülése. Ez pedig csak úgy lehetséges, hogy megérezzük: az éneklés öröme több annál, minthogy a beszívott levegőt ki vastagon, ki vékonyan kiereszti, meg annál is több mint, amit a „zsipp-zsupp, kenderzsupp, ha megázik, kidobjuk” önmagában jelent. Talán azzal is több, hogy a kis páciens erősen meglódtítjuk, tán a végén meg is csókoljuk, **jelképezve**, hogy biztonságban vagy, szeretlek. De még inkább azzal több, hogy amit anyám dúdol, az is anyanyelv: zenei anyanyelv. **Egyik anyanyelv nem állhat ellentmondásban a másikkal, mert ha így van, akkor vagy egyik, vagy másik nem funkcionál megfelelően.**

Karácsony Sándor írja: „Bartók az izometrikus dallamsorokat, a pentaton hangsort, továbbá a parlando rubatóban tartott paraxatálokban a prózai szöveg és a zenei ritmus egymáshoz képesti parataxatív³ viselkedését állapítja meg olyan sajátosságok gyanánt, amelyek minden magyar népdalt jellemeznek (*A magyar népdal*, LXX. l.). Negyedik, de a harmadikkal rokon sajátosságnak idevehetjük a kvintszerkezetet, a kisebb kvintszerkezetet és a parallelizmust, melyeket Kodály Zoltán fedezett fel a legrégebbi népdalok frazeológiáján.”⁴

Kénytelen vagyok a zenei szakkifejezést megmagyarázni, hogy egyformán értsük, miről van szó: izometrikus = szabályos, egyméretű; **izometrikus dallamsor** = azonos számú ütemből álló **sorok, ütemek egymás mellé rendelese** (ellentéte: heterometrikus, amely eltérő számú ütemek és sorok alárendeléses viszonyát jelenti).

Kimásoltam egy zenei szaknyelvi szótárból a magyar népzeneire jellemző további specialitásokat:

- **izoszillabikus**: azonos szótagszámú, ez a hangok egymás mellé rendelését jelenti,
- **izoritmikus**: azonos ritmusú, tehát a zenei sorokat ritmusban is egymás mellé rendeli,
- **parlando rubato** – a **zenét és szöveget** az előadásmóddal **rendeli egymás mellé** (parlando – a beszéd, a szöveg ritmusát fokozottabban figyelembe vevő énekes előadásmód, rubato – a kimért, számarányokkal

³ Parataxatív = mellérendelő.

⁴ Karácsony Sándor: *A magyar észjárás*, Széphalom Könyvműhely, Bp., 2009, *Bartók és Kodály: szofokráciánk esztétikai problémájának megoldása zenei téren* 162.p.

meghatározható ritmussal (giusto) szemben a dallamrészletekhez, a zenei kifejezéshez igazodó szabadabb ritmika, **hol a szöveg hangjainak hosszúsága alkalmazkodik a dallaméhoz, hol megfordítva,**

- **kvintszerkezet:** öt hanggal lejjebb megismétli az első sort – a zenei mondatok egymás mellé rendelése.

A magyar népdal zenei sajátosságai tehát megfelelnek a magyar nyelv fonetikai és grammatikai sajátosságainak, a népdal zenei anyanyelvünk. Akik a sok idegen zenei hatás miatt nem sajátították el, vagy elvesztették zenei anyanyelvüket, azok úgy énekelnek mostanában, ha énekelnek egyáltalán, mint egy futballmeccs közönsége a Himnuszot.

Érdekes viszont, hogy fiatalok sokasága talál rá újra zenei anyanyelvére a táncházakban és énekkarokban, ők tudnak szépen énekelni.

Igaza van József Attilának:

"Anyám kún volt, az apám félig székely,

félig román, vagy tán egészen az.

Anyám szájából édes volt az étel,

apám szájából szép volt az igaz."

Anyanyelv, zenei anyanyelv teremt kapcsolatot ember és ember, szépség és igazság közt, hiányukban mindkettőtől egyre messzebb kerülünk.

Miért érték még számunkra a magyar népdal? Első fokon miért fontosabb nekünk, magyaroknak, más népek népdalainál? Mert évezredek, évszázadok magyar emberei az első és minden gátlás nélkül elfogadható „másik ember” – édesanyjuk dúdolását hallották, az lett számukra „a zene”, elfogadták zenei önmaguknak, ehhez viszonyítva ismerték meg és tartották szépnek mások dallamait, s építették be saját népzenejükbe. Legjobb példa nekünk, magyaroknak erre az, hogy a román népzene mélyrétegei őrizték meg az archaikus magyar népdalkincs számos értékét, s az erdélyi magyar folklór is lelkiismeretfurdalás nélkül őrzi az „oláhost”. Milyen jó volna, ha mindkét nép Trianon-traumáját hasonló értékcsere és értékbefogadás gyógyítaná végre meg.

4) Szolgálat, áldozat, szeretet

A társadalomban csak a szabad cselekvés értékes, mert csak az elviselhető. Szabad és jó az a cselekedetünk, amiért nem várunk viszonzást. Tudom, hogy ma általában nem így értik a szabad cselekedetet, sőt úgy értik, hogy bármit megcselekedhetünk, ami nekünk jó. Hogy ez mire vezet, arra nem kell példákat felhoznom.

A jó cselekedetnek egyetlen ismérve van: nem kötelez le téged, te másik ember. Ezért tesz szabaddá. Szabaddá tevő cselekvések: szolgálat, áldozat, de ezekben még mindig ott vagyok én magam. **Én** szolgálom, **én** áldozok, Istenem, mely nagy dolgot is műveltem. Mikor már csak te vagy a célkeresztben, akkor szolgálom és áldozok igazán, ez az igazi, ettől áll helyre az emberi közösségek értékrendje, főleg, ha a dolog kölcsönös. Hadd ne mondjak minderre se történelmi, se bibliai példát, elég az hozzá: van és lehet ilyen. Ha valaki azt mondja, hogy mindez idealizmus és megvalósíthatatlan, az nézzon a jelen euramerikai civilizáció tükrébe, s ott meglátja az euramerikai ember ráncos, undok kelésekkel, fekélyekkel dúlt ábrázatát, az emberek egymásközi viszonyainak, az ember és természet viszonyának elfajulását – s gondoljon Karácsony Sándor egyik Molnár Ferenc kritikájának zárómondatára: „Ádám, az örökember, hirtelen nagyot undorodik, és fölébred.” 5

5) Szent

Képes-e mai családi és iskolai nevelésünk arra, hogy gyermekeinkkel, diákjainkkal való kapcsolatunk során eljussunk odáig: vannak határok, melyeket tisztességes ember nem lép át.

Neked semmi sem szent? Olyankor szokták ezt kérdezni, amikor valaki megérinti az érinthetlent.

5 (Karácsony Sándor: *A könyvek lelke (Az üvegcipő)*, Budapest 2006, Széphalom Könyvműhely, 271.-272. p.)

A humanizmus liberális felfogása szerint szent, érinthetetlen az emberi személyiség a következő vonatkozásokban: testalkat, idegrendszeri sajátosságok, értelmi képességek, identitás, identitásválasztás, hit és meggyőződés. A mai nyugati világban tilos ilyen adottságok miatt valakit elkülöníteni, szóval vagy tettel megsérteni, sőt létezésük feltételeinek kialakításánál figyelemmel kell lennünk ezekre a sajátosságokra (integrált nevelés, akadálymentesítés, stb.).

Pedagógusként mindezeket csak helyeselni tudom, legfeljebb az integrált nevelés esetében jegyzem meg, hogy annak mértékére azért kell nagyon vigyázni, nehogy a többi gyerek nyugodt tanuláshoz való jogérvényesítésén csorba essen.

Azonban arra kérnénk e felfogás híveit, legyenek konzekvensek és a személyiség szentségének, sérthetlenségének eszméjét terjesszék ki, mondjuk, a ne ölj erkölcsi parancsára. Ez ugyanis olyan pont, melyben érintkezik a szent fogalmának materiális és transzcendentális értelmezése.

Ha tehát komolyan vesszük, hogy az emberi személyiség tiszteletének legalapvetőbb axiómája az élet szentségének mindenekelőttisége, akkor azt is tudomásul kellene venni, hogy gyermekeinket apránként is meg tudjuk gyilkolni. Azzal, hogy nem hagyjuk őket aludni, nem óvjuk őket a túl erős hanghatásoktól, fényhatásoktól, idegizgató képi hatásoktól (láttam már gyermeket, nem is egyet, aki az ilyenektől epilepsziás rohamot kapott), hogy túlterheljük őket önmagukban nagyon hasznos elfoglaltságokkal, hogy hagyjuk őket a gép mellett elkorcsosulni, mert képtelenek vagyunk egy egészséges szülői-tanári tiltásra. A rosszul értelmezett szülői szeretet jegyében viszont megóvjuk őket az egészséges erőfeszítéstől, eltűnjük, hogy olyan stílusban beszéljenek velünk, amilyet az akciófilmekben használnak a „hősök”.

A gyermek- és lélekgyilkolás legsúlyosabb esetének tartom, amikor önös szerelmi érdekeink miatt megfosztjuk gyermekeinket egyik vagy másik szülőjétől, testvérétől (lásd a válások tömegét).

Természetesen nekünk, akik itt ülünk a szentség fogalma mindennél jóval többet jelent, csak hogy ezt a hitünket kényszerítéssel nem fogadtathatjuk el. **De elfogadásaért sokat tehetünk egyrészt példaadással, másrészt azzal, ha erőteljesen követeljük legalább az emberközpontúság** elveinek következetes érvényesítését iskolában, gyermekvédelemben, társadalmi kommunikációban. (Mi persze az emberré lett Isten, Krisztus ismeretében voltaképpen **istenközpontúságot** értünk alatta.)

6) Mit tehetünk?

Kezdjük a dolgot mindig magunkon, elvégre saját magunknak mindig kéznél vagyunk, nem kell mindjárt másokat keresni bírálatra, noszogatásra.

Ha tudomásul vesszük, hogy társaságunkban gyermekek is vannak, nagyon nem mindegy, hogy mi magunk: hogy beszélünk felnőtt társainkkal és velük. Nem mindegy, hogy mit olvasunk, mit fütyörészünk munka közben, mit éneklünk családi együttléteken, mit nézünk, vagy nem nézünk tévében, interneten; miről beszélünk, *amikor zsindey van a háztetőn*. Nagyon félve mondom, de mondanom kell: kitartásunk házastársunk mellett, barátaink mellett lelkeket menthet meg. Nagyon ajánlom minden szülő és nagyszülő sorstársamnak a családjában nagyon bevált, több évtizede működő rendszeres családi találkozókat (kérdésre részletes tájékoztatást adok). Ajánlom, hogy ne csak szórakozni jöjjünk össze, hanem dolgozni is, mindenképpen meg kell keresni, vagy meg kell teremteni erre az alkalmakat. (Az iskolásoknak kötelezővé tett közösségi munka e tekintetben jó irányba mutat.)

Ami pedig az iskolát és közéletet illeti: talán ki kellene lépni passzivitásunkból.

Az előző hónapokban, egyházi óvodában, ahol egyébként kiváló munka folyik, azt tapasztaltam, hogy az óvónő imára hívó énekszava az *Ó, du lieber Augustin* dallamára megy, ami azért profánságával nem nagyon illik az alkalom szakralitásához.

Kitűnő eredményeket elérő gimnázium ballagásán amerikai gospel és egy Bródy János verses klapancia képezte a műsort.

Milyen lehet a helyzet olyan oktatási intézményekben, melyek ezeknél kevésbé színvonalasak?

Magam mindenesetre mindkét helyen szóvá tettem a dolgot, s megkérdeztem: magyar népi dallamot nem találnánk imára híváshoz? Ha ballagásnál magyarul már nem énekelnek, mikor jön el az az idő, amikor már nem is beszélnek magyarul?

Félretéve az ironizálást: azt hiszem, hogy egyre hangosabban kellene követelnünk: a magyar népnyelv, a klasszikus magyar irodalom ne csak a tanórákon legyen alapja az anyanyelvi-irodalmi nevelésnek, hanem más

iskolai alkalmakon is, voltaképpen minden iskolai alkalmon. De ugyanígy kellene követelnünk, hogy népzene, magyar és európai klasszikus zenén alapuljanak az iskola énekes és zenei együttlétek.

Követeljük meg a világos és érvényes mondanivaló érthető magyar nyelven való kifejtését a közélet minden olyan alkalmán, ahol jelen vagyunk és ahol gyermekeink is jelen vannak.

Ne sajnáljuk úgy az időnket a gyerekektől, le kellene már egyszer inteni azokat a pedagógus kollégákat, akik ezt az időt kizárólag pénzben mérik.

És: emeljük föl végre szavunkat a kulturális és közélet eltrágárosodása ellen, különben ez a mocsár elnyeli az európai (és nem csak európai) kultúrát. Nyissuk ki végre a szánkat, adjunk hangot erőteljesen annak, mi a jó, mi a rossz. S rosszul értelmezett tolerancia jegyében ne hagyjuk a jót a rosszal egalizálni, ne hagyjuk magunkat partvonalra szorítani.

Csak nagyon halkán és nagyon magunk között szólva mondom: meg kellene már egyszer valósítanunk a tisztességes emberek forradalmát, amúgy Gandhi módjára. Vagy erőteljesebben?

Erre utalva fejezem be mondanivalómat egy Karácsony Sándor idézettel: „A szimbólumok különös és különleges erejéről szeretnék néhány szót közbeiktatni. Piros por, zöld por egy közepes nagyságú fehér vászon kendő felső és alsó harmadán: semmire sem jó rongydarab az egyik ember szemében, a másik ember ugyanakkor ezer esztendő kultúrközösségének a bizonyosága felől erősödik meg a láttára. Annyira egynek érzi ezt a kettőt: a rongydarabot és életének egy nagyon jelentős részét, hogy adandó alkalommal elfogadja egyiket a másik egyenértékűül és vérével is adózik védelmében. Szikrát hány a szeme, ökölbe szorul a keze, ha jelenlétében ezt a kis darab vásznat fumigálják, bántják, vagy éppen meggyalázzák.”⁶

HELTAI, Miklós: Thoughts on Value-Based Education

This lecture, presented on July 4, 2015 in Balatonlelle, Hungary presents a well-thought structure of a value-based education within the family and in the school system.

~ ~ ~ ~ ~

⁶ Karácsony Sándor: *Nyugati világnézetünk felemás igában*, Széphalom Könyvműhely, Budapest, 2012., 124.-125.p.

IRODALOM

Kalász István : Elbeszélések

Apát lead

Kitöltendő: születési neve, helye, apja neve, ezen a kérdésen a férfi felnevetett, anyja neve apjának? Tényleg kell ez? De minek? Egy név az minden és mégis semmi. És: mit eszik, mit nem eszik, gyógyszerérzékenység, allergia: igen/nem (Feltétlenül aláhúzendő!), gyógyszert ki írt fel, mikor és miért, széklet van-e, diéta? Ez itt a megjegyzés rovat, ide beírhatja személyes közlendőit.

2XDinA4 a felvételi adatok nyomtatványa, ennyit kell kitöltenie.

Elérhetősége a hozzátartozónak? Cím, bankszámlaszám. Még ezt is kérdezték. A nyomtatványon.

Apja: 84 éves, két szemüveg, három pár zokni, három alsónadrág, fogkefe, 67 kilogramm test, és ez a test bal fülére nem hall, bal szemére alig lát, gyógyszert nem szed, zihál, feledékeny, vérnyomása nagyjából rendben, éjjel mászkál. És most fogja a kezét.

– Félek – suttozta az apja.

– Mitől félsz?

– Félek – ismételte az apja.

Ült az ágyon, és fogta a férfi kezét. A fia kezét. A belvárosi lakás hátsó szobájában ültek, csöndben.

- Apa, nem kell mened – mondta a férfi –, ez a szoba a tied. Örökre a tied. Nem kell innen el... Igen, nehéz év volt. A férfi ápolta az apját. Fizette a számláit. Mosta az alsóneműjét, hallgatta, hogy az apja meséli, kik törnek megint világalomra. Kié az olaj a földön? Kik felügyelik a város csatornáit? Kik és miket írnak az újságba?

Hallgatta hajnalban, hogy az apja mesélte, nem szerette őt az anyja. A férfi nagynyja. És kik esküdtek össze a világ ellen, kérdezte az apjától. A szeptet is használják már, mondta erre az apja, képzelj csak, a gyönyörű szeptet! És apjának igaza volt olykor, az óceáni fúrótoronyok másé lettek, Afrika nem küldött többé cukrot Európába, az olaj drágult, az orosz gáz is, a pesti utcát a polgármester nem újította fel, apja ismerőse, Gallus is meghalt, a város alatti csatornáknál egyre nagyobb patkányok éltek. Nehéz év volt, a férfi elfáradt. És a lelke mélyén örült, hogy az apja otthonba akart menni. És akkor most mennek. A férfi leadja az apját. Az Árnyasban.

51 km a várostól keletnek, az Árnyas Idősek Otthonában épp felújítottak. Festékszag, jövés-menés, festőfütyülés a folyosón. A férfi megállt kocsijával a parkolóban, kivette a bőröndöt /Tisztelt..., két bőrönd megengedett/, kíségette apját a kocsiból, lassan átmentek a murvás terecskén, beléptek a kapun, igen, az Árnyas Otthonban munka folyt, létrák, vödörök, fütyülés a folyosón, festettek, a férfi körül nézett. Iroda, kopogott, senki sem nyitott ajtót, apa, ülj le ide, megyek, körül nézek.

A férfi végül talált egy másik irodát. Két nő ült bent. A férfi elmondta, hogy hozta az apját az otthonba, hogy lent vár a hallban, és ő szeretné megnézni apja jövődöbeli lakását. Nem lakás, szoba, mondta az egyik nő, az

apartmanok a másik szárnyban vannak. De a szobák nagyok, tágasak. És besüt a nap. Eddig senki sem panaszkodott, mondta a nő unottan. A férfi erre azt mondta, ez valami félreértés, ő lakásról tud, erkélyes szoba amerikai konyhával, saját, ez nagyon fontos, saját fürdőszobával. A nő nem mondott semmit, valakinek telefonált, papírokat vett elő, de nem találta, amit keresett, majd megkérte a férfit, menjen vissza az apjához, majd megy értük valaki, addig várjanak türelemmel.

Végül, több mint egy órát vártak, a férfi újra felment az irodához, de zárva találta.

Elindult az épületben, hosszú folyosóra jutott, onnan ajtók nyíltak, és az ajtók nyitva voltak. A férfi belesett az elsőn, a szoba közepén asztalka állt, két szék, barna komód, a fal mellett ágy. A szobában senki. Benézett a másodikba is, a szoba közepén asztalka állt székkal, a fal mellett heverő és szekrény. Ez a szoba is üres volt. A harmadikban sem volt senki. A negyedik szoba is üres volt, és láthatóan lakatlan, az ágyon a csupasz matrac feküdt. A férfi belépett, körülnézett. Itt, gondolta, ebben a helyiségben az apja nem fog aludni. Az ajtóból rögtön az ágyra látni, és az apja mindig sarokban akart feküdni, megbújva a fal mellett, biztonságban. Az ágyból nem látni az ablakot, és az apja úgy szeretett feküdni, hogy látta a világot. Éjjel az eget, a lassan elcsúszó csillagokat, nappal a fákat, este az alkonyatot, a kék órát, ahogyan az apja a szürkület időszakát nevezte, mindezt látni akarta. Nem és nem, ezt a keskeny szobát, ha lehetne, teljesen át kellene alakítani ahhoz, hogy apja nyugalmat találjon benne. De hogyan, nézett körül a férfi, az ágynak csak ahol éppen állt, volt elég helye, tehát a szoba alkalmatlan. Gondolta a férfi.

Kérem, mondta az egyik nő az irodában, nem mászkálhat csak úgy az épületben, mit képzelsz? Zavarhatja a lakók nyugalma! A férfi megkérdezte, hogy a 206-os szobát, ahol járt, azt az üres helyiséget szánták-e az apjának? A szoba ablaka raktárra néz, kukákra. Gyomos dombra. És különben is, az a szoba nem. Nem, mert... A nő fellapozott egy füzetet, és azt mondta, a 206-os G. Mária szobája volt, az a rákos..., nem, azt a szobát már lefoglalták. A férfi apjának egy emelettel lejjebb lesz. Amúgy az otthon szobáit szakemberek tervezték, a lehető legjobban lett kitalálva ez az elrendezés, az ágy helye, az asztalé, a vízcsap, az ablak mérete. A férfi érezte, a nő türelmetlen lett, érezte, hogy őt akadékoskodó hülyének találta, igen, az apjára gondolt, ahogy ül a hallban a padon, lábánál a táskával. És vár. Rá.

A férfi dühös lett. A táskára gondolt, ami apja lábánál állt a huzatos hallban, annak a táskának a zsebében volt a cédula, arra írta fel a férfi tegnap éjjel gondolatait az apjáról. Hogy mit eszik? Mitől lesz hasmenése? Mit szeret és mit nem? Mit olvas? Mi a kedvenc színe? Írója? Milyen zenét kedvel? Mik foglalkoztatják mostanában? És a bal alkarja fáj, ott nem lehet fogni. Igen, ezek voltak a személyes megjegyzései, ezeket szeretne volna elmondani valakinek az otthonban. Valakinek, akinek átadja az apját. Méltósággal. Biccentett, hagyta a két nőt az irodában, lement az apjához. Éppen akkor emelte fel egy fiatal ápoló a padról, amikor odaért. Istenem, mondta a férfi, a bal karját nem szabad, apám, nem fáj? A fiatal ápoló biccentett, és azt mondta, nem kell aggódni, ő ezermillió öreget emel fel naponta. Tudja jól, mit csinál. Most teszi be a kerek székbe.

És akkor hangzott el a következő...

– Talán megkérdezhetné, akar-e ülni egy ilyen székben az apám?

- Kérem, ne avatkozzon a munkámba, tudom, mit csinálok.
- Lehet, de az apám nem akart soha ilyen székbe kerülni. Utálja, érti? Tud járni, ha lassan is, de tud.
- Ez a szabály, ülnie kell.
- Nem hiszem, aki járni akar, járhaszon.
- Maga leadja az urat, az ápolt beleül a székbe, én meg tolom. Ahová kell.
- Hová?
- Itt a maga jogai véget érnek. Leadja, megy innen, majd jön látogatni, a többi nem a maga dolga.
- Mióta dolgozik itt?
- Menjen előlem kérem, a munkámat végzem.
- Tud valakit, akivel beszélhetek az apámról? Akinek elmondhatom, amit akarok.
- Nézze, én most felviszem az apját a vizsgálóba, leszóltak, vigyem, viszem, a többit majd eldöntik fent, álljon félre, kérem, sajnálom.

A férfi arra gondolt, hogy az apja érdeke a fontos. Az, hogy neki jó legyen. Hogy legyen ágya, ő pedig felvihesse apját az új és tiszta szobájába. Vihesse a holmiját is. Kitehesse valahová a közös fényképet, ők ülnek egy asztal mellett és mosolyognak. Átölelik egymást. És legyen egy normális szekrény, ahová beteheti apja fehérneműjét, beakaszthatja a kabátját, legyen fali polc a könyveknek, egy fiók, ahová beteheti gyógyszereit, szemüvegét, telefonját, apja noteszét. A fésűjét.

Amit a hiú apja kedvelt. És legyen hely a papucsoknak. A fogkefének. Legyen tükör. Zuhanyozó. Hely a törülközőknek. És legyen sok-sok levegő abban a szobában, mert az apja fullad.

A férfi ment az ápoló után. Ment a folyosón, állt a liftben, közben nézte az apját. Az öreg, foltos bőrét a kezén, ahogyan a kerek szék karfáját markolta. Aztán az emeleten betolták az apját az orvosiba, a kövér nővér elkérte a férfitől a papírokat, az Esti bácsi papírjait, mindent, amit magával hozott, adja csak nekem, majd átnézem, uram, Ön kicsoda, ja, az úr a fia, értem, szólok a doktornőnek, kérem, várjon kint, nem tart sokáig.

A férfi ült a folyosón, ezúttal ő várt, lábánál apja táskájával. Fiatal nő jött, állt meg előtte, és megkérdezte, Ön adja le a Kornél bácsit? A férfi felállt, kezét nyújtott a nőnek, és arra gondolt, csinos nő, ennek udvarolni fog azért, hogy az apjának jó legyen. Ó, mondta hát kedvesen, édesapámat vizsgálják éppen, akkor beszélhetek Önnel?

Meghívhatom egy kávéra, van itt valami büfé, kávézó? A fiatal nő mosolygott, az új épületben csak a földszinti ebédlőben tudnának leülni, mondta, de rendben, miért ne? Úgyis nehéz napja van, egy kis szünet nem árt, és mosolygott, majd kezével megigazította festett haját.

A kávé rossz volt... Katikám, szólt be a szőke nő a konyhába, van még két kávé? Katikám kijött a konyhából, végigmérte a férfit, jó, mondta, mert maga az, kap kávé; Ágneském, ugye, cukorral, hozom, majd két perc elteltével két kávé telt az asztalra; köszönöm, mondta a férfi. Kávé nélkül nem tudok élni, és a nőre mosolygott. A nő visszamosolygott, és azt mondta, itt borzalmas a kávé, Ön mivel foglalkozik, kérdezte.

A férfi mosolygott, és azt mondta, kultúrával, szerkesztő. Tudja, folytatta, az apámat egy éve ápolom, mindent tudok róla, el szeretném mondani, lehetséges?

A nő mosolygott, lehet, szerkesztő úr, és mit szerkeszt a nagyvárosban? A férfi mosolygott és ekkor...

A folyosóról csattanás, sikítás, kiabálás hallatszott, a nő felugrott, kirohant. A férfi követte, a folyosó közepén idős férfi feküdt, az arca véres volt. Odébb két férfi, két festő állt, az egyik a vállát vonogatta, a nővér csitította, a fiatal férfi azt kiabálta, megütött az öreg, ideütött a botjával, a karomra vágott! Engem ne üssön, bevágtam neki, a kurva anyját az ilyenek, még az apámtól sem tűröm. A nővér lehajolt az idős emberhez, Mogyoróssy bácsi ejnye, nem szabad ilyen, senkit sem szabad bántani, az öreg köhögött, a szájából vér bugyogott, a férfi erre visszafordult az üres étterembe, leült az asztalhoz, majd kinézett az ablakon. A poros üvegen túl sovány póniló állt és nézett maga elé. Ez Tóniló, hallotta a nő hangját a férfi, szereztem az otthonnak, az öregek szeretnek állatot simogatni, nyulakat is tervezünk, ja, sajnos, nem tudok maradni; Mogyoróssy úr, tudja, zavarodott, szegény, vele kell törödni, bolondok napja van, az apja már készen lehet, megvizsgálták, talán még látjuk egymást, bocsánat.

A férfi felment az emeletre, az apja ült a széken a rendelő előtt. Jól van, mondta a férfi, akkor ebből most elég.

Bekopogott a rendelőbe, megkérdezte, kivel beszélhet az apjáról? De mit akar beszélni, kérdezte a kövér nővér, a doktornő elment, a vizsgálati papírokat átvittem az irodába.

A férfi átment az irodába. A két nő felnézett rá. Kérem, mondta a férfi, órák óta nem tudom leadni az apámat, nem kapja meg a szobát, nem beszélhetek senkivel. Érdemben. Az egyik nő felállt, hol van a bácsi, kérdezte, az orvosi előtt ül, válaszolta a férfi, akkor, hagyja ott, küldöm az ápolót, majd megy, leviszi a kertbe, süt a nap, mi meg intézzük a szobát, maga indulhat nyugodtan haza, mi mindent megteszünk, nem lesz semmi baj.

A parkolóban a férfi megállt az autó mellett, megfordult, állt és csak állt, nézte az épületet. Hallgatta a kiszűrődő zajokat. A nevetést, a csörömpölést, ajtócsapódást. Lassan visszament az épületbe, felment az emeletre, de az apja már nem ült az orvosi előtt. Hol van az apám, kérdezte az első fehér köpenyes nőtől, Esti Kornél, ma adtam le, hol van? Ja, az új bácsi, igen, a B. szárnyba vitték, ott kérdezzen tovább, itt lemegy, ki az épületből, el a tavacska mellett, ott lesz.

Apját a toloszékben találta a hallban. Nézett maga elé, mellette morcos, fekete öregember állt. Az apja ült, zavarodottan felnézett a férfire, és miután meglátta a fiát, azt mondta halkan, nem enged írni. Az í betűt. Kilök a padból. Nem enged írni. Nincs helyem az osztályban.

– Mi az – szólt a férfi, és lehajolt az apjához.

– Sír – jelentette a fekete, morcos öregember.

– Kicsoda? – kérdezte a férfi.

– Ez itt, ni – és a férfi apjára mutatott –, itatja az egereket.

A férfi ekkor úgy érezte, minden véget ért. Kivel beszélhetek, üvöltötte, ki itt a felelős? KIVEL beszélhetek? Kivel? A folyosó végéről idősebb ápolónő bukkant elő, ki kiabál, kérdezte, és miért? Én, mondta a férfi, én kiabálok, az apámmal nem törődik senki. Micsoda hely ez itt? A nővér zsebéből telefont vett elő, halló-halló, hátsó épület, Éva nővér, jöjjön valaki a biztonságiaktól, baj van. Egy másik nő bukkant fel, uram, itt vagyok, mi a baj? A férfi üvöltött, ki az ügyeletes orvos?

– Wirth doktor – mondta a nő, – hívjuk rögtön.

– Az apám éjjeli ember, nem kel korán, csak tizenegykor zuhanyozik – üvöltötte a férfi –, az apám harminc cigarettát szívott el, olykor kilenc feketét ivott meg éjjelente, az apám Portugáliában is járt, az apám...

Aztán hagyta. Elhallgatott. Kövér ember állt előtte, fekete ruhát viselt, a kezében könnygázsprayt szorongatott, a két nővér némán meredt rá.

A férfi kitolta apját az épületből, a táskát nem is kereste, az öreget óvatosan beültette az autóba, indított, majd elindultak visszafelé. Nem megyünk az autópályán, mondta a férfi, inkább a falvakon át, jó? Állítólag szép fasorok, kastélyok vannak errefelé. Az apja biccentett; jó volna megint fiatalon vonaton ülni, suttogta, rejtélyes csókot kapni attól a lánytól, a kalauzzal beszélgetni...

A férfi mosolygott, az apja elbóbiskolt, ő pedig vezetett hazafelé lassan, óvatosan. A kihalt országúton, csendes falvakon át.

Az idnig

Zémann kiszállt az autóból, nézte az utcát, a töppedt, falusi házat, nézte az eget, a felhőket a távoli hegyek fölött. Kutyák ugattak, tavasszal talál állást, erre gondolt, kis lakást a városban, a felesége megnyugszik, az egész rohadt világ rendbe jön, és ő mehet vissza. Haza. Zémann negyvennégy éves lett, gyereke nem volt, a kocsiját, az öreg kombit azért vette, mert hitte, egyszer a gyereke, a kislánya hátul énekel majd az autóban. Mert kislányt szeretett volna mindig. És házat falun. Odaviszi a feleségét, gyerekét. Ássa a kertet, fát fog metszeni. De nem, Zémann felesége dobálta a padlóra az ingeit, házad sem lett, gyereket sem tudsz csinálni, érzékeltén ember vagy..., Zémann nézte a nőt, igazad van, mondta, ezért csaltál meg, igaz? A nő felnevetett, ő pedig életében először megütötte. Négyezer? Ötször? Vér került a falra. Elmegyek, mondta Zémann, a felesége sírt a fürdőszobában. És most ez a falusi ház: alacsony, homályos helyiségek: szoba, konyha, fürdőszoba, az ablakon túl drótkerítés, sufni, fakó fű. Este átment a szomszédba. Itt fog lakni egy ideig, mondta, a tulajdonosnő, a doktornő elment, ezen túl északi emberek szájából fogakat tép ki. Nem jön ide többé, ő meg elkérte a házat. Kölcsön. Majd tavasszal megy vissza, a városba. A vénasszony mosolygott, jó, hogy férfi jött ide, és pálinkát tett Zémann elé. Másnap reggelre eltűnt a kocsija a ház elől, Zémann telefonált a rendőrségre. Az zsákfalu, mondta a rendőr, ott is lopnak? Menjen be D.-be, az ottani rendőrségre, tegyen feljelentést. Zémann dühös lett, nem jár itt sem busz, sem vonat, hogyan? Este jött egy rendőr, leült a konyhában, kérdezte, milyen autó volt? Kérdezte még, Zémann mit keres itt? Meddig marad? Miért jött ide? A felesége, így hazudott Zémann, korábban ért haza, ő meg egy nővel..., na, ezért jött ide. Ebbe a határ melletti faluba, és a kocsit hiányzik. A rendőr biccentett, nagy az összeviesszaság, sóhajtott, elment. Másnap Zémann rendet tett a házban, kinn levágta a gázt, este elment a kocsmába, ült magában, ivott, nézte a falon a tévét, részegen ment haza a sötétben. Férfi jött utána. Az úr biztonságban érzi magát a faluban? Zémann nem értette. Nem olyan békés itt az élet, mondta a férfi, jobb, ha az úr felkészül. Zémann bólintott, eszébe jutottak a bezárt kapuk, a rácsos ablakok. Tényleg, jobb, ha az ember felkészül, mondta halkan. A pisztolyt tár tölténnyel adta el a férfi, Zémann másnap kerékpárra ült, az erdőben leadott néhány lövést, és erősnek érezte magát. Péntek éjjel zúgást, dübörgést hallott, emberek szaladnak az utcán, gondolta kábán, majd másnap reggel látta, a ház előtt összetaposták a bokrot, a kerítés dróthálóján lyuk volt. Elment a kocsmába, a férfi, akitől a pisztolyt vett, zárás előtt jött, éjjel behatoltak a kertjébe, mondta Zémann. Közel a határ, jön a tél, mondta a férfi, én figyelmeztettem... Zémann kért még töltényt, a férfi kérdezte, puska kell-e? Vagy géppisztoly? A faluban szinte mindenkinek van, abban van erő, csak a géppisztolyt el kell rejtetni, és ha baj van nehéz elővenni. Van olyan, hogy pillanatokon múlik az élet, mosolygott a férfi. Zémann sok-sok töltényt vett, éjjel felhívta az orvosnőt, a nő mondta, kifizeti a költséget, csak legyen biztonság. Náluk is baj van, nincs messze a határ, egyre jönnek. Zémann kérdezte, kik jönnek? Az orvosnő mondta, északról, a fennsíkról a sarki hiénák. Felborítják a kukákat, megölik a kutyákat, a rénszarvasokat megsebesítik. Egy öregembert napok óta keresnek, félő, semmit sem tudni. Estére hideg lett, hó szemerkélt, éjfél körül Zémann lármát hallott, kiment kezében a pisztollyal figyelt a sötétbe. A távoli ugatás, kiabálás lassan elhalt, csönd lett, minden rendbe jön, a felesége megnyugszik, erre gondolt, visszaköltözhet, elmehet innen. Amikor másnap reggel kilépett a házból törölközőt látott a ház előtt, strandtörölköző volt, a földön feküdt, alvadt, fekete vér borította. A vénasszony nem hallott semmit, valaki megsérülhetett, és havazni is fog, tette hozzá, mostantól vigyázni kell. Zémann aznap este megvette a puskát. A véres törölközőt a kerti padra fektette, a padot jól láthatta a szobaablakból, ott feküdt a véres törölköző, Zémann két éjszakán át várt ölében a puskával, de semmi sem történt, pedig fagyosabb éjszakák jöttek, a nap erőtlenedett keleten, és a hegyek fölött sötét felhők lebegtek. Aztán egy hajnalban sikoltozás, kiabálás hallatszott, Zémann kiment, két házzal odébb idős házaspárt és unokájukat támadták meg éjjel. Az öreg tűzifáért ment hátra a kertbe, ekkor estek neki, a feleségét a ház előtt, az unokát az előtérben... Jött a rendőrség, jött a mentő, a kislányt hozták ki a házból, a hordágyon sírt, arca viaszfehér volt, a teste reszketetett, az emberek kiabáltak, hogy ezek a rohadt ragadozók. Este a kocsmában sokan voltak, nők ültek a fal mellett, arról beszéltek, hogy az öregek semmit sem láttak, a kislány sokkot kapott, talán megtébolyodott. Kérdezte Zémann, miért nem tesznek semmit? Mindenki nézett rá, könnyű a városból jönni, okoskodni, mondta valaki, maga nem él itt. Meg különben is, csak annyit tudni, ezek a ragadozók, az idnigek a folyó, a határ túloldalán élnek, a hegyekben. Télen éhesek, jönnek át folyón, ha havazik. Mert eddig csak akkor jöttek, ha lehullott a hó. De valami megváltozott, most korábban jönnek. Zémann kérdezte, milyen lények ezek? Rókák? Férgesek? Sárkányok? Senki sem nevetett, egy kisfiú látta a ragadozókat, de egyszer ezt, másszor azt mondott. Nagy, sötét, gyors, csupasz, magas, hosszúkás, alacsony...

Mindig mást. Rendben, mondta Zémann, ő átmegy a határon, megkeresi az idnigeket, lő egyet, lefényképezi, elhozza, megmutatja képet, és többé nem kell félni. Velem jön valaki? Kérdezte. Senki sem szólt, legyintettek, felhangosították a tévét. Éjjel erősen havazott, hajnalban Zémann átgázolt a folyón, elindult. A határ mögött kihalt lett a táj, utak nem voltak, csak itt-ott állt egy ház, itt-ott kérdezték, hová tart, Zémann mutatta a puskát, vadászni megy, az emberek mondták, alig vannak nyulak, a fácán ritka, farkast, medvét évek óta nem láttak, talán feljebb, a hegyekben... Zémann ment tovább, taposta a havat, figyelte a nyomokat a hóban, a magasban rikoltó madarakat, az árnyakat a bokrok tövében, a fagyos, sötét fákat. De semmi sem történt. A második napon is átment a határon, eljutott a hegyekig, kint töltötte az éjszakát. Egy mélyedés alá, fagyókerek közé húzódott, ott várt, hátha megjelennek a csapáson a ragadozók. De semmi. Nem adta fel, folytatta a keresést, megint átment a folyón, vitt sátrat, feljebb kapaszkodott a hegyekbe, várt, lapult a tisztás szélén, bottal ütötte a fatörzseket, hátha felriaszt egy idniget. És közben töprengett, hová rejtőzne, ha ragadozó volna, talán barlangba..., talán a sziklák réseibe? Így telt el egy hét, aztán egy este hóvihar lepte meg, viharos szél fújt a hegy felől, nem látta az utat, bekéredzkedett egy házba a hegy lábánál. Idős házaspár lakott a házban, iszonyatos szegénységben. Sem áram, sem folyóvíz nem volt, bútor is alig, csak poros lom, kacat. A két öreg kérdezte, honnan jön, Zémann mondta, az idnigek miatt van itt, a határ túloldalán egy kislányt megtámadtak, súlyosan megsebesítettek. Ezért le akarja löni azokat. Mert elég volt. A két öreg ettől kezdve nem szólt hozzá, csak mutatták, hova fekhetsz, majd hajnalban kitették a házból. Zémann hazament, ült a házban, gondolkodott. Tudta, az idnigek valójában nem léteznek, de azt is tudta, micsoda világot pusztít el, ha azt mondja, nincsenek. Micsoda gazdagság ez a hit. Micsoda erő. Elment a kocsmába, megkérdezte a csapostól, mi lett a kislánnyal? Igen, akit megtámadtak az idnigek. A kislányt szülei visszavitték a városba. Zémann a puskát, a pisztolyt beledobta a folyóba, utazott a városba, megkereste a kislány szüleit. Mondta, hogy abból a faluból jön, és kérdezte, láthatná-e a gyereket? A szülők vonakodva, de megengedték. Zémann ült a kislány szobájában, a gyerek karján vöröslött a seb, a keze bekötve, az ágy szélén gubbasztott. Végül megkérdezte, Zémann látott idniget? A férfi hallgatott, csak később mondta halkan, ezt mindenki maga dönti el. Hogy létezik-e? A kislány nem értette, csak nézett Zémannra, ő pedig azt mondta, majd..., később érteni fogja. De nem kell félni. És ekkor a kislány halkan dúdolni kezdett. Amúgy pedig, ha bárki kérdezte, mi volt a hegyekben, Zémann azt válaszolta, az idnigek a hóhatár felett élnek nagy szükségben, éhesek, fáznak, szomorúak. Ezért jönnek télen le a hegyekből, kelnek át folyón, hordákban a határon, tépik szét a kutyákat, támadják meg a falvakat, hatolnak be olykor a házainkba is akár.

Rovarcsapda

Gyönyörűség, nővel a tengerparton. Csókok, ölelések, a „mikor költözünk végre össze” női tekintet. Némi Campari, medence, más nyelvet nem beszélő pincér, és a „majd meglátjuk, hogyan is lesz velünk a jövőben” vigyor. De még most nem..., ugye nem baj? Két hét, ennyi ideig voltam, voltunk távol. Este érkeztem haza, beléptem a lakásba, felkapcsoltam a villanyt és megláttam az előszoba közepén. A padlón. Szürkészöld volt és nagy. Azonnal ráléptem, halk reccsenést hallottam, kitin, gondoltam büszkén, hogy eszembe jutott a szó, a kitin. Felemeltem a lábamat, néztem, igen, szürkés volt, testes, most lapos lett. Zöldes folyadék vette körül. Zsebkendővel felemeltem, irány a fürdőszoba, a vécészsze, zubogó víz, undor, kesernyés szagot éreztem, alaposan kezet mostam, aztán megtaláltam a felmondólevelet. Írták, nem kell többé bemennem. Átszervezés meg leépítés. És sajnálják. Másnap reggel arra ébredtem, hogy a mennyezeten ment át egy olyan tegnapi. Ezüstös Izé. Kávé sem kellett, rohantam a gyilokspray-vel, de mire visszaértem, a mennyezet üres volt. Felhívtam, pedig nem akartam, a nőt, elmondtam neki, a lakásomban bogarak vannak. Betelepültek, jönnek-mennek. A nő hallgatott, és megkérdezte, mit akarok tőle. Van-e valami elképzelésem a jövőt illetően? Mit is mondhatnék, mondtam kitérően, a nő sóhajtott, letette a telefont. Átmentem a szomszédba, és megkérdeztem, náluk is vannak-e? A szomszéd művezető volt, alsónadrágban állt az ajtóban, a felesége nővér egy kórházban, és a szomszéd azt mondta, nááluk nincsen bogár, mégis, mit képelek? Ők takarítanak. Tiszták, nem úgy, mint egyesek ebben a házban, és lefelé nézett. Bele az udvarba. Az egyesek, a cigány család volt a második emeleten, anya két gyerekkel, a nő nem dolgozott, egy nőrokona járt hozzá, az a nő állítólag kurva volt a pályaudvar mögötti parkolóban, szóval ők voltak az „egyesek”. Mondjuk, takarítani azért takarítanak, mondtam, a nő örökké kint porol, töröl, a porszívó is berreg, csak hangosak, éjjel lármáznak. A lárma is kosz, mondta a szomszéd, és becsukta az ajtót. Visszamentem a lakásomba. Kinn már alkonyodott, benn valami reccsent, mozdult, surrant a magasban, alattam, mögöttem. Zizzenések, neszek, motozás a sötétből. Rágás ütemes zaja. Az élet mozgott a lakásomban. Másnap reggel véres csata, a fürdőszobában ütöttem agyon kettőt, a harmadik iszkolt, beugrott a szekrény mögé. Elhúztam a szekrényt, kiestek belőle a dolgok, de az Izé eltűnt. Ekkor jöttem rá, magam sem tudom, miért abban a térdeplő, görnyedt testtartásban, hogy az Izék éjjente jönnek-mennek. Amikor tátott szájjal aludtam, belenézhetek az arcomba, a hajamon mászhattak, gondoltam, sőt... Attól kezdve félttem, nem aludtam. Sem nappal, sem éjjel. Inkább énekeltem, tévét néztem, vagy mindkettőt egyszerre. Ittam bort, kávét, teát, anyámra gondoltam, meg arra, hogy öregszem is, és milyen jó egy bogárnak, soha nincs egyedül, ha pedig meghal, gyorsan hal meg, kegyes vele a halál, ha rálépek. És hajnalban a kérdés: hogyan kell hadat viselni? Hogyan törjem meg ellenfelem erejét? Tettessem gyöngének magam? Ültem a kádban, az egyetlen biztos helyen a lakásban, itt én vagyok a hatalom, a király, a császár, a pallos jogosa, ordítottam, az Izék meg a partizánok. Orvul jönnek, nem tudni, hol a táboruk, hol gyülekeznek, de bárhol és bármikor felbukkanhatnak. Egyformák, de nem teljesen. Nem alakzatban járnak, de állandóan együtt vannak, a nedves helyeket kedvelik vagy a száraz meleget, döghúsrá mennek, galambfészkekben élnek, petéznek, lárvát raknak a repedésbe, avarba, homokba. Két hét, négy hét és kelnek ki az új csapatok, nem tudtam, hogyan tovább, csak azt: támadni kell, a háború elkerülhetetlen. Igaz, a háború tönkreteszi a birodalmat, minden háború végül minden birodalmat összetör, szegénység lesz, lázadás törhet ki, hatalmi viszály, de akkor is, háború lesz. Gondoltam. Gyilkos porokat szórtam szét. Fújtam a sprayt. Öltöm. Lábbal, újsággal, könyvvel, tenyérrel, egyszer a homlokommal nyomtam egyet agyon. Csapdát állítottam. Néztem, ahogyan az üvegbe sétáltak. Ahogyan kalimpáltak, gyengültek, ahogyan feladták. És éreztem, az ölés megváltoztat. Éjjel a tengerrel álmodtam. Álmomban nyirkos homokon, majd a nő lábai között feküdtem, a nő rágni, enni kezdte a fejemet. Ez megint csak kifogás, mondta a nő halkan. Feljött, ült a széken, én meg meséltem neki az álmomat, közben sok-sok kimerítő jelzót használtam. Miért álmodsz te ilyet, kérdezte a nő, takarítsd ki a lakást, a bogarak szeretik a koszt, az ételmaradékot, a fehérjét, az állati zsiradékot, a cukrot is, mondta, és közben nézett rám azzal a gyönyörű zöld szemével. Jól vagy, kérdezte végül kedvesen, nem akarsz átjönni hozzám? Ott nyugodtabb lennél. És keresünk neked állást, jó? Ebben a pillanatban rájöttem, a szeme színe olyan, mint a bogarak háta, ugyanaz a talányos zöld. A mélységesen mély, örvénylő zöld. Ha én is bogár lennék, nevettem, szeretnél? A nő felállt, megsimogatta az arcomat, hívjam fel, ha gondolom, és elment. Majd átmegyek, mondtam. Tudtam, a nő jót akar, engem akar, segíteni akar, de én még nem tudok, előtte meg kell nyernem a háborút. Vagy békét kell kötnöm? Ezen nevettem. Miért is kell megölnöm őket? Mert beleesznek az életembe? Mert jönnek-mennek? Surrannak. Ők is élni akarnak,

csak élni, semmi több. Vagy nem lenne jobb, ha hagynám a lakást, bezárnám az ajtót, hagynám őket magukra, ők élnének, aztán elfogyna az ennivaló, inség, viszály támadna, orvgyilkos, háború, rovarcsata, mészárlás és vége? Nem. Mondtam magamnak. Vagy talán az lenne a legjobb, ha egy lennék közülük, vagy ha reggel etetném őket? De mivel? Állásom nem volt, a pénzem elfogyott, ennivalóra sem tellett. Szabályosan éheztem. Aztán? A bogarak eltűntek. Egyik éjjel még voltak, másnap reggel már nem. A lakás csöndes lett. Ültem a csöndben, bekapcsoltam a komputert, írtam a nőnek, hogy milyen szép volt vele a tengernél, és hogy ezt ismételjük meg, aztán álláshirdetéseket néztem, és egyszer csak a képernyőn átmászott egy szürkészöld Izé, de ezúttal a képen volt, a vírusvédő program jelzett: alert, elert, infect.

Csak ültem, néztem a bogarat, az megállt pontosan a kép közepén, rám nézett, én pedig, nem tudom miért, hirtelen úgy éreztem: a nehezén túl vagyok.

~ ~ ~ ~ ~

Kukucska Ferenc : Levelek egy szerelemről

Kedves Emese!

Írhatnám tréfából - hogy jobb legyen a tetszési indexem előtted -, eddigi életem két szakaszra osztható. Első, mielőtt megismerkedtünk a neten. A másik, az ezt követő levelezésünk, ami lassan három hete tart, és a gép klaviatúrájának csepp ideje sincs a pihenésre.

Mégsem írok két szakaszból, mert nem így van. Életem csak egyetlen szakaszból áll, mert mióta megláttalak harminc éve, nincs nap, hogy ne gondolnék rád. Táncoltál a férjeddal közös ismerősünk lakodalmán a Hét Bagoly étteremben '81 májusának egy szombatján. Mosolyogtál, de egyszer sem néztél a párodra. Szépséged megfogott, attól az estétől nem tudlak feledni.

Szia Laci!

Írjuk a leveleket, de nem emlékszem rád, ne haragudj. Első leveled után legyintettem - egy a többi idétlenkedő közül. Mégis valami megfogott benned, talán a kitarásod. Bár... láttunk már hasonló trükkel próbálkozó amorózót, aki megkívánt egy nőt. En mégsem gondolom, hogy te ezért kerestél volna meg ennyi év után. Melletted szól, hogy az említett lakodalomban valóban ott voltam, táncoltam a férjemmel, és mindketten a válást fontolgattuk. Ha folytatjuk a levélváltást, javasolnék valamit. Túl hivatalos a megszólítás, ezt feledjük, és leveleinket nevünk kezdőbetűjével zárjuk. Így:

E.

Nem tudtam a válási szándékotokról. Akkor talán másképp alakul az életünk. Mindegy, elmúlt, az én házasságom is becsődölt, rövidesen elköltöztem a városból. Eszembe jutott valami. Eddig volt a „komor múlt”, amit szeretnék magam mögött hagyni. Mit szólnál, ha változtatnánk a stíluson?

Még az is előfordul, közelebb visz bennünket egymáshoz. Valahogy ekként.

A civilizált kultúrák többségében íratlan törvény, hogy a nő dönt/a tény helyénvalóságát nemzetközi konferencia tisztázhatná tárgyilagosan, férfi küldöttekkel/, így van ez nálunk is széles e hazában. Nos, arra gondoltam, megihatnánk egy kávé közösen, valahol félúton. Beszélgetés, csöppnyi kikerülhetetlen nosztalgia, egy kedves mosoly társaságában. Ezt az esettanulmányt néhány őszinte elektronikus levél, telefon után egyeztetnénk. Hogy később mi lesz? A nő dönt. És a mosolya.

L.

Ha arra utalsz, hogy a nő mondja ki az igent, s ez határkö egy induló viszonyban - akkor igazad van. Másik. Csak attól fogadok el majdnem ismeretlenül kávémeghívást, akinek megérek egy retúrt.

E.

Hogy egy női igen csodálatosan hangozzék, annak azért akadnak járulékos feltételei is. Ilyenek; a közelség, a kíváncsiság, a vágy, és nem utolsó sorban, hogy ne mondja ki az igent! Mert nincs szükség rá. Az artikulált igennél, egy szabályozatlan forró testbeszéd meggyőzőbb.

L.

Leveleidből süt az érzékiség. Mindig ilyen könnyen rátérsz erre a témakörre? Találkoznunk kellene. Az e heti vasárnap megfelel neked?

E.

Ki tudja? Előbb-utóbb mindig rátérek, de inkább előbb.

Emese! Sokat járnak a gondolataim nálad és rajtad. Körbe utaznak, elgondolkodva meg - megállnak. Jól képzett felderítők/felfedezők?/, mert, ha nem sikerül a munkájukat profi módon elvégezniük, szorgalmasan kezdik előlről.

Még két nap kemény bevetés, utána jöhet a parancsszó: pihenj! Bár, ennek helyességében sem vagyok igazán bizonyos. Feladatuk állandó és folyamatos, az okból, mivel én irányítom őket. Te meg a gondolataimat. Kellemes ez a kettős hatalom. Találkozunk vasárnap.

L.

Két nap múlva vasárnap este hétkor, a világháborús emlékmű előtt. Remélem, a helyszínből nem következik semmi párhuzam kettőnkre vonatkozólag, de szerelem emlékmű még nincs a városban.

Bocsáss meg, ritkán ragadtatom el magam, de ezt már nem törölöm ki. Valamiért jól esett leírni. Azt hiszem, egyre közelebb kerülsz hozzám, pedig azt sem tudom, hogy nézel ki. Kövér vagy, netán sovány? Kopasz, dús hajú? A hangod magas, kellemes bariton, netán dörmögő?

E.

Köszönöm Drága a kedves szavakat. Nagyon jól esnek. A szavak varázsa, szavaid bűbája. Még nem néztünk egymás szemébe, még nem érintettelek, de szavaid után úgy érzem, túl vagyunk mindkettőn. Vasárnap, miután a hangod is megismerem, új fejezetet kezdhet írni a Legfőbb Krónikás, aki ott a felhők felett talán csak minket figyel. Összedörzsöli a tenyerét, s ravaszul azt gondolja: na, ez a két megkésett tinédzser, mit hoz ki egymásból? Csipkerózsikának megérte évtizedek után felébredni. És nekik?

L.

Annyira kedves leveleket írsz. Olyanokat, amelyekről egész életemben csak álmodoztam, soha nem volt benne részem. Annyira szép, hogy valószínűtlen. Megfordul a fejemben, hogy mutatkozik-e majd másik oldala, s ha igen, akkor mi lesz az. Most érzem csak, hogy mennyi szeretet, jószág van benned és ez mind áramlik felém. (Ez ott van a képeden is - a felszín mögött.) És ezt én most megkapom. Nem tudom mi lesz vasárnap után, de nagyon szeretném, ha megmaradna.

E.

Nagyon várom a vasárnapot. Egy emberöltő elmúltával találkozni azzal az emberrel, akinek hiánya nap, mint nap kísértett, s közben felnőttek a gyermekeink. Külön családokban. Pedig nőhettek volna... Látod? Véniségemre elmegy az eszem.

L.

Laci! Ez a találkozás nem sikerült jól, benned maradtak a szavaid. Azok a mondatok, amelyek lenyűgöztek a levelezésünk során. Most újra elolvastam az utolsó leveleidet... Hol volt az az ember benned ma? Pedig ott kell, hogy legyen. Őt kellene előre raknod, ne bujkáld, legyen ő a teljes éned. Te hogy élted meg a mai estét? Szeretném tudni.

E.

Hasonlóan értékelem a mai estét, mint te. Hogy miért alakult így? Számtalan összetevője lehet, magyarázata annál kevesebb. Megpróbálok néhányat felsorolni. Kezdem azzal, hogy amikor megláttalak, elfelejtettem levegőt venni/ez a légszomj sajnos rányomta az estére a bélyegét/, mindenre számítottam, csak arra nem, hogy még ennyire jó karban vagy. Mint említettem, meglepett a felszabadult, csacsogó kislány, a komoly levelek után. Úgy éreztem, mint amikor a hóhért akasztják. A nőssel eddig én viselkedtem úgy, mint te velem, könnyedén, dumásan, tájékozottan. A mai este után úgy érzem, pszichológushoz kell fordulnom, hogy előbányássa, melyik mappában rejtettem el a régi énem. Kérdeznék valamit, mivel egyre inkább adok a véleményedre. Mit szúrtam el, ha elsúrtam? Mit kellett volna másként?

Még valami. Olyan érzésem van, mint akit megtáncoltattak előre megfontoltan, profi módon, évtizedek tapasztalatával. Elismerem, rászorgáltam. Kicsit nagyobb mellényt vettem fel, mint a méret, és az első találkozásnak a „mindent visz” jelszóval gyűrekeztem neki. Viszont jól láttam? Lubickolsz ebben a szerepben?

L.

Nem szúrtál el semmit, ilyen hatással vagyok a férfiakra. A közelemben elfelejtenek levegőt venni, legyenek tanárok, legyenek cégvezetők. Ezek az emberek felépítettek valamit életük során, gyakran ezzel kompenzálták kisebbségi érzésüket. Mellettem - mert a legtöbb próbálkozik - ez az érzésük újra és szinte azonnal előjön. Mint nálad is. Ezzel kellene valamit kezdened. Vagy nekem megváltoznom? Ha igen, szerinted miben? Egyébként jól láttad. Lubickolok ebben a szerepben, mondhatni, élvezem.

Ugyanakkor szükségem van egy stabil kapcsolatra, és arra a férfira, aki tud bánni velem. Aki megtalálja és alkalmazza a használati utasításomat. Aki visz, bármennyire nem vagyok könnyű.

E.

Kissé lehiggadva a tegnap estétől/vagyis tőled!/, igyekszem a szürkeállományt visszavigálni ősi pátriájába. Ha nő lennék, valószínűleg azt tenném, mint te. Miért is? A körülmények előnyös hatásai számodra igen kedvező módon találkoztak. Néhány ezek közül: jó alak, közvetlenség, saját éned szabályozható imádta, műveltség, intelligencia stb. Ezek összességükben egyfajta hatalmat képviselnek nálad, ahogy egy hasonló másik nőnél is tennék. Persze ilyen nő nincs. És a kategóriád nem születik minden páros napon! Jegyezzük meg halkan, páratlanon sem. Megkockáztatom, más dimenziójú örömök fölé is képes vagy helyezni ezt a játékodat. Bocsáss meg, ha tévednék. A kisebbségi érzés nem szám íze szerinti definíció. Inkább úgy nevezném, bátran nekimentem a falnak, tapasztalat birtokában ez másodszor másként történe.

Szeretném bizonyítani. Jövő vasárnap ugyanott, ugyanabban az időben?

Milyen lehet egy ilyen szuper nő az ágyban? Ezt egy Grál lovag, Anyegin, Don Quijote stb. kérdezi tőled. Mert nem elhanyagolható hatást gyakorolsz az alsóbb régióimra.

L.

Találkozhatunk az általad felsoroltak szerint újra, de mindkettőnknek jó lenne, ha ez nem okozna újabb csalódást. Mert akkor a Grál lovag vagy Don Quijote elbukik a Dulcineáért folyó küzdelemben.

Hogy a hálószobámat használjuk-e, az majd az este eldől. Ehhez viszont szükség van a fejedre is, nem csak az alsóbb régióidra. Ezért ne feledd otthon. A küzdőképességed - ahogy kiverekedted magad a számodra nem túl előnyös helyzetből - viszont tetszik. Egyébként te egy egészen különleges pasi vagy (Na, nem az a fickó, akivel találkoztam, hanem aki a leveleket írja nekem.). Akkor vagy érdekes, ha a felszínen maradunk. Korábban mindig untam az ilyen kapcsolatokat. Te vagy az első, aki leköt. Sajátos, mindenki másétól markánsan megkülönböztethető a stílusod, a humorod. Nagyon élvezem. Ha ezt tudnád adni a személyes kapcsolatban is, akkor talán... Ne haljon meg a Grál lovag.

E.

Hát a halálnál még nem tartunk, hacsak nem a franciák által "kis halál" - nak nevezett lelkiállapot - tünetcsoportra gondolsz. Előzményei inkább vonzanak, mint az azt követő letargia. A nők hogy vannak ezzel? Valóban létezik? A szájhagyomány szerint, a legszebb halál, nő karjai közt - átladikázni a Styx - en. Az is igaz, erről még halandó, tapasztalatai alapján nem győzött meg másikat. Akkor ki mondja meg a valót? Valószínűleg a válasz bennünk reked.

L.

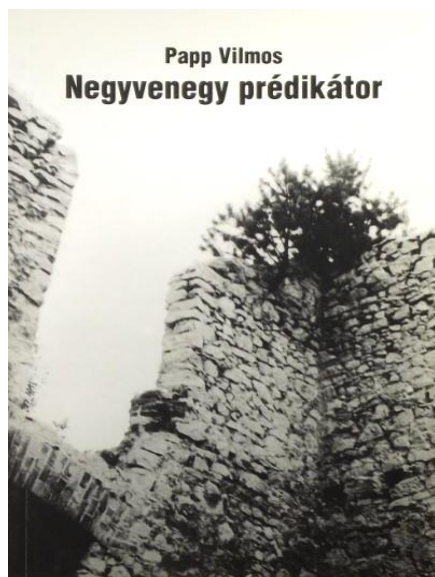
Ezt a kapcsolatot a leveleid szépsége, derűs logikája, finom humora teremtette meg a számomra, s most az érzékisége emeli ki a mindennapokból. Az elmúlt napban minden benne volt, amit az imént felsoroltam. Ami történt, azért történhetett, mert benned vannak azok az értékek, amelyek szükségesek ahhoz, hogy az ilyen napokat - velem és veled - létrehozzák. Van sok más is, amiről még nem dőlt el, hogyan lesz a jövőben. Ezért aztán ma jó veled, ami van, az nekem való. Köszönöm.

E.

~ ~ ~ ~ ~

KÖNYVISMERTETŐ

Köpeczi Bócz Edit : Negyvenegy prédikátor

**XX. századi magyar
„gályarab”-prédikátorok**

I – V. kötet

*„És ne féljetez azoktól a kik a
testet ölik meg a lelket pedig meg
nem ölhetik: hanem attól féljetez
inkább, a ki mind a lelket, mind
a testet elvesztheti a gehennában.”
Mt, 10,28*

Dr. Papp Vilmos nyugalmazott református lelkipásztor könyveiben a huszadik század hitvallóiról olvashatunk. A kommunista diktatúra alatt meghurcolt lelkészeket az egyes szolgálati állomások között hivatásuk gyakorlásában, hosszú börtön és rabszolgaévek akadályozták. Ők még a legsúlyosabb korlátozások idején is lelkileg tovább erősödtek.

A kirekesztések, megbélyegzések, gyilkosságok a szovjet megszállás alatt mindennaposak voltak

A kommunizmus mint eszme a hazugságra épült, hiszen az egyenlőség, testvériség elvét azok rúgták fel, akik legjobban hirdették. Hazánkat behálózta a KGB titkosszolgálat, háttérből irányítottak és figyeltek mindent és mindenkit. Voltak, akiket bírósági ítélet nélkül meggyilkoltak és titokban eltüntettek.

Nem csak az egyházakat tették tönkre, hanem a hívő emberek lelki életében is brutálisan beavatkoztak. Még a gondolatainkat is tudni akarták, és ha az nem egyezett a hirdetett eszmékkal mindent megtettek annak érdekében, hogy átformálják, s ha szükséges elpusztítsák, kiirtsák! A hitükért szenvedett mártírokat még az egyetlen kincsüktől is megfosztották, amit úgy hívunk, hogy „becsület”.

„1957. május 28-án Budapesten egyszerre öt református lelkipásztort helyeztek fél évre, egy évre rendőri felügyelet alá. Tóth Ernő soha meg nem tudhatta, hogy miért? Semmiféle határozatot nem kapott kézbe. Ámde minden héten legalább egyszer éjfél tájban rendőr zörgetett az ajtón, s rövidebb hosszabb ideig tudakozódott. Minden vasárnap pontosan 11 órakor jelentkeznie kellett a rendőrségen. (Miért pont 11 órakor? Mert 10 órakor kezdődött az istentisztelet. Legalább ezzel is csökkentik a vallásos népbűntetés időtartamát...-A hívek is láthatják, hogy milyen szörnyű bűnös a papjuk.” Olvashatjuk.

Titkosszolgálaton keresztül az egyházakba is beépítették a képzett embereiket, hogy a kereszténységet folyamatosan átformálják, gyengítsék Velük szemben az egyik szigorú előírási követelmény, hogy „meggyőzően,

élethűen, hatásosan tudjanak legendázni,” vagyis hazudni. Így történhetett meg, hogy a BM által megfigyelt személyeket hamis vádak alapján a környezetükben lejáratták. A könyvekben olvashatjuk, hogy az „ügynevezett esperes” hogyan tudta tovább sanyargatni különböző rendelkezéseivel az ártatlanul börtönbe zárt hitvallókat még a szabadulásuk után is.

Sajnos akik valóban szenvedtek és megjárták a Gulágot, vagy az 1956-os forradalom és szabadságharc áldozatai voltak, s mindazok akik bátran kiálltak a keresztény hitük mellett, még mindig félnek, de a hozzátartozóik sem szívesen beszélnek.

A IV. kötet előszava ezzel kezdődik:

„Az egyik vértanú –a kolozsvári Szekuritáté börtönében verték agyon (holtteste is eltűnt)-özvegye 90 éves korában, férje halálát követő negyven év múltán azt kérdezte: „Kit érdekel ma már Laci bácsi története?”

Az ügynevezett rendszerváltáskor azt hittük, hogy megismerhetjük hőseinket. Nagy Imre újratemetésén 1989-ben az egész ország átélhette azt a nagy történelmi fordulópontot, amely az emlékezés mély fájdalmát tükrözte. A hősök nevének folyamatos felolvasása még azoknak a lelkét is megszólította, akik keveset tudtak az elmúlt negyven év hazugságairól, igaz történelméről. Akkor még nem gondolhattuk, hogy az un. rendszerváltást már a nyolcvanas évek elején előre megtervezték. A szerző erről a következőket írja:

„1989-et „rendszerváltás” évének mondjuk. Pedig a „humanista” szocializmus, a „haladó” munkásosztály ökle: a Szekuritáté, az ÁVH, a BM, a KGB még akkor is, azután is szedte áldozatait. Hozzátehetjük a hálózat még ma is működik. Különböző pártok, kft,-k fedőneve alatt szerte jár Európában a kommunizmus kísértete. Ennek áldozata volt Kis-Lukács István a Kolozsvári Egyetemi fokú Protestáns Tanintézet III. tanévét kezdett hallgatója.”

A titkosszolgálati akciók ma is folytatódnak világszerte, a kereszténység átformálása és gyengítése érdekében.

Sajnos a református egyház nem tartotta fontosnak az üldözött lelkészek, nevének összegyűjtését és szenvedésük ismertetését. A szerző ennek hiányát pótolta, amikor az ismeretlenség homályából igyekezett a neveket és a szomorú eseményeket feltárni. Levélben, telefonon vagy személyesen próbálta felkeresni az érintetteket és a hozzátartozókat, a határon túl Erdélyben és Szlovákiában is.

A hivatalos iratokat kiegészítve, az egyéni életutakon keresztül a valódi történelmet olvashatjuk könyveiben. Olyan neveket ismerhetünk meg, akikről még nem hallottunk.

Papp Vilmos a Budapesti Teológián tanított, aki hivatását komolyan véve a diktatúrát elítélte. Az egyház vezetése minden indok nélkül, 1958-ban vidékre helyezte. Az új szolgálati helyén, Balatonfüreden nem maradhatott sokáig, mert két hónappal később tovább küldték. Abban reménykedtek, hogy megunja és feladja lelkészi hivatását, ha rendszeresen egy-két hónap után más-más településre helyezik. Előfordult, hogy még szobája sem volt, csak ágyat kapott ahova lefeküdhettek.

Az Állami Egyházügyi Hivatal a református egyházon keresztül 1958-ban Bajánsenyére, egy határ melletti faluba küldte.

Az 1956-os forradalom bukása után megnövelték, kiszélesítették a határsávot, így a tizenöt kilométeres határövezeten belül az állandó lakosok személyi igazolványába beírták az erre vonatkozó engedélyt, amivel saját megyéjükben szabadon mozoghattak. A nem határövezeti lakosok kérhettek állandó letelepedési engedélyt az első fokú rendőrhatalóságon, mert munkavállalásra csak a lakhatási engedély jogosított.

Papp Vilmos hivatalos áthelyezése előtt az ÁEH elintézte, nehogy megkapja a lakhatási engedélyt. Így hiába kérelmezte a hatóságoknál, mert elutasították. Az egyház vezetése már előre eltervezte, hogy ismét egy másik faluba helyezi, mivel engedély nélkül nem maradhat a településen. A legnagyobb meglepetésükre azonban a körzeti rendőrség visszavonta a határozatát, mert a Belügyminisztériumból telefonon közölték az illetékesekkel, hogy Papp Vilmos a faluban maradhat. Így huszonhat évet tölthetett a szolgálati helyén.

A faluban megtapasztalta a szigorú ellenőrzéseket. Többször tartottak nála házkutatást, de soha nem találtak terhelő bizonyítékot ellene. A párt részéről folyamatosan próbálták gyengíteni mindazt, amit az évek során

felépített. Az egyik alkalommal a párttitkár a templom előtti térre szervezte a rendezvényét, ahol hangos zeneszóval zavarták meg az istentiszteletet. A trombiták teljesen elnyomták a lelkész beszédét, aki még a saját hangját sem hallotta. Természetesen nem fejezte be a prédikálást, hanem megszólaltatta a templom két harangját, ami olyan hangos volt, hogy elnyomta a zenészek harsonáját. Így kénytelenek voltak abbahagyni a trombitálást és elvonultak a térről. A templomban pedig folytatódott Isten dicsőítése.

Budapestre 1985-ben kerülhetett vissza a kőbányai református gyülekezet élére, ahol huszonöt évig folytatta áldásos tevékenységet és ismét taníthatott a Református Teológián is.

KÖPECZI BÓCZ, Edit: Forty One Preachers

In this book review the author presents the new volume of Vilmos Papp – *Forty One Preachers*.

~ ~ ~ ~ ~